ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HAYAT BOYU ÖĞRENME VE YETİŞKİN EĞİTİMİ PROGRAMI

ORTA YAŞ VE YAŞLILIK DÖNEMİNDE YAŞANAN ROL KAYIPLARININ HAYAT BOYU ÖĞRENME İHTİYAÇLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELİN AYSU YALÇIN

ANKARA
ŞUBAT, 2023

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
1946

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HAYAT BOYU ÖĞRENME VE YETİŞKİN EĞİTİMİ PROGRAMI

ORTA YAŞ VE YAŞLILIK DÖNEMİNDE YAŞANAN ROL KAYIPLARININ HAYAT BOYU ÖĞRENME İHTİYAÇLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELİN AYSU YALÇIN

DANIŞMAN: PROF. DR. HAYAT BOZ

ANKARA
ŞUBAT, 2023

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Selin Aysu YALÇIN adlı öğrencinin hazırladığı "Orta Yaş ve Yaşlılık Döneminde Yaşanan Rol Kayıplarının Hayat Boyu Öğrenme İhtiyaçları Bağlamında Değerlendirilmesi" başlıklı bu çalışma Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı / Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Programı'nda jüri üyelerince oy birliği ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	Jüri Üyeleri	İmza
Başkan	Prof. Dr. Hayat BOZ	
Üye	Doç. Dr. Gülden AKIN	
Üye	Doç. Dr. Hüseyin Kaygın	

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından 16/02/2023 tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulunca …/…/20... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İlhan YALÇIN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Selin Aysu YALÇIN

ÖZET

ORTA YAŞ VE YAŞLILIK DÖNEMİNDE YAŞANAN ROL KAYIPLARININ HAYAT BOYU ÖĞRENME İHTİYAÇLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

YALÇIN, Selin Aysu
Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hayat BOZ
Şubat, 2023, x + 83 sayfa

Bu çalışmada, orta yaş ve yaşlılık döneminde yaşanan rol kayıpları sonucu beliren yeni öğrenme ihtiyaçlarının hayat boyu öğrenme bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Belirlenen amaç doğrultusunda nitel bir araştırma yapılmasına karar verilmiştir. Orta yaş ve yaşlılık döneminde rol kayıplarının hayat boyu öğrenme ihtiyaçları bağlamında değerlendirilmesi konusu çalışılırken ve sonuçlar değerlendirilirken en uygun yöntem olduğu düşünülerek durumsal çalışma seçilmiştir. Genelleme kaygısı olmadan hazırlanan bu çalışmada; sosyo-ekonomik durumları, yaşları ve yaşadıkları rol kayıpları birbirinden farklı, orta yaş ve yaşlılık döneminden amaçsal örneklem tekniği kullanılarak belirlenen 16 kişi çalışma kapsamına alınmıştır. Katılımcılar, Adana ilinin merkez ilçeleri olan Çukurova ve Yüreğir'de yaşayan orta yaş (45-64) ve yaşlılık (65+) dönemindeki bireyler arasından seçilmiştir. Bu iki ilçe, Adana ilinde yüksek nüfusa sahip ve farklı sosyo-ekonomik düzeylerin görüldüğü ilçeler oldukları için seçilmiştir. Araştırma kapsamında orta yaş ve yaşlılık dönemindeki bireylerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen bulgular, her iki gruptan bireylerin de emeklilik, çocukların evden ayrılması, eş, arkadaş ve ebeveyn ölümleri gibi rol kayıplarını yaşadıktan sonra değişimlere uyum sağlamak için hayatlarında yeni bir düzen oluşturmaya çalıştıkları yönündedir. Çeşitli aktiviteler ve yetişkin eğitim programları ile ortaya çıkan yeni öğrenme ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Araştırmanın sonucunda Çukurova ve Yüreğir ilçelerinde sosyo-ekonomik düzey farklılıkları ve olanakların yetersizliğinden kaynaklı bir fark göze çarpmıştır. Çalışma sonunda, yetişkin eğitim olanaklarının, sosyal

faaliyetlerin, sosyal ve psikolojik destek platformlarının sayısının arttırılması ve daha ulaşılabilir olmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Orta yaşlı, yaşlı, yaşlanma, rol kayıpları, hayat boyu öğrenme

ABSTRACT

EVALUATION OF ROLE LOSS IN MIDDLE AGE AND OLD AGE IN THE CONTEXT OF LIFELONG LEARNING NEEDS

YALÇIN, Selin Aysu

Master Degree Thesis, Department of Educational Sciences

Supervisor: Prof. Dr. Hayat BOZ

February, 2023, x + 83 pages

In this study, it is aimed to evaluate the new learning needs that emerge as a result of role loss in middle age and old age in the context of lifelong learning.

In line with the determined purpose, it was decided to conduct a qualitative research. While studying this issue and evaluating the results, a case study was selected as the most appropriate method. In this study, which was prepared without the concern of generalization, 16 people with different socio-economic status, age and life stories, who were selected from middle age and old age using the purposive sampling technique, were included in the study. Participants were selected among middle-aged (45-64) and elderly (65+) individuals living in Çukurova and Yüreğir, the central districts of Adana province. These two districts were selected because they have the highest population among the metropolitan central district municipalities and represent different geographical and socio-spatial characteristics. Within the scope of the research, in-depth interviews were conducted with individuals in middle age (45-64) and old age (65+). After the interviews with both groups were completed, the data obtained were interpreted using descriptive analysis methods. The findings suggest that individuals from both groups try to create a new pattern in their lives in adaptation to the changes after the role losses they have experienced. They meet new emerging learning needs through a variety of activities and adult education programs. As a result of the research, a difference was observed in Çukurova and Yüreğir districts due to differences in socio-economic status and inadequate facilities. At the end of the study, recommendations were made to increase the number of adult education opportunities, social activities and platforms where people can receive social and psychological support and to make them more accessible.

Key Words: Middle age, elderly, aging, role loss, lifelong learning

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın amacı, orta yaş ve yaşlılık döneminde yaşanan rol kayıpları sonucu beliren yeni öğrenme ihtiyaç ve taleplerinin hayat boyu öğrenme bağlamında değerlendirilmesidir.

Bu çalışmayı hazırlarken her zaman desteği, katkıları ve yol göstermeleri ile yanımda olan danışmanım Prof. Dr. Hayat BOZ'a saygılarımı sunuyor ve teşekkür ediyorum.

Yaşamımın her alanında beni destekleyen sevgili anneme ve babama teşekkür ediyorum.

Aileme…

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ ... iii
ÖZET ... iv
ABSTRACT ... vi
ÖNSÖZ ... vii
İÇİNDEKİLER ... viii
TABLOLAR DİZİNİ ... x
BÖLÜM 1 ... 1
GİRİŞ ... 1
Problem ... 1
Amaç ... 12
Önem ... 13
Sayıltılar ... 13
Sınırlılıklar ... 14
Tanımlar ... 14
BÖLÜM 2 ... 16
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR ... 16
Yaş ... 16
Yaşlanma ... 17
Yaşlılık ... 19
Orta Yaş ... 21
Rol Kayıpları ... 22
Emeklilik ... 23
Çocukların Evden Ayrılması ... 23
Eş Kaybı ... 24
Arkadaş Kaybı ... 25
Ebeveyn Kaybı ... 26
Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi ... 26
İlgili Araştırmalar ... 28
BÖLÜM 3 ... 30
YÖNTEM ... 30
Araştırmanın Modeli ... 30
Çalışma Grubu ve Örneklem ... 31
Verilerin Toplanması ... 31
Verilerin Çözümlenmesi ... 34
BÖLÜM 4 ... 35
BULGULAR VE YORUM ... 35
Katılımcıların Demografik Özellikleri ... 35
Cinsiyet ... 35

Yaş Durumu 36
Medeni Durum 37
Eğitim Durumu 38
Hanenin Aylık Gelir Durumu 38
Çalışma Durumu 39
Çocuk Durumu 40
Ebeveynlerinin Durumu 40
Katılımcı Profili ve Sahip Olunan Rol Kayıpları 42
Günlük Yaşam Pratikleri 43
Yaş Almanın Getirdiği Değişiklikler 45
Rol Kayıplarına İlişkin Düşünceler 46
Emeklilik 46
Çocukların Evden Ayrılması 48
Eş Kaybı 50
Arkadaş Kaybı 52
Ebeveyn Kaybı 53
Rol Kayıpları ve Hayat Boyu Öğrenme İhtiyaçları 55
BÖLÜM 5 57
SONUÇ VE ÖNERİLER 57
Sonuçlar 57
Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar 57
Orta Yaş ve Yaşlılık Döneminde Yaşanan Sorunlar ve Rol Kayıplarına İlişkin Sonuçlar 59
Yaşanan Rol Kayıplarının Katılımcılara Etkileri ve Yarattığı Değişikliklere İlişkin Sonuçlar 61
Yaşanan Rol Kayıplarının Hayat Boyu Öğrenme İhtiyaçları Bağlamında Doğurgularına İlişkin Sonuçlar 63
Öneriler 65
KAYNAKÇA 67
EKLER 76
EK 1. Aydınlatılmış Onam Formu 77
EK 2. Görüşme Klavuzu 78
EK 3. Etik Kurul Onayı 81
BENZERLİK BİLDİRİMİ 82
ÖZGEÇMİŞ 83

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı 35
Tablo 2. Katılımcıların Yaş Dağılımı 36
Tablo 3. Katılımcıların Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı 37
Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durumlarının Dağılımı 37
Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Durumu Dağılımı 38
Tablo 6. Katılımcıların Gelir Dağılımı 39
Tablo 7. Katılımcıların Çalışma Durumu 39
Tablo 8. Katılımcıların Çocuk Durumu 40
Tablo 9. Ebeveyn Durumu 41
Tablo 10. Genel Katılımcı Profili 42

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem, genel ve alt amaçlar, önem, sınırlılıklar, araştırmayla ilgili tanımlara yer verilmiştir.

Problem

Teknoloji ve tıp alanında gelişmeler, barınma, beslenme, üretim koşullarında iyileşmeler, bulaşıcı hastalıkların kontrol altında tutulabilmesi ortalama yaşam süresi ve dünya nüfusunu hızla arttırmaktadır. Yaşam süresinin uzaması, doğum oranların azalması yaşlı ve yaşlanmakta olan nüfusun oranının artmasına sebep olmuştur (Lehr, 1972).

Yaşlılık bireylerin biyolojik, psikolojik ve sosyal alanlarda kayıplar yaşadıkları yaşamın doğal bir süreci olarak tanımlanmaktadır. Dünya nüfusunun gün geçtikçe yaşlanması günümüzde ortaya çıkan en önemli demografik bulgulardan biridir. Bu durum gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerde farklı sonuçlar doğurmaktadır. Avrupa ülkeleriyle Türkiye'yi karşılaştırdığımızda yaşlı nüfus oranının Türkiye'de daha az olduğu görülmektedir fakat dikkat edilmesi gereken nokta Türkiye'nin Avrupa ülkelerine kıyasla iki kat hızlı yaşlandığıdır (Gürsoy Çuhadar ve Lordoğlu, 2016). Dünya Sağlık Örgütü ve TÜİK'in öngörülerine göre, Türkiye 25 yıl içerisinde tüm dünyada yaşlı ve yaşlanmakta olan nüfusun hızla artacağı düşünülen ülkelerden biri olacaktır (Cankurtaran, 2012).

Yaşlılık ve yaşlanma insan yaşamının doğal bir aşamasıdır fakat günümüzde yaşlı ve yaşlanmakta olan bireylerin toplum yaşamından, sosyal çevreden dışlanmasına neden olan güçlükler ve engeller bulunmaktadır (Komşu, 2014).

Dünyanın hızla yaşlanması devam ederken yaşam kaynakları da aynı hızla tükenmektedir. Toplam nüfus içerisinde oranları ve görünürlükleri hızla artan yaşlı bireyler üretime katkısı olmayan fakat tüketimi arttıran kimseler olarak düşünülmekte ve işleyen sistemin işe yaramaz, üretime katılmayan, yetersiz parçaları olarak algılanmaktadırlar (Bayoğlu, 2011). Yaşlıların bu şekilde algılanması, bu kimseleri kendi ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde başkalarına bağımlı, yalnız, ayrımcılık ve istismara maruz bırakmaktadır (Dağlı, 2018).

Yaşlanma hayatın kaçınılmaz bir dönemidir. Yaş aldıkça yaşlanma sürecinin bedende, davranışlarda ve çevreyle ilişkilerde getirdiği değişiklikler fark edilir. Kişiler sosyal ilişkilerinde tutum ve davranışlarını yaş ve akranlık ölçütlerine göre şekillendirir. Yaşlı kimselerin belirlenmesi, yaşlanmanın tanımlanması ve yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına yönelik yetişkin eğitim programlarının ve sosyal politikaların eğitim programlarının oluşturulması oldukça gereklidir (Macnicol, 2005). Literatürde bulunan birçok çalışma, yaşlı bireylerin kapitalizm dünyasından önce toplumun bilge ve saygı duyulan bireyleri iken yeni düzende bu konumlarını kaybettiklerinden bahsetmektedir (Kalaycıoğlu, 2012).

Sosyolojik olarak başarılı ve sağlıklı yaşlanma bireyin doğuştan itibaren kendini geliştirip yaşlılık döneminde ekonomik, psikolojik, fizyolojik olarak rahat bir biçimde yaşayabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Güngör Ergan, 2007). Yaşlılık, yetişkinlik döneminin uzantısıdır ve yaşamın ileriki evrelerinde fiziksel, ruhsal değişikliklerin görüldüğü bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Durak, 2004).

Yaşlılığı tanımlamada kullanılan kriterlere bakıldığında;

Biyolojik/Fizyolojik Yaşlılık: Yaşlılık döneminde derinin esnekliğini yitirmesi ve incelmesi, kas kuvvetinin azalması, boyun kısalması, kalsiyum kaybından dolayı kemik yoğunluğunun azalması, işitme ve görme konusunda sıkıntılar gibi fizyolojik değişikliklere yaşlanmanın biyolojik/fizyolojik boyutu denilmektedir (Durak, 2004).

Psikolojik Yaşlılık: Yaşlılık dönemini etkileyen birçok psikolojik ve sosyolojik faktör bulunmaktadır. Bunlar, emeklilik, ailede yaşanan kayıplar, yaş ile birlikte kişinin rollerinde yaşanan azalmalar ve ekonomik sıkıntılar verilebilir (Durak, 2004).

Kronolojik Yaşlılık: 65 yaş sınırı gelişmiş ülkelerde yaşlılığın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler ise yayınladıkları raporda yaşlanma sınırını 60 olarak belirlemiştir. Yaşlılık dönemi çoğu ülkede kişinin yaşantısındaki üretkenliğin ve işlevselliğin azaldığı dönem olarak görülmektedir. Kronolojik yaş ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanma ve emeklilik için sınır olarak kabul edilmiştir (Durak, 2004).

Yaşlanma kelimesi insanlar için kullanılırken, cansız varlıklar için zaman süresince aldıkları mesafe, ‘’yıpranma, eskime’’ olarak tanımlanmaktadır. Yaşlanma kavramı tüm canlılar için kaçınılmazdır ve dünyaya gelme ile başlayıp ölüme kadar geçen süredir (Duyar, 2008). İnsan yaşamının olağan bir süreci olan yaşlanma, kişilerde fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu sorunlardan sosyal ve psikolojik olarak en önemlilerinden biri rol kayıplarıdır ve kişi bu rol kayıplarına hazırlıklı değilse yalnızlık, toplumsal dışlanma, kendini hayattan

soyutlama, depresyon gibi sıkıntılar yaşayabilir. Literatürde bulunan teoriler farklı bakış açıları ile bu konuyu ele almışlardır.

Bunlar;

Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi: Yaşlılık dönemi içinde bulunulmak istenilmeyen, güçsüzlük ve muhtaçlıkla özdeşleştirilen bir kavramdır. Yaşlılığa ve yaşlıya olumsuz önyargılarla bakılmaktadır (Harwood, 2007 akt. Alptekin, 2011). ‘’Yaşlılar toplumda fazlalıktır, üretime katılmadıkları için bir yüktür, yetersizdir’’ gibi olumsuz yargılar toplumda oldukça fazladır (Çilingiroğlu & Demirel, 2004)

Bu teori çerçevesinde incelediğimizde yaşlılık kavramı toplumdan zamanla geri çekilme olarak görülmektedir. “Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi” toplumsal gerontologların kullandığı ilk teorilerdendir. William E. Henry ve Elaine Cumming tarafından 1961 senesinde geliştirilmiş bir kuramdır. Yaşlı bireylerin mevcut sosyal ilişkileri sürdürmeleri ve yeni ilişkiler kurmaları için ihtiyaç duydukları enerjinin azaldığını söylemektedir. (Demirbilek, 2005).

Yaşlılığa karşı olan bu olumsuz yorum sonucunda oluşan toplumsal tutumlar yaşlı kimseleri toplumdan uzaklaştırmakta ve toplum için bir sorun haline gelmesine neden olmaktadır. Bu durumun ilerlemesi yaşlı kimselerin toplumdan dışlanmasına, psikolojik bir çöküşe girmelerine de yol açabilmektedir (Alptekin, 2011).

Teori, yaşlının geri çekilerek ölümünü beklemesini normal karşılamaktadır. Teori kişilerin kendi istekleri dışında da toplum tarafından geri çekilmek durumunda bırakıldıklarını, toplumdan dışlandıklarını göz ardı ettiği için de eleştirilmektedir (Akçay, 2015; Durak, 2015).

Yaşamın diğer dönemlerindeki insanların aynı olmadığı gibi yaşlılık dönemindeki insanlar da aynı değildir. Aynı düşüncelere, isteklere, ekonomik duruma, dinamiğe sahip değillerdir. Dolayısıyla bakıldığı zaman geri çekilme teorisi kimi yaşlılar için doğru olarak görülse de kimileri için değildir. Teori yaşlanma ile gelen rol kayıplarının kabul edilip bir köşeye çekinilmesi gerektiğini savunmaktadır. Şöyle ki; bu döneme girmiş bir birey hayatının diğer dönemlerinde yaşadığı yorgunluktan, yoğunluktan sıkılmış ve artık evinde dinlenmek isteyebilir. Kendisini istemli olarak sosyal hayattan geri çekebilir. Öte yandan bir başkası önceki dönemlerde yapamadıklarını yapmak daha aktif bir yaşlılık dönemi geçirmek, yeni roller kazanarak hayatına devam etmek isteyebilir. Teori yaşlılık dönemindeki herkesi homojen bir grup olarak görmekte ve diğer durumları göz ardı etmektedir.

Aktivite Teorisi: Havighurst geri çekilme teorisine bir eleştiri olarak bu kuramı geliştirmiştir (Yazıcı, 2014).

> "Aktivite kuramına göre yaşlı bireylerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçları orta yaşlılarla aynıdır. Yetişkinlik davranışları yaşlılık davranışlarını belirler ve yaşlılıkların etkinliğinin azalması, toplumdan kaynaklanır. Aktivite kuramını savunanlar 65 yaşından sonra yaşlı etkinliklerinin azaldığı ve bireyin mutluluk ve doyum seviyesinin azaldığını öne sürmüşlerdir. Aslında kişinin toplumdan kopma seviyesi onun önceki yaşamı, sağlığı, sosyo- ekonomik durumu gibi bazı değişkenlere bağlıdır. Fakat bunların tamamlanması bile bazen olumlu bir yaşam sürmeye yetmeyebilir" (Duyan, Arsan & Yolcuoğlu, 2014, s.124).

Aktivite Teorisi, toplumdaki üretim ve çalışma durumlarıyla ilgilidir. Teorinin ana fikri, kronolojik yaşın kişileri birbirinden ayırmasının doğru olmadığı, üretkenlik ve yararlılığın belirleyici unsur olması gerektiğidir. Üretmeye devam etmemenin kişiyi toplumdan soyutladığını ve engellenmesi gerektiğini savunmaktadır (Oğuz, 2007).

Aktivite Teorisi kronolojik yaşa göre belirlenen yaşlılık döneminde kişilerin daha mutlu bir hayat sürmeleri için aktif olmaları gerektiğini savunur. Emeklilik döneminde çalışma hayatı biten yaşlının pasifleştiği ve mutsuzlaştığı söylenmektedir. Aktivite Teorisi tüm insanların emekli olduktan sonra aktif kalması gerektiğini ve böylece mutlu bir emeklilik dönemi geçireceklerini iddia eder (Oğuz, 2007). Aktivite kuramı yaşlılığı sadece üretkenlik ve yapılan etkinlikler açısından değerlendirdiği, yaşlılık döneminde kendi istekleri ile sosyal hayattan çekilmedikleri bu duruma mecbur bırakıldıkları için eleştirilmektedir (Akçay, 2015; Durak, 2015).

Yaşamdan Geri Çekilme Teorisine eleştiri getirmek için yazılan bir teori olmasına rağmen Aktivite Teorisi de özünde aynı olumsuzlukları barındırmaktadır. Şöyle ki; nasıl geri çekilme teorisi yaşlı grubu homojen olarak görmekteyse aktivite teorisi de aynı şekilde görmektedir. Herkes yaşamında bir aktivite yaparak mutlu olmaz veya bir aktivite yapmaması kişinin hayattan zevk almadığını, mutsuz olduğunu göstermez. Dolayısıyla yaşlılığı aktivite ile ölçmek ve ancak toplumda aktif rol almasıyla yaşlılık dönemini verimli geçireceğini söylemek doğru bir tabir değildir.

Süreklilik Teorisi: 1989 yılında Atchley tarafından ortaya atılan teoriye göre, kişiler yetişkinlik döneminde elde ettikleri rolleri, tercihleri, yaşam düzenlerini yaşlılık döneminde de sürdürmek istemektedirler (Onur, 2011).

Süreklilik teorisi herkesin yetişkinlikteki rollerini, hayat düzenlerini sürdürmek istemeyeceğini öne sürerek eleştirilmektedir (Akçay, 2015). Aktivite ve Geri Çekilme kuramlarına nazaran bu teori daha fazla desteklenmektedir. Yaşlanmanın olumsuz

etkilerinin, yetişkinlikte kazanılan roller sürdürülerek azaltılacağı düşünülmektedir (Yazıcı, 2014).

Rol Bırakma Teorisi: Kişilerin belirlenmiş yaş sınırlarına göre yapıp yapamayacağı şeyleri toplumun belirlemesi yaş normları olarak ifade edilir. Yaş normları toplum tarafından kişiye uygulanır (Akçay, 2015).

Kişi yaş aldıkça ile yetişkinlikte kazandığı rolleri kaybederken, yeni roller kazanır. Emeklilik, eş ve ebeveyn kayıpları, yetiştirdiği çocukların kendi hayatlarını kurmak için evden ayrılması rol kayıplarına sebep olur. Bu rol kayıpları yerleri doldurulmaz ise kişinin topluma katılımını engellemeye başlar (Akçay, 2015; Onur, 2011). Süreklilik teorisi, kişinin yaşadığı rol kayıpları konusunda hislerin abartıldığı yönünde eleştirilmektedir. Rol kayıplarının kişinin özgürleşmesini sağlayabileceği düşünülmektedir (Onur, 2011).

Yaşlılıkla ve yaşlanma ile ilgili, yaşlılığın farklı boyutlarını inceleyen birçok çalışma olmasına karşın sosyal yaşlanma olgusunun tam olarak açıklanamadığı görülmektedir. Hayat boyu öğrenme ile Aktivite ve Süreklilik Teorileri ilişkilendirilebilmektedir. Bu kuramlar yaşlanma ile kişinin rollerini bırakması ve pasif bir hayata geçmesine karşı çıkmaktadır. Aktif, üretken, rollerini sürdüren ya da yeni roller edinen ve öğrenme ihtiyaçlarını yaşlılık döneminde karşılamaya devam eden bireylerin daha mutlu ve doyumlu bir yaşlılık geçireceğini savunmaktadır. Geri Çekilme ve Rol Bırakma kuramları ise bu iki yaklaşımın aksine kişilerin rollerini yaşlılık döneminde bırakarak hayattan uzaklaşmaları gerektiğini savunur (Akçay, 2013; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Şanlı, 2012).

Yaşlanma dönemi ile ilgili tüm bu kuramlara bakıldığında rol kayıpları ve yaşlılık döneminin nasıl geçirileceği ile ilgili bir fikir ayrılığı olduğu görülmektedir. Orta yaşlılar, yaşlılar gibi büyük grupları homojen olarak ele almak ve böyle genellemeler yapmak bizleri doğru sonuçlara ulaştırmayacaktır. Yaşanan rol kayıpları, kişinin istekleri, sosyal çevre, sosyo-ekonomik durum, geçmiş yıllardan öğrendikleri gibi pek çok etken vardır. Yetişkin eğitimi ve hayat boyu öğrenme kavramları bireyi yaşlanma sürecine hazırlamada, rol kayıpları ile başa çıkmada ve yeni roller kazanmada oldukça önemli kavramlardır.

İnsanın gelişim ve değişimiyle ilgili gelişim psikologları bazı temel teoriler ortaya koymuşlardır. Bunlardan Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramı, yaşamın tüm dönemlerini kapsaması sebebiyle literatürde en çok kabul gören kuramlardan biridir (Atak, 2011). Kişilerin hayatları süresince birçok gelişim döneminden geçtiğini ve bu dönemlerde ortaya çıkan krizlerle başa çıkmaya çalıştığını söyler. Çözüme kavuşturulan

her krizin kişinin gelişimini ve kişiliğini şekillendirdiğini savunur (Arslan, 2008; Gürses ve Kılavuz, 2011).

‘’Erikson’a göre ilk gelişim dönemi “Temel Güvene Karşı Güvensizlik” dönemidir. 0-18 ay arasını kapsadığını ve kişinin psikolojik olarak sağlıklı olması için ön koşulun temel güven duygusu olduğunu ifade eder. 1,5- 3 yaş aralığını “Özerkliğe Karşı Utanç ve şüphe” olarak adlandırır. Bu dönemi başarıyla atlatan çocukların yeterlilik duygusu, kendine güven ve öz değerlerini kazandığını söyler. Üçüncü gelişim dönemi 3-6 yaş arasını kapsayan “Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusudur”. Bu dönem çocuğun bir birey olarak kendisine inanma duygusunun başladığı ve yapabileceklerini keşfetmeye çalıştığı dönemdir. 6-11 yaş arasında “Çalışkanlığa Karşı Yetersizlik Duygusu” olarak adlandırılan dördüncü dönem, kişinin ya çalışkan olma duygusunu kazandığı ya da yeterince ödüllendirilmediği ya da engellendiği için yetersizlik duygusunu keşfettiği dönemdir. Beşinci dönem, “Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası” olarak adlandırılır ve 12-21 yaş aralığını kapsar. Bu dönem, ergenlik dönemi, çocukluk ve yetişkinlik dönemi arasındaki bilinçli bir evreyi ifade eder. Kişinin ne olduğuna ve ne yapmak istediğine karar vermesi ile kimlik kazanımı gerçekleşir. Tam tersi durumda ise kimlik karmaşası ortaya çıkar (Arslan, 2008). 21-30 yaşları arasındaki altıncı dönem “Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık” olarak adlandırılır. Bu dönemde kişi ergenlik dönemindeki çevresinden daha geniş ilişkiler kurmaya ve topluma karışmaya başlar. Kişinin yaşamında evlilik ve iş kariyeri önemli hale gelir. Krizi sıkıntısız ve sağlıklı atlatan kişi sevgiyi güvenli bir biçimde alma ve verme gücüne sahip olur. Aksi takdirde, başka kiimselerle dostluk ilişkisi kurmakta zorluk çeken genç, psikolojik bir yalnızlığa itilebilir. Yedinci dönem “Üretkenliğe Karşı Verimsizlik Dönemidir” ve 30-65 yaşlarını yani orta yetişkinlik yıllarını kapsar. Yetişkin bu dönemde üretken, verimli ve yaratıcıdır. Bu dönemde evlenememiş veya iş sahibi olamamış kişiler verimsiz oldukları duygusuna kapılabilmektedirler. Sekizince ve son dönem “Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk Dönemidir”. 65 yaş ve sonrasını yani yaşlılık yıllarını kapsar. Kişi, ya önceki yedi dönemin olumlu birikimi sonucu benliğini tam olarak bulmuştur ya da önceki dönemlerde yaşadığı çatışma ve tecrübeleri sağlıklı olarak geçirmeme sonucu umutsuzluklar içinde bulunmaktadır. Bu dönem, üretken geçmiş bir hayatın sağlamış olduğu doyum ile yıllarını anlamsız geçirmiş olmanın mutsuzluğu arasındaki çatışmayla belirlenir ‘’ (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Erikson'un psikososyal gelişim kuramının, bu araştırmayla ilgili olan aşamaları, "Üretkenliğe Karşı Verimsizlik" (orta yaş) dönemi ve "Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk" (yaşlılık) dönemidir.

Geçmişten günümüze her toplumda davranışların ortaya çıkış zamanı yaş kavramı ile açıklanmaktadır fakat orta yaş döneminin başlangıç ve bitişi konusunda bir fikir ayrılığı vardır (İlhan, 2015).

Bireylerin ekonomik ve toplumsal açıdan üst düzeylere ulaştıkları 35 yaş ve bu kazanımları, yetişkinlik süresince kazandıkları rolleri yavaş yavaş kaybettikleri 65 yaş arası genellikle orta yaş olarak kabul edilmektedir (Onur, 2011). Dünya Sağlık Örgütü'nün sınıflandırmalarına göre ise 45-64 yaş orta yaş, 65-74 yaş ise yaşlılık dönemi olarak adlandırılmaktadır (Arpacı, 2005).

Orta yaş bir geçiş dönemi olarak görülmektedir. Aktif ve enerjik gençlik yılları ile pasif ve sıkıntılı görülen yaşlılık dönemine geçiştir. Orta yaş döneminde genellikle bir aile kurulmuş, çocuk sahibi olunmuş, meslek hayatında ve sosyal hayatta saygın bir konum elde edilmiştir. Bu dönemden yaşlılık dönemine geçiş ve kazanılan rollerin kaybedilmeye başlanması ile kişi sorunlarla karşı karşıya kalmakta, geçmişini ve geleceğini sorgulamaya başlamaktadır (İkis, 2013).

Erikson'un geliştirmiş olduğu ''Psikososyal Gelişim Kuramı'nda'' orta yaş dönemini ''üretkenliğe karşı durgunluk ''olarak adlandırmıştır. 7. Evre olarak gördüğü bu dönemde kişilerin yaşadığı kayıplar ve bu kayıplara karşı gösterdikleri tavırlar orta yaş krizine neden olabilmektedir (İkis, 2013).

Orta yaş dönemi genel olarak kişilerin hayatlarında zirveyi yaşadıkları zaman dilimi olarak adlandırılır. Aile hayatında düzenin kurulduğu, uyumsuzlukların bittiği, çocukların hayata atılmak için evden ayrıldığı, iş hayatında gelir ve statünün üst seviyeye çıktığı zamanlardır. Tüm bu olumlu gelişmelerin yanında bu dönem çocukların evden ayrılması, ebeveynlerin yaşlanıp desteğe ihtiyaç duyması, yakın çevrede kayıpların yaşanması emeklilik döneminin yaklaşması gibi sıkıntı ve sorunların da ortaya çıktığı dönemdir (Cüceloğlu, 2015).

Jung büyük kişilik değişimlerinin orta yaş döneminde başlayıp yaşlılığa kadar devam ettiğini savunur. Orta yaş döneminde kişiler genellikle kariyerlerinde ilerlemiş, evlenmiş, çocuk sahibi olmuş ve toplum tarafından kabul görmüştür (Gençtan,1995). Bu dönem aynı zamanda kişilerin kendilerini değersiz ve boşlukta hissettikleri, yaşamaya başladıkları rol kayıplarından dolayı bir anlam arayışına girdikleri zaman dilimi olarak nitelendirilmektedir. Geçmiş, gelecek, bu döneme kadar yaşanılan başarı ve

başarısızlıkların değerlendirmesinin yapıldığı bir dönemdir. Bu değerlendirme ile tatmin olmayan kimseler krive sıkıntılar yaşayabilmektedir (Gündoğdu, 2016).

Bireyler yaşamları devam ettiği sürece değişir ve gelişirler. Bu değişim ve gelişimlerin orta yaş ve yaşlılık döneminde yoğun olarak yaşandığı ve rol kayıplarının ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Rol kavramı, sosyoloji biliminde anahtar bir kavramdır. Toplum tarafından kişiye yüklenen beklentileridir ve bu beklentileri karşılayıp karşılayamayacağını analiz eder (Marshall, 1999). Toplumun beklentileri kişinin davranışlarını sınırlandırabilir hatta belirleyebilir. Roller, toplumsal normlara göre yerine getirilir. Orta yaş ve yaşlılık dönemleri ise toplumsal rollerin yavaş yavaş kaybedildiği, kişinin toplumun beklentilerini karşılamakta zorladığı dönemlerdir (Ceylan, 2011).

Orta yaş ve yaşlılık dönemi kişilerin üretimden çekilmeye başladığı, yetişkinlik süresince kazanılmış olan rol ve statü kayıplarının yaşandığı, bağımlılığın arttığı, ekonomik, sosyal ve fiziksel olaraka daha kırılgan olmaya başladıkları bir dönemdir. Birey kendini yaşlılık dönemine hazırlamamış ise hayatında birden rol ve statü kayıpları yaşaması, sosyal ilişkilerinde sınırlanmalar, maddi sorunlar yüzünden kendini boşluğa düşmüş, üretkenlik dönemi bitmiş, işe yaramaz hissedebilir ve öz güveni sarsılabilir (Karataş, 2000).

‘’Yaşlanma, dünyaya gelen her canlının zaman içerisinde aldığı mesafedir ve ölümle sona ermektedir’’. Yaşlanma bebeklik, çocukluk, gençlik, yetişkinlik, orta yaş ve yaşlılık olmak üzere yaşamın tüm dönemlerini kapsar. Yaşlanma sürecinin en belirgin ve dikkat çeken özellikleri, kişinin fiziksel yapısında meydana gelen değişimlerdir. Fakat bunun yanında sağlık sorunları, emeklilik, çocukların evden ayrılması ve eş kaybının getirdiği sıkıntılar ve bu sıkıntıların ortaya çıkardığı rol kayıpları yaşlılık döneminde oldukça önemli sorunlar haline gelmektedir. Bu kayıplar nedeniyle yaşlanma ve yaşlılık dönemi zor yıllar haline gelir. Kişinin yetişkinlik süresince geliştirdiği kişiliği, yaşlılık döneminde ortaya çıkan sorunlara karşı tepkilerini etkilemektedir. Gençtan (1981) konuyla ilgili “bir insanın yaşlanma dönemini nasıl atlatacağı, önceki yaşamında ne denli doyum bulmuş olduğuna bağlıdır. Yaşamı dar kalıplar içinde geçirmiş kişinin gözünde, bir yanda geçmişin anlamsızlığı ve boşluğu giderek büyürken, öte yanda gelecekten beklenilenler de azalır” demektedir.

Yaşlılık döneminde emeklilik, eş ve arkadaşların ölümü, kuşaklar arası değer çatışmaları, yalnızlık, umutsuzluk, rol kayıpları karşılaşılan belli başlı sorunlardandır. Emeklilik yaşlanma ile gelen rol kayıplarından biridir. Sağlık ve teknolojideki

gelişmelerle yaşam süresi gün geçtikçe artmaktadır. Bu artış emeklilikten ölüme kadar olan süreyi oldukça arttırmıştır. Emeklilik ile kişi yetişkinliği boyunca sürdürdüğü düzeninden kopmakta ve sosyal ilişkileri azalmaktadır. Emeklilik genellikle ekonomik olarak üretkenlik, saygınlık gibi toplumsal rollerin kaybedilmesine neden olmaktadır (Karay, 2012).

Emeklilik farklı boyutlarda incelenmektedir. Kişilerin emekli olma hakkı hukuki boyut, emeklilik aylığı ve emeklilik ikramiyesine ekonomik boyut, sağlık sorunları ve fiziksel gücün kaybı fizyolojik boyut, kişinin saygınlık ve statü kaybı ile yaşayacağı uyum sorununa psikolojik boyut, ilişkilerinde ve sosyal çevresinde yaşanan değişime sosyal boyut olarak adlandırılmaktadır (Şen, 2015 akt; İpek, 2017).

Ülkemizde emeklilik çalışanlara tanınan Anayasal bir haktır. Çalışan kimselerin belirlenmiş olan yaşlardan sonra geçmişte vermiş oldukları emeğin bir karşılığı olarak hayatlarını devam ettirebilmeleri için bağlanan bir gelirdir (Tortop, 1994). Bireylerin emeklilik döneminde hayatlarını belirli bir düzen içinde sürdürebilmeleri için bilinçli ve hazırlıklı girmeleri gerekmektedir (İpek, 2017).

Orta yaş ve yaşlılık döneminde yaşanan eş ve arkadaş ölümleri, çocukların evden ayrılması gibi durumlar kişilerde rol kayıplarına ve yalnızlık duygusuna neden olabilmektedir. Çevreyle olan ilişkiler, kaybedilen rollerin yenilerinin koyulmaya çalışılması, aktif ve bağımsız yaşlanma yaşanan durumla başa çıkmayı kolaylaştırabilmektedir.

Bireylerin hayatı süresince karşılaştığı her türlü kayıp kişiye acı veren bir deneyim olarak görülmektedir. Kişi için eşsiz ve özel olan birinin kaybı ise psikolojik olarak dünyalarını etkilemekte ve hayatlarının bir daha eskisi gibi olmayacağını düşündürmektedir (Bildik, 2013). Yaşanan her kaybın ardından yaşamı yeniden düzenlemek, yeni şartlara uyum sağlamak zorlu bir süreçtir. Orta yaş ve yaşlılık gibi artık hayatın düzene girdiği dönemlerde bu kayıplar çok daha zordur. Özellikle eşini kaybetmek hayatta kalanın yaşamı üzerinde oldukça büyük bir etkisi olan travmatik bir deneyim olarak değerlendirilmektedir. Eşini kaybeden bireylerin, yaşadıkları duygusal sorunların yanında kayıp sonrası aile ilişkileri, ekonomik konular, varsa çocukların bakımı, sosyal ilişkiler, toplumun yüklediği yeni sosyal roller gibi konularda da birçok sorun yaşadığı bilinmektedir (Koçyiğit)

Gün geçtikçe bireyselleşen dünya da eşlerden birinin ölmesi ve çocukların kendi hayatlarını kurmak için evden ayrılması, yakın çevrede yaşanan kayıplar ile yetişkinler yalnız yaşamak durumunda kalabilirler ve yalnızlık, depresyon, toplumdan soyutlanma gibi

sorunlar ortaya çıkabilir. Günümüzde insanın değeri üretime ne kadar katıldığıyla ya da topluma katkısıyla değerlendirilmektedir. Topluma ve üretime katkıları azalan yaşlılar, ekonomik olarak da toplumun en zor durumda olan kesimidir (Ataç, 2012).

Hayat arkadaşının kaybedilmesi veya çocukların kendi hayatlarını kurmak amacıyla evden ayrılması ile yalnızlaşan yetişkinler, sosyal çevreleri ile ilişkilerini devam ettirerek sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Bu şekilde hayatlarında önemli olan kişilerle gerçekleştirdikleri olumlu ilişkiler ile rol kayıplarının sosyal ve psikolojik olumsuzlukları ile daha kolay baş edebilmekte ve daha az yalnızlık duygusu hissetmektedirler (Kılavuz, 2005).

Orta yaş ve yaşlılık dönemindeki yetişkinlerin duygusal yaşantıları, büyük ölçüde yaşanan kayıplar ile ilişkili olmaktadır. Eş ve arkadaş kayıplarının yaşandığı bu dönemlerde kişiler yıllarca alışılmış olan hayat biçimini değiştirmek zorunda kalır (Can, 1990).

Yaş ilerledikçe ölüm oranlarının artması sebebiyle çoğu orta yaş bireyi ve yaşlı için eş ve arkadaş kayıpları kaçınılmaz bir olaydır. Bu kaybı yaşayan kişi kaybın yaratmış olduğu olumsuz duygularla baş etmek için uğraşırken toplumun ve yakın çevresinin beklentilerini de karşılamaya çalışmaktadır. Kişinin gündelik yaşam alışkanlıkları, yapması gerekenler ve kaybettiği roller sıkıntı ve sorunlar ortaya çıkarır. Kişi normalde kendini kaybettiği kişinin üzerinden "karı" veya "koca" olarak tanımlamaktadır. Eş kaybından sonra bu solunu kaybeder. Yaşamış olduğu bu rol kaybı kişide stres, depresyon gibi olumsuz duyguları beraberinde getirir ve yaşamını önemli ölçüde etkileyebilir (Hall, 2012 akt. Öksüzler, 2015).

Genellikle orta yaş döneminde yaşanan ve kaybı yaşayan kişi için ciddi bir değişiklik olan anne, baba kaybı psikolojik ve ruhsal sıkıntılara yol açmaktadır (Moss ve Moss, 1984). Yaşanan kaybın şekli, kaybedilen kişi ile kurulmuş ilişkilere göre değişim gösterse de ebeveyn kaybı genellikle depresyon ve ruhsal sıkıntılara neden olabilmektedir (Scharlach ve Fredriksen, 1993 akt Özkan, 1998)

Günümüz dünyasında orta yaş ve yaşlı bireyler, eşin ve ebeveynlerin ölmesi, çocukların evden ayrılması, emeklilik ve gelir kaybı gibi durumların sonucu mevcut rollerini bırakıp yalnızlaşmak zorunda kalabilmektedirler. Bu tür durumlar bireylerin yalnız ve dışlanmış hissetmelerinde risk faktörü oluşturabilmektedir.

Yaşlanma süreci ile fiziksel değişimler başta olmak üzere neredeyse tüm alanlarda hızlı değişimler yaşanması kişinin sosyal, psikolojik, fiziksel birçok sorunla karşılaşmasına neden olur. Yaşlanma ile sözü dinlenen bir otorite olan kişi toplum tarafından bir yük

olarak görülür. Toplumda "bilge" olarak görülen yaşlı toplumsal rollerini ve statüsünü kaybeder ve güçsüz olarak nitelendirilir. Yetişkinlik hayatı boyunca yaşadığı aktif hayattan pasif bir hayata geçen eski rollerini yerine getiremeyen birey meslek hayatında, sosyal çevresinde, ailesinde kazandığı rolleri kaybederek yalnız ve izole bir hayata geçer (Danış, 2007; Akbaş, Taşdemir Yiğitoğlu ve Çunkuş, 2020). Emeklilik ile gelen gelir kaybı, eş, arkadaş ve ebeveynlerin ölmesi ile yalnızlık hissi, ev yaşamındaki değişiklikler gibi rol kayıpları ve bunların getirdiği sonuçlar kişiyi yalnızlık ve sosyal izolasyona iterek toplumdan soyutlanmış bir birey haline getirir.

Yalnızlık duygusu şefkat, sevgi gibi duygusal ihtiyaçların karşılanmaması ve sağlıklı ilişkiler kurulaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaçlar karşılanmaz ise kişi toplumdan soyutlanır ve yalnızlaşır (Kılavuz, 2005).

Kimi yaşlılar süregelen hastalıklar, hareket gücünün azalması, emeklilik ve gelir kaybı, sosyal çevrenin daralması gibi sorunlar yüzünden yaşlılık döneminin insanı yalnızlaştırdığını düşünürler. Yaşlılık dönemini geçmişten bir kopuş olarak nitelendirirler (Kılavuz, 2005).

Yaşlılar bazen toplumsal ilişkilerin azalmasını isteyebilmekte ve kendilerini böyle huzurlu hissedebilmektedirler. Bu gibi durumlarda kişiler rollerini ve sosyal ilişkilerini azaltarak çevrelerinden ve toplumdan uzaklaşmaktadırlar. Böylece yaş almanın getirdiği değişimleri, rol kayıplarını kabullenmek için kendilerine zaman tanımaktadırlar (Kollar, 1986).

Yaşlılık dönemine ulaşan bireyler, orta yaş dönemlerinde gerçekleştirmiş oldukları etkinlikleri ve rolleri mümkün olduğunca devam ettirme çabasındadırlar. Yaşlı bireyler hayatlarının ilerleyen dönemlerinde kaybettikleri rollerin yerine yeni roller koymaya çalışırlar. Ölüm gibi kaçınılmaz olaylarda kaybettikleri kişilerin yerini dolduracak kimseler bulmaya çalışırlar. Kişiler yetişkinlik dönemindeki rollerini olabildiğince korumak ve sürdürmek ister. Yaşlıların toplumdan soyutlanması yaşlının isteğinden çok toplumun yaşlıyı yalnızlaştırmasındandır (Kılavuz, 2005).

Hayat boyu öğrenme, kişinin yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir. Örgün eğitim de bulunan mekân, yaş kısıtlamaları olmadan kişinin eğitim aracılığıyla kazanmış olduğu bilgi, beceri, tutum ve davranışlardır (Samancı ve Ocakcı, 2017). Hayat boyu öğrenmede temel amaç, kişilerin toplumla uyum içerisinde yaşayabilmelerini ve yaşama aktif katılımlarını sağlamaktır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2009).

Bireylerin doğumlarından ölümlerine kadar süren yaşlanma sürecinde farklı gelişimsel dönemler ve bu dönemlerde ortaya çıkan sorunlar bulunmaktadır. Orta yaş

dönemi gelişim psikologları tarafından yaşlılığa bir geçiş dönemi olarak incelenmektedir. Orta yaş ve yaşlılık dönemleri kişinin yaşamında büyük değişim ve gelişimlerin yaşandığı, sosyal psikolojik, fizyolojik kayıpların ortaya çıktığı dönemlerdir. Yaşlılık dönemine nazaran, rol kayıpları ve bu kayıpların getirdiği sorunlar orta yaş döneminde daha az olsa da yaşın ilerlemesi ile birlikte giderek artmakta ve yaşlılık döneminde en üst düzeye ulaşmaktadır.

Yetişkin eğitimi ve hayat boyu öğrenme alanı Türkiye'de ve Dünyada büyümekte olan yaşlı ve yaşlanmakta olan nüfusun sorunlarının çözülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Nüfusun yapısındaki değişikliklerin toplum yararına yönlendirilmesinde yetişkin eğitimi ve öğrenme etkinlikleri oldukça önemlidir. Bu sebeple hayat boyu öğrenmenin en önemli parçası olan yetişkin eğitimi, orta yaş ve yaşlılık dönemindeki bireylerin bu dönemde karşılaştıkları rol kayıpları gibi sorunların ortadan kaldırılmasında, yaşam kalitesinin arttırılmasında önemli bir araçtır.

Tüm bu bilgiler ışığında orta yaş ve yaşlılık dönemi yetişkinlerde yaşa bağlı olağan rol kayıpları, beklenmeyen kayıpların yarattığı yoksunluk ve yeni duruma uyumda ortaya çıkan farklı öğrenme ihtiyaçlarının neler olduğu bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, orta yaş ve yaşlılık döneminde yaşanan rol kayıpları sonucu beliren yeni öğrenme ihtiyaç ve taleplerinin hayat boyu öğrenme bağlamında değerlendirilmesidir.

Araştırmanın bu genel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Katılımcıların;

1. Sosyo-demografik ve ekonomik durumlarına ilişkin özellikleri nelerdir?
2. Orta yaş ve yaşlılık döneminde yaşadıkları sorunlar ve rol kayıpları nelerdir?
3. Yaşanan rol kayıplarının kendilerine etkileri ve yarattığı değişiklikler konusundaki görüşleri nelerdir?
4. Yaşanan rol kayıplarının hayat boyu öğrenme ihtiyaçları bağlamında doğurguları nelerdir?

Önem

Nüfusun yaşlanması, dünyada ve Türkiye'de yaşlılık ve yaşlanma alanında ortaya çıkan sorunlar, bu alanda yapılacak çalışmaların önemini arttırmıştır. Yaşlılığı ve yaşlanmayı, yaşanılan rol kayıplarını ve bu kayıplarla nasıl başa çıkılacağını anlamak, hayatın kaçınılmaz bir evresi olan bu dönemlere hazırlıklı olmak oldukça önem kazanmıştır. Bu çalışma hızla yaşlanan nüfusu anlamak, ihtiyaç ve isteklerini karşılayabilmek, rol kayıplarıyla başa çıkabilmek ve yeni roller kazanılması için gerekli koşulları sağlayabilmek açısından önem arz etmektedir. Birey ve toplum için oldukça önemli olan bu tür çalışmalar yetişkin eğitim kurumları, yaşlılara hizmet veren bakım evleri ve huzurevleri, yaşlılık çalışmaları yapan belediyeler, halk eğitim merkezleri, danışmanlık hizmeti veren merkezler ve üniversiteler için literatür bilgisi ve katılımcılardan elde edilmiş bulguları sunmaktadır.

Çalışma önümüzdeki yıllarda hızla yaşlanacağı tahmin edilen nüfusun yaşlılık dönemini daha gerçekçi ve özgüvenle karşılayarak hayat kalitesi bakımından yüksek standartlara ulaşması, kaybettikleri rollerin yerine yeni roller koyabilmeleri için gerekli koşulların ortaya çıkarılmasına katkıda bulunması bakımından önem arz etmektedir.

Hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi günümüz dünyasının büyümekte olan problemlerinden orta yaş ve yaşlı nüfus ve bu nüfusun yaşadığı rol ve statü kaybı sorunlarının üstesinden gelinmesinde, öğrenmeye devam ederek ve yeni roller kazanılmasında bir ihtiyaçtır Yetişkin eğitimi ve yaşlanma alanlarında birçok çalışma olmasına rağmen, ota yaş ve yaşlılık dönemlerindeki bireyin hayatını büyük ölçüde etkileyen, depresyona yol açan ve yaşam kalitesini düşüren rol kaybı sorununu hayat boyu öğrenme bağlamında inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Bu sebeple bu araştırmanın yapılması literatüre zenginlik kazandırması açısından oldukça önemlidir.

Sayıltılar

1. Orta yaş ve yaşlılık dönemindeki bireylerin yaşadıkları rol kayıpları nedeniyle oluşan yeni duruma uyum konusunda yeni öğrenme ihtiyaçları vardır.
2. Orta yaş ve yaşlılık döneminde rol kayıplarından kaynaklanan sorunlarla ilgili yeni öğrenme ihtiyaçlarına, bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik içeriğe sahip yetişkin eğitimi programları destek olabilir.

3. Katılımcılar rol kayıpları ve bu rol kayıplarıyla ilgili yaşadıkları sorunlarla ilgili doğru cevaplar verecektir.

Sınırlılıklar

Araştırma amaçlı örneklem tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Adana ilinin Çukurova ve Yüreğir ilçeleri çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bu bölgelerde ikamet etmekte olan ve ulaşılabilen orta yaş ve yaşlılık dönemindeki bireylerle sınırlıdır.

Bu çalışma araştırmanın yapılmış olduğu zaman dilimini kapsamaktadır. Araştırmanın verileri 2022 yılı Şubat ayı ile 2022 yılı Eylül ayı arasında toplanmış olduğundan bu dönem ile sınırlıdır.

Araştırma, katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler yapılarak elde edilen verilerle sınırlıdır ve katılımcıların soruları doğru yanıtladıkları kabul edilmektedir.

Tanımlar

Yaşlanma: ‘’Yaşlanma kronolojik yaşın ilerlemesiyle oluşan ve ölüm olasılığını arttıran değişikliklerin bütünüdür ‘’ (Medawar 1952 akt Samancı Tekin ve Kara, 2018). Yaşlanma yaşamın değiştirilemez bir gerçeğidir. Canlı organizmaların işlevlerini zamanla yitirmesi olarak tanımlanabilir (MEB, 2011). Fakat yaşlılık konusu biyolojik psikolojik ve sosyolojik olarak daha detaylı bir şekilde ele alınması gereken bir konudur (Baran vd., 2005).

Orta Yaş: Dünya Sağlık Örgütüne göre orta yaş kategorisi 45-64 yaş aralığındaki insanlar girmektedir (WHO, 2007).

Yaşlılık: Sözlük anlamına bakıldığında ‘’yaşlı olma, artmış yaşın etkilerini gösterme hali ‘‘olarak tanımlanmaktadır. Genel kabul görmüş yaşlılık dönemi Dünya Sağlık Örgütü’nün de tanımlarıyla 65 yaş ve üzeridir (Beğer ve Yavuzer, 2012).

Rol Kaybı: ‘’Bireylerin yaşa göre neleri yapabilip neleri yapamayacaklarının toplum tarafından belirlenmesi yaş normları şeklinde ifade edilir ve toplum bunu sosyalleşme aracılığıyla iletmektedir.’’ Yaş alma süreci ile kişi yeni roller kazanıp sosyalleşirken birtakım rollerini de kaybederler (Akçay, 2015).

Yaşam Boyu Öğrenme: ‘’Bilgi beceri ve yeterlilikleri ilerletme amacıyla kişisel, sivil, sosyal ve iş ile ilgili perspektiflerden yaşam boyunca yürütülen tüm öğrenme faaliyetleridir’’ (Avrupa Komisyonu, 2003).

Yetişkin Eğitimi: Yetişkin eğitimi, örgün eğitim sınırları dışında kalan kimselerin ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilen ve düzenlenen öğrenme faaliyetleridir. OECD ise yetişkin eğitimini, ‘’zorunlu öğrenim çağının dışına çıkmış ve asıl uğraşısı artık okula gitmek olmayan kimselerin, hayatlarının herhangi bir aşamasında duyacakları öğrenme gereksinimini veya ilgiyi tatmin etmek üzere düzenlenen faaliyetler ya da programlar’’ olarak tanımlamıştır (OECD, 2015).

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde, çalışmanın kavramsal çerçevesine yönelik bilgiler ve bu alanda yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Yaş

Yaş, toplumda bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Zaman kavramı ile eş anlamlı olduğu düşünülür (Onur, 2011). Bireye yaşamı süresince; okulda, meslekte, askerlikte, evlenirken sürekli sorulan yaş toplum için bir ölçüt olarak oldukça önemlidir (Tufan, 2014). Türk Dil Kurumu yaş kavramını '' bir canlının, bir olay ya da olgunun ortaya çıkışından itibaren geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman göstergesi'' olarak ifade etmektedir (TDK Güncel Türkçe Sözlük).

Toplumların insanları ''gençler ve yaşlılar'' şeklinde ayırdığı bilinen bir gerçektir. Fakat modern toplumlarda bu sınıflandırma yaş ayrımcılıklarına ve önyargılara neden olmaktadır. Yaş ile ilgili bu önyargıların yaş gruplarıyla ilgili olabileceği ve bu yaş sınıflandırmalarının insanları ''biz ve onlar'' şeklinde ayırdığı düşünülmektedir. Fakat gözden kaçırılan nokta şudur ki yaş gruplarının, genç, yaşlı, orta yaşlı kavramlarının sınırları net değildir. Bireylerin gençlik ve yaşlılık algıları, bir yaş döneminin ne zaman bittiği veya ne zaman başladığı gibi konulardaki düşüncüleri kişiden kişiye farklılık göstermektedir (Abrams ve Swift, 2012).

Günümüz toplumlarında yaş ve yaşa bağlı sınıflandırmalar oldukça önemsenmektedir. Orta yaş grubu insanlar ''Yaşlanmadan bunları yap…'' şeklinde söylemlerle karşılaşmaktadır. Sağlıklı ve verimli bir şekilde çalışan kişi emekliliğe zorlanmaktadır. Tüm bu olumsuz yaklaşımlar kültür ve medya tarafından da desteklenmektedir. Gençlik, güzellik reklamları ve olumsuz yaşlı imajı medya tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Böylelikle modern toplumlarda yaş kaygısı ve yaş alma korkusu görülebilmekte, orta yaş krizleri yaşanabilmektedir. Modern toplum, kültür ve medyanın da katkısıyla insanları vaktinden önce yaşlandırmakta ve yaş alma sürecini olumsuz bir durum olarak sunmaktadır (Gullette, 2013).

Kişinin yaşamının başlarında yaşa bağlı olarak gelişmeler ve değişimler oldukça önemliyken, yaş arttıkça biyolojik olarak büyümenin öneminin azaldığı düşünülmektedir. Kişinin yaşantısı ve deneyimlerinin önemi artar. İnsanların yaşam döngüsü açısından, aynı kültür ve ülke içinde aynı dönemde doğmuş insanların arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır (Onur, 2011). Bu sebepten bütün yaşamın kesin bir şekilde yaşlara göre gruplara ayrılması oldukça zordur.

Onur 2011 yılında yaş kavramının yetişkinlik psikolojisi açısından karışıklık yarattığını söylemiştir. Bu yüzden yaşlanma süreci incelenirken evre kavramının daha kullanışlı olduğunu savunmuştur.

Yaşa ya da evrelere göre düzenlenmesi fark etmeksizin kişiler hayat döngüsü içindeyken takvimsel yaşlarından çok daha önemli psikolojik değişimlere neden olan dönüm noktalarından geçer. Gelişim psikolojisi ve yetişkin gelişimi kuramlarında dönüm noktalarının geçiş kavramı ile ifade edildiği görülmektedir (Onur, 2011). Geçişler denilen kavram aslında kişinin yaşamını tekrardan düzenlediği, evlendiği, çocuk sahibi olduğu, kayıplar yaşadığı dönemlerdir. Kişi geçiş dönemlerine hazırlıklı girer ise yaşaması muhtemel krizlerin önüne geçilebilir.

Yaşlanma

Yaşlanma çok boyutlu bir süreçtir ve yaşamın bir gerçeğidir fakat tüm insanlar için ortak bir yaşlanmadan bahsedilemez (Tufan, 2003). Yaşlılık tüm bireyler için söz konusudur fakat kalıtsal özellikler, beslenme alışkanlıkları, kültürel ve çevresel koşullar gibi değişkenlere de bağlıdır (Arpacı, 2014). Buradan hareketle yaşlanma, yaşlılık ve yaşlı kavramalarını tüm insanlar için aynı şekilde düşünemeyiz. Tüm insanlar yaşamlarındaki değişkenlere göre birbirinden farklı biçimlerde yaşlanmaktadırlar. Oluşan bu farklılıkların ortak noktalardan daha fazla olduğu göze çarpmaktadır (Tufan, 2014). Birçok farklı yaşlanma tanımı olması da bunun bir göstergesidir. Yaşlanmanın farklı boyutlarını inceleyen birbirinden farklı tanımlar bulunmaktadır. Yaşlanma kavramı ‘’kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik’’ boyutlarıyla bu tanımlarla açıklanmıştır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010).

Kronolojik Yaşlanma: Kronolojik yaşlanma, kişinin doğumundan ölümüne kadar içinde bulunduğu yaş alma sürecini tanımlar. Takvimsel olarak yıllara bağlı olan

yaşlanmadır. Kronolojik yaşlanma takvim yaşını temel almaktadır (Aslan & Hocaoğlu, 2017).

Biyolojik Yaşlanma: Yaş almaya ve alınan yaşa bağlı olarak kişinin bedeninin temel işlevlerini yerine getiremediği ve ölümle sonuçlanan sürece biyolojij yaşlanma denmektedir. Biyolojik yaşlanma kronolojik yaşlanmadan farklı olarak damar yaşını esas almaktadır (Koldaş, 2017; Öksüzokyar, ve diğerleri, 2016).

Psikolojik Yaşlanma: Psikolojik yaşlanma, yaşlılık döneminde kişilerin bilişsel fonksiyonlarındaki ve ruhsal davranışlarındaki değişimlerle alakalıdır. Psikolojik yaşlanma kişinin biyolojik yaşlanma ile yaşadığı kayıplara artı olarak ortaya çıkan uyum sorunları ve buna bağlı değişimleri kapsamaktır (Karakaş & Durmaz, 2017).

Sosyolojik Yaşlanma: Sosyolojik yaşlanma, yaşlanma olgusunu toplumsal bağlam içinde incelemektedir. Toplum içerisinde yaşlı kimselerin konumları ve deneyimlerini ve bunların sosyo-demografik faktörler tarafından nasıl şekillendirildiğini anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır (Görgün Baran, 2018).

Nüfusun yaşlanması ise, bir toplumda yaş yapısının değişmesi, nüfusta çocukların ve gençlerin oranının azalması ve yaşlı insanların oranının göreceli olarak artmasıdır (Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı, 2007). "Bir ülkede yaşayan tüm insanların yaşlı nüfusa oranı karşılaştırıldığında ülkenin; %4'ten azı yaşlı nüfusu oluşturuyorsa o ülke genç nüfuslu ülke, %4 ile %7 oranlarında yaşlı nüfusa sahip ise orta yaşlı nüfuslu ülke, %7-10 oranlarında yaşlı nüfusa sahip ise yaşlı nüfuslu ülke, %10'dan fazla yaşlı nüfusa sahip ülke ise o ülke çok yaşlı nüfusa sahip ülke olarak değerlendirilmektedir. En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülke sırasıyla %31,3 ile Monako, %27,3 ile Japonya ve %21,8 ile Almanya olurken, Türkiye bu sıralamada 167 ülke arasında 66. sırada yer almıştır (Kahrıman,2014:20).''

Dünya nüfusu Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'na göre 7 milyarı geçmiş durumdadır ve 2050 yılında 10 milyarı bulacağı öngörülmektedir. Günümüzde bilim, teknoloji, ekonomi tıp gibi birçok alanda gelişmeler devam etmektedir. Bu gelişmelerle dünyanın yaşlı ve yaşlanmakta olan nüfusu da artmaya devam etmektedir. Dünya geneline bakıldığında 60 yaş ve daha üstü yaş grubunun diğer yaş gruplarına nazaran hızla arttığı görülmektedir. Dünyada -özellikle gelişmiş ülkelerde- doğum hızları azalmakta ve yaşam beklentisi artmaktadır. Tüm bu gelişmeler demografik yapının değişmesine, genç nüfusun oranının azalmasına ve yaşlı nüfusun oranının artmasına neden olmaktadır (Üstün, 2017).

Yaşlı nüfusun artışı gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yaşanan bir olgudur. Toplumların geçmiş yıllardaki salgın, bulaşıcı hastalıklar, aşırı doğurganlık ve bebek ölümleri gibi sorunları bilim ve teknolojinin gelişmesi, yeni ilaçlar ve ilaç sektöründeki gelişmeler ile günümüzde büyük ölçüde çözülmüştür. Bu sorunların çözülmesi toplumların demografik yapısına insan ömrünün uzaması şeklinde yansımıştır. Böylece toplumlarda ileri yaşlara ulaşma şansı artmış ve toplumlar yaşlanmaya başlamıştır. Geçmişte 100 kişiden 4-5 kişi 65 yaşına ulaşabilirken, bugün yaşanan gelişmeler ile bu sayı oldukça fazladır. Türkiye'de geçtiğimiz yüzyılın sonlarında ölümlerde gözle görülür bir azalma sağlanmış ve 65 yaş ve üzeri nüfusta bir artış gözlemlenmiştir. Tüm bunlara paralel olarak ülkemizde yaşlı sayısının 2050 yılında 12 milyona ulaşacağı öngörülmektedir (Bilir, 2004).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de her geçen gün yaşlı nüfus artmakta, nüfusumuz yaşlanmaktadır. Türkiye, Avrupa ülkelerine kıyasla daha genç nüfusa sahip olmasına rağmen ülkemizin yaşlandığı göz ardı edilemez bir gerçektir. Bu nüfus yaşlanmasına bağlı olarak yapısal ve sosyal sorunların ortaya çıkacağı öngörülmektedir (Umutlu, 2019)

Yaşlılık

Yaşlanma olgusu doğumla başlayan ölüme kadar devam eden doğal bir süreçtir. Kişiden kişiye farklılık göstermektedir bu sebeple tek tip bir yaşlanmadan bahsedilememektedir. Yaşlanma sürecinin son dönemi yaşlılıktır (Aslan & Hocaoğlu, 2017).

Yaşlılığın net olarak bir tanımını yapmak oldukça zordur. Sosyolojik açıdan bakacak olursak yaşlanma, kişiyi yaş aldıkça etkileyen biyolojik, psikolojik ve sosyal süreçlerin tümü olarak açıklanabilir (Yasa, 2021). Yaşlılık yaşamın kaçınılmaz bir sürecidir. Çocukluk, ergenlik, gençlik, olgunluk gibi yaşam evrelerinden biri de yaşlılıktır. Fizyolojik, biyolojik, sosyolojik, psikolojik ve kronolojik boyutları olan bir kavramdır (Arpacı, 2014).

Giddens yaşlanma kavramını biyolojik, psikolojik ve sosyal yaşlanma olarak üç kategoride ele almaktadır. Giddens'a göre '' *Biyolojik yaşlanma, yaşlanmanın iyi bilinen fizyolojik belirtilerinin (görme güçlüğü, işitme kaybı, derinin esnekliğini yitirmesi, kas gücünün azalması vb.) ortaya çıktığı dönemi kapsar. Psikolojik yaşlanma ise bellek,*

öğrenme, zeka, beceri ve öğrenmeye güdülenme gibi şeylerde yaşla birlikte ortaya çıkan azalmaların yanı sıra diğer ruhsal unsurları (kişilikte ve benlikte ortaya çıkan değişimler) da içerir. Sosyal yaş, belirli bir kronolojik yaş ile kültürel olarak eşleşen değerler, roller ve normlardan oluşur (Giddens, 2013, s. 221-224).

Tüm bu tanımlara bakıldığında sosyal yaş konusundaki toplumlara göre farklılıklar olabileceği görülmektedir. Japonya, Çin gibi asya ülkelerinde yaşlılık bilgelik ve tecrübe ile eş değer tutulurken, İngiltere, Amerika gibi ülkelerde yaşlılık bağımlılık, pasif yaşam olarak görülmektedir. Farklı yaşlılık tanımlarından ve algılarından dolayı takvimsel yaş, yaşlılık çalışmalarında en sık kullanılan kavramdır. Fakat buna karşın çok yönlü bir kavram olan yaşlılığı belirlemede en az belirleyici öğedir. Yaşın belirlenmesinde ‘’biyolojik yaş’’, ‘’hukuksal yaş’’, ‘’işlevsel yaş’’, ‘’soysal yaş’’, ‘’etik yaş’’, ‘’bilişsel yaş’’, ‘’dinsel yaş’’, ‘’tarihsel yaş’’, ‘’kişisel yaş’’ gibi çok farklı türler bulunmaktadır. Bu sebeplerden takvimsel yaş kendi başına yaşlılığı anlamak ve tanımlamak için yeterli değildir (Giddens, 2013; Tufan, 2015). Yaşlılık çalışmaları için, kişinin doğduğu günden bugüne kadar geçirilen süre olan ‘’takvimsel yaş’’ kullanımının işlevsel olmadığı düşünülmektedir (Tufan, 2014).

Takvimsel yaş esas alındığında yaşlılık; fiziksel ve mental gerilemelerin yaşandığı, üretime olan katkının azaldığı, sosyal statü değişikliklerin meydana geldiği, sağlık ile ilgili problemlerin arttığı bir dönem olarak tanımlanabilir. Yaşlılık döneminin keskin çizgilerle belirlenmesi oldukça zordur (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Umutlu, 2019). Ülkemizde 65 yaş ve üzeri bireyler yaşlı nüfus grubuna dahil edilmektedir. Yaşam süresinin uzaması ile birlikte 20. Yüzyıldan itibaren yaşlılık dönemi yaşlılık ve ileri yaşlılık olmak üzere iki gruba ayrılmıştır “. Tufan (2003), hepimiz için yeni bir kavram olan yaşlılık döneminin incelenmesi ve anlaşılması gerektiğini savunur. Yaşlılık dönemi çocuk yetiştirme, çalışmak zorunda olma gibi sorumluluklarının sona erdiği bir dönemdir ve insan ömrünün giderek uzamasıyla uzun bir yaşam dönemi haline gelmiştir.

Yaşlılığın tüm dünyada sıkıntılarla dolu bir dönem olarak algılanmasından dolayı yaşlılıkla ilgili yapılan araştırmalar genellikle yaşlılıkta yalnızlık, fakirlik, bakıma muhtaçlar gibi konulardan oluşmaktadır (Tufan, 2003). Yaşlılığın biyolojik yaklaşımı sebebiyle yaş konusu olumsuz algılanmakta, yaşlılık hastalık, yetersizlik, bakıma muhtaçlıkla bir tutulmaktadır (Onur, 2011). Oysaki yaşam süresinin uzaması, refah seviyesinin artması, sağlık ve teknoloji alanındaki gelişmiş imkanlar daha sorunsuz ve yaşam doyumu yüksek bir yaşlılık dönemi yaşanmasına imkân sunmaktadır.

Toplumlarda görülen bu yaşlılık ve yaşlanma algısı, haberlerde yaşlılıkla ilgili olumsuz görüşler yaş ayrımcılığını şekillendirmektedir. Yaş ayrımcılığı ise olumsuz yaşlı imajını ve yaşlılara uygulanan ayrımcılığı desteklemektedir. Toplumlar böylece gençleri üreten, yaşlıları tüketen olarak görür. Yaşlanma ölümle eş anlamlı düşünülür. (Demez, 2012; Özmen, 2013)

Günümüz koşullarında bu dönemi daha faydalı ve verimli geçirmenin yolları aranmalıdır. Diğer türlü üretimin dışında kalacaklar ve toplum tarafından dışlanacaklardır. Erikson'un bahsetmiş olduğu ''benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk'' evresini yaşayacaklardır (Dağlı, 2018).

Orta Yaş

Dünya Sağlık Örgütü 1963'te düzenlemiş olduğu toplantıda kronolojik olarak sınıflandırmıştır. Orta yaş dönemini 45-59 yaş, yaşlılık dönemini 60-74 yaş, 75 yaş üzerini ise ihtiyar olarak sınıflandırmıştır (UN, 1980). Yaşlılığın başlangıcı resmi işlemlerde 60 olarak düzenlenmiştir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010).

Orta yaş dönemi genellikle bireylerin aile ve iş hayatlarını düzene oturttukları, kariyerlerinde ilerledikleri, gelir ve statülerinin üst düzeye ulaştığı bir dönemdir. Aynı zamanda gençliğin aktif ve dinamikliğini kaybettiği, yaşlılık dönemine adım attığı, büyüttüğü çocukların kendi hayatlarını kurmak için evden ayrıldığı, çevresinde kayıplarla karşılaşmaya başladığı dönemdir. Kişiye olumlu gelişmelerin yanında ekonomik ve duygusal bir yük de getirir (Cüceloğlu, 2015). Tüm bu sebeplerden orta yaş dönemi bireyleri sandviç nesil olarak da adlandırılmaktadır. Çocukların ihtiyaçları, yaşlı ebeveynlerinin ihtiyaçları, ölüm haberleri gibi sorunlarla başa çıkmaya çalışırlarken bir yandan da yaşlılık ve emeklilik yıllarını planlamaya çalışmaktadırlar (İkis, 2013).

Genç yetişkinliğin bitmesi ile fiziki güçte azalma, duyuların gerilemesi genellikle orta yaş döneminde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde nefes darlıkları, hazımsızlık sorunları, unutkanlık, kilo artışı gibi sağlık sorunlar baş gösterebilir. Tüm bu sıkıntılar kişinin yaşlanma ve ölüm üzerine düşünmesine ve hayatın anlamını sorgulamasına neden olur (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010). Başka bir taraftan hayatını çocuklarına adamış ebeveynler için çocuklarının kendi hayatlarını kurmak amacıyla evden ayrılması büyük bir boşluğa ve rol kaybına sebep olmaktadır. Ortaya çıkan rol kaybı ve boşluk hissi doldurulmadığında ise bir kriz nedeni haline gelebilmektedir. Orta yaş dönemindeki birey

hayatının bu döneminde elde ettiklerinden veya üretkenliğinden tatmin olmadığında, yaşamına anlam kazandıracak bir amaç elde edemediğinde, hayatında bir anlamsızlık ve durgunluk baş gösterebilir. Kişinin içsel motivasyonu ve toplumsal, sosyal, destekleri orta yaş döneminin gelişim görevlerini yerine getirmeye yetmediğinde, ortaya orta yaş krizi adı verilen psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklar çıkar. Kişinin hayatında sıkıntılar birbiri ardına geldiğinde stres düzeyi artarak krize neden olabilir (Cüceloğlu, 2015; Onur, 2011).

Orta yaş döneminde kişilerde bireylerde boşanma, iş değiştirme, karamsarlık, başka bir yere taşınma yaşamını gözden geçirme ve karşısına çıkan tüm fırsatları son şans olarak değerlendirme görülmektedir. Bu da orta yaş dönemini krize açık bir dönem haline getirmektedir. Erikson, geçmişteki yaşam evrelerinde krizlerin çözülmemiş olmasının bireyi mutsuzluğa iten etmenlerden olduğunu ifade etmektedir (Çok, 1993).

Orta yaş döneminin krize sebep olması için işlerin yolundan çıkması ya da bir sorun olması gerekmez. Kariyerinde ilerlediği, çocuklarını yetiştirdiği, ekonomik sıkıntılar çekmediği bir dönemde de kişi bu başarıların sorgulamaya başlayabilmekte, radikal değişiklikler yapabilmektedir. Kişi bu sorgulama süreci sonunda benlik bütünlüğüne ulaşarak yaşlanabilir ya da girmiş olduğu krizden çıkamayacak ve durgun, depresif, karamsar bir şekilde yaşlanacaktır (Dağlı, 2018).

Literatürde bulunan araştırmalar kişilerin yetişkinlik dönemlerinde kazanmış oldukları yaşam tarzlarını, rollerini, alışkanlık ve tercihlerini ilerleyen yaşlarında da devam ettirmek istediklerini göstermektedir. Bu sebepten ötürü orta yaş krizi için hazırlıklı olunmalı, uygun alışkanlıklar ve yaşam tarzları geliştirilmelidir (Akçay, 2013).

Rol Kayıpları

Orta yaş ve yaşlılık döneminde emeklilik, kuşaklar arası çatışmalar, gelişen hastalıklar, eş, arkadaş, ebeveyn ölümleri, çocukların kendi hayatlarını kurmak için evden ayrılması sonucu belli başlı sorunlar baş göstermektedir. Bu sorunlardan öne çıkanlar; yalnızlık, umutsuzluk, yaşlanma ve ölme korkusu, sosyal dışlanmadır. Yaşanan bu sıkıntı ve sorunlar rol kayıplarına hazırlıklı olmamak veya kabullenmemekten dolayı ortaya çıkmaktadır (Aslan & Hocaoğlu, 2017).

Araştırmanın ana konusu olan rol kayıpları yaşamın her alanında olmasına karşın orta yaş ve yaşlılık döneminde artmaktadır. Kişilerin yaş almasıyla birlikte hayatın getirdiği değişimler ve gelişimler birtakım sorun ve sıkıntıları da beraberinde

getirebilmektedir. Kişinin yaşamında oluşan ekonomik, sosyal, psikolojik değişimler ve değişimlerin oluşturacağı kriz bu sorunların başında gelmektedir. Kişinin yetişkinlik döneminde kurmuş olduğu düzen ve hayat tarzından oldukça farklı olan bu kriz dönemi rol kayıpları ve karmaşalarına neden olabilmektedir. Bireylerin yeni roller kazanması ve bu kayıplara hazırlıklı olması yaşanacak kriz dönemini rahat geçirmelerine yardımcı olabilmektedir. Hayat boyu öğrenme etkinlikleri ve yetişkin eğitimi bu noktada bireyin yeni roller kazanmasında oldukça etkilidir (Şen, 2015).

Emeklilik

Emeklilik modern toplumlarda yaşlanma sonucu yaşanan en önemli rol kayıplarından biridir. Bilim ve teknolojideki gelişmeler ile yaşam süresinin uzamasıyla birlikte emeklilik ve ölüm arasındaki zaman oldukça artmıştır. Emeklilik kavramına yüklenen anlamlar kişiden kişiye ve toplumdan topluma farklılık göstersede önemli bir rol kaybı olarak kabul edilmektedir. Emeklilik genç yetişkinlik ve orta yaş dönemi süresince oluşturulan alışılmış hayat düzenini ve sürekliliğini bozmakta ve sosyal ilişkilerin değişmesine neden olmaktadır. Emeklilik ile birlikte kişi toplum için üretenden tüketene geçmektedir. Otorite, saygınlık, statü gibi toplumsal rollerini kaybetmektedir. Kendini emeklilik sürecine hazırlamamış, kimliğini mesleği ile oluşturmuş biri için emeklilik olumsuz olarak algılanabilmektedir. Aktif bir yaşamdan daha pasif bir yaşama geçildiği varsayılan bu dönemde kişinin yeni uğraşlar, hobiler bulması ve yeni sosyal roller edinmesi uyumu kolaylaştırmaktadır. (Aslan & Hocaoğlu, 2017).

Çocukların Evden Ayrılması

Aile ilk toplumlardan günümüz toplumlarına kadar süregelen köklü bir kurumdur. Ailenin sevgi, bağlanma, ait olma, destekleme, bilgileri yeni nesillere aktarma gibi birçok işlevi bulunmaktadır. Bireylerin yaşadığı gibi ailelerde bu işlevleri yerine getirirken belirli dönemlere tabi olur. Bu dönemler ailenin yaşadığı değişimleri belirtmek içindir (Tunca & Durmuş, 2019).

Aile yaşam dönemlerinden biri çocukların evlilik, kariyer gibi gerekçelerle hayatlarını kurmak için evden ayrıldıkları zaman dilimidir. Bu zaman diliminde ortaya çıkabilecek olası kriz ‘’boş yuva sendromu’’dur. Çocukların doğumundan itibaren anne

ve baba rolü üstlenen ebeveynler belirli bir yaşa gelen ve kendi hayatlarını kurmak üzere evden ayrılan çocuklarının ardından bir rol kaybı yaşayabilmektedirler. Özellikle kendilerini çocuklarını yetiştirmeye adamış kadınlar için sıkıntıların ortaya çıkabileceği bir dönemdir. Çocuk yetiştirici ve anne, baba rollerini eskisi kadar aktif kullanmamaya başlamakta ve kendilerini bu hayat değişimine hazırlamamışlarsa yalnızlık, depresyon gibi sorunlarla baş başa kalabilmektedirler. Yaşanacak bu rol kaybına kendini hazırlamış aileler için ise bu dönem dinlenme, düşünme, kendine zaman ayırma dönemidir (Kayıklık, 2003; Köylü, 2000)

Genellikle orta yaş döneminde yaşanan bu rol kaybı kişide ‘’üreticilik ile kendine yönelme ve durgunluk’’ arasında bir seçimin yapılmasını gerekli kılar. Yaşamının önceki evrelerinde ortaya çıkan gelişim krizlerini çözüme kavuşturmuş kişi bu krizde de üretken bir kişilik geliştirir. Çocukların evden ayrılması ile sağlıklı bir kişilik gelişimi için gelişim görevleri bulunmaktadır. Bunlar; ‘’birbirlerini birer eş olarak tekrardan keşfetme, orta yaş güçlükleri ile baş etme ve çocuklarını bağımsızlaştırma yolunda cesaretlendirmedir’’ (Gladding, 2015, s.17-19).

Eş Kaybı

Ölüm yaşamın kaçınılmaz bir parçasıdır. Kişinin hayat süresi ne kadar uzunsa ölüm ve kayıp tecrübesi de o kadar çoktur. (Yıldız, 2012). Orta yaş ve yaşlılık dönemi bu kayıpların yoğunluğunun arttığı dönemlerdir. Bu dönemlerde birçok kayıp yaşansa da genellikle alanyazında eş kaybı üzerinde yoğunlaşılmaktadır (Yazgan, 2006).

Eş kaybı, geride kalan eşin yaşamında sosyal, ekonomik, psikolojik sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir. Alışılagelmiş hayat düzenini bozan, sosyal yaşamı kısıtlayan, yalnızlık ve depresyona neden olabilen bir durumdur. Kişi yaşadığı kayba alışmaya çalışırken aynı zamanda değişen hayat düzenine de uyum sağlamak zorundadır. (Arun ve Karademir -Arun, 2011). Kadınlar ve erkekler açısından eş kaybı farklı olarak deneyimlenmektedir. Kadınların erkeklere göre eş kaybından sonra yeniden evlenme oranları düşüktür. Martin -Matthews 2011’de yapmış olduğu çalışmada ‘’Evliliklerin %50’si 23 erkek eşin ölmesiyle sonuçlanırken, %5’i kadın eşin ölmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu sebeple eş kaybı kadınlarla veya yaşlı kadınlarla ilişkilendirilmektedir’’ sonucuna varmıştır (Martin-Matthews, 2011).

Orta yaş ve yaşlılık dönemi birçok sorunun ve rol kaybının yaşandığı dönemler olarak bilinmektedir. Eş kaybı, kişi için başa çıkması oldukça zor bir durumdur. Kişinin maddi ve manevi desteğini kaybetmesi ve bunun sonucunda yalnızlık, bağımlılık, yoksulluk gibi problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (Kalaycı ve Özkul, 2017).

Arkadaş Kaybı

İnsan sosyal bir varlıktır ve çevresinde kendinden başka kişilere ihtiyaç duyar. Modernleşme ve kentleşme ile bireysellik artmış, sosyal bağlar zayıflamış ve ilişkilerde gerileme yaşanmıştır. Bu bireyselleşmeye rağmen arkadaşlık ilişkileri insan yaşamında önemli bir yer tutmaktadır.

Yaşlanma hayatın önlenemez bir parçasıdır. Yaşlanma ile ortaya çıkan biyolojik, psikolojik, sosyolojik değişimler genellikle kişinin hayatında problem ve sıkıntılar olarak baş gösterir. Sosyal statüde düşüş, ekonomik sıkıntılar, yakın çevrenin kaybı, yalnızlık, depresyon ve sosyal rollerin kaybı bu problemlerden bazılarıdır (Bekaroğlu, 1991; İçli, 2008; Zastrow, 2014). Orta yaş ve yaşlılık dönemi bilindiği üzere rol kayıplarının ve ölümlerin sıklıkla yaşandığı dönemlerdir. Yaşanan tüm bu kayıplar kişinin yaşam kalitesini etkilemekte, biyolojik, psikolojik ve sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla birey yaşadığı kayıplardan daha çok etkilenmektedir (Kiremitçi & Akçay, 2019).

Literatür'de kayıplarla ilgili bulunan çalışmalar orta yaş ve özellikle yaşlılık dönemi kimselerinin eş, arkadaş ve aile üyeleri olmak üzere birçok kimsenin ölümüne şahit olduklarını ortaya koymaktadır (Shear vd., 2013). Tüm bu şahit olunan ölümler yas, yalnızlık ve depreyona neden olabilmektedir. Kayıpların yaşandığı ilk dönemlerde yas daha yoğun görülmekte, zaman geçtikçe yasın etkisi azalmaktadır (Luhmann vd., 2012).

İnsan diğer insanlarla birlikte olma ve sosyal ilişkiler kurma ihtiyacına sahiptir. Yetişkinlerde iki tür ilişki anlayışı bulunmaktadır. İlki duygusal bağlanmayı içeren romantik ilişkiler, ikincisi ise bağ kurmayı içeren arkadaşlık ilişkileridir. Arkadaşlık ilişkileri aidiyet ve uyum ihtiyacının karşılanması için oldukça önemlidir. Bu tür ilişkiler rehberlik etme, bağlanma, yalnız hissetmeme gibi ihtiyaçları karşılamaktadır (Rybash vd., 1991; Slater, 1995). Arkadaş kayıplarında öne çıkan bir diğer konu ise kaybedilen kişi ile kurulmuş olan yakınlığın düzeyidir. Orta yaş ve yaşlılık dönemlerinde depresyon

oldukça sık görülebilmektedir. Depresyon çok yakın bir arkadaşın kaybı gibi stresli olaylar sonucunda ortaya çıkabilmektedir Gridley vd., 2000).

Ebeveyn Kaybı

Ölüm, bir yakının kaybı insan için kaçınılmaz bir yaşam olayıdır. İnsan yakınlarının, ailesinin, arkadaşlarının ölümünü ‘’güvenlik duygusunu tehdit eden bir olgu’’ olarak algılar (Yalom, 2008; Zhang, 1998). Sevilen, bağlı olunan bir yakının ölümü kişiyi yasa sürükleyebilmektedir. Ebeveyn kaybı, Maier-Lachman tarafından ‘’ bireylerin ölüm veya ayrılık gerekçeleriyle anne veya babalarından yoksun kaldığı, baş edilmesi zor bir yaşam olayı’’ olarak tanımlanmıştır (Maier-Lachman, 2000, s.183).

Ebeveyn kaybı, yaşamın her döneminde kişiye sıkıntı veren, duygusal ve sosyal olarak dönüm noktası olarak algılanan bir yaşam olayıdır. Ebeveyn kaybı, pek çok kişi için yaşamın anlamını tekrar düşünmeye başladığı, geçmişleriyle ilgili hesaplaşmalara girdiği bir olgudur. Ebeveyn kaybı, yetişkinler için çocukluktan yetişkinliğe geçiş ve kendini tanımlama konusunda farkındalıklar oluşturmaktadır. Psikolojik ve sosyolojik olarak bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Ebeveynlerini kaybeden kişi yalnızlık ve bundan sonra ebeveynlerinin desteği olmayacağı artık gerçek anlamda bir yetişkin olduğu duygularıyla baş başa kalır. Ebeveyn kaybı günümüz toplumlarında kişi için kendi ölümünün bir habercisi olarak düşünülmekte ve olgunlaşma, gelişim ve değişimlere sebep olmaktadır (Işık, 2013).

Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi

Hayat boyu öğrenme bireylerin ekonomik, kültürel ve sosyal anlamda karşılaştığı değişimlere ve yaşadıkları topluma ve günlük yaşama uyum sağlayabilmeleri için kendilerini yenilemelerini ve öğrenmeye devam etmelerini sağlamaktadır. Öğrenmelerin içeriği ekonomik, sosyal, politik ya da kültürel olabilir. Öğrenmeler kasıtlı ve resmi olabildiği gibi gayri resmi ve tesadüfi de olabilir (Foley, 2001). Hayat boyu öğrenme kişilerin öğrenme yöntemlerini çeşitlendiren ve kendilerini geliştirmelerini sağlayan, okulda verilen eğitimin dışında hayatın her alanında ve sürekli olarak gerçekleşen bir süreçtir. Candy 2002 yılında hayat boyu öğrenme kavramını ‘’kişilerin yaşamlarını

sürdürürken edindikleri bilgi, beceri ve değerlerini güçlendiren, bu birikimi gerçek yaşamlarında uygulamalarını sağlayacak bir süreç'' olarak tanımlamıştır.

Erikson, kişinin gelişim sürecinin yaşam boyu devam ettiğini iddia etmiştir. Buna karşın Freud ve Piaget gibi isimler, gelişimin ergenlikle beraber sona erdiğini söylemişlerdir (Cüceloğlu, 2015; Onur, 2011). Gerontoloji bilimi, 1950'lerden sonra yetişkinlik yıllarını incelemeden yaşlılıkla ilgilenmiş ve tanımlayıcı bir yaşam döngüsü anlayışı geliştirememiştir. 1970'lerden sonra gelişimi ''döllenme ile başlayan ve ölümle sonuçlanan hayat boyu bir süreç'' olarak gören, gelişiminin ve öğrenmenin yetişkinlik döneminde de devam ettiğini kabul eden hayat boyu gelişim psikolojisi önem kazanmaya başlamıştır Kişilerin hayatları boyunca geçirdiği değişimleri ve bu değişimleri belirleyen faktörleri açıklayan ve bireyler arası benzerlik ve farklılıklarla uğraşan gelişim psikolojisi yaşlılığı, ''yaşamın en önemli dönemlerinden biri'' olarak görmüştür Kişinin hayat boyu geliştiği kabul edilmiş ve eğitim, hayat boyu eğitime dönüşmüştür. (Cüceloğlu, 2015; Çok, 1993; Eryılmaz, 2011; Honzik, 1985; Onur, 2011).

UNESCO'nun 1960 yılında düzenlediği ''Dünya Yetişkin Eğitimi Konferansında'' da yetişkin eğitimi hayat boyu süren bir etkinlik olarak kabul edilmiştir. UNESCO daha sonra yaptığı toplantılarda da eğitimin hayat boyu sürmesini tavsiye etmiştir. Tüm bu gelişmeler ile yetişkinlerin öğrenme şekilleri ve yetişkinlerle çocuklar arasındaki öğrenme farkları gibi konulara ilgi artmıştır. 1980'lerden itibaren multidisipliner bir anlayışla yetişkin öğrenmesi kuramları geliştirilmiştir (Tusting ve Barton, 2011 akt. Dağlı, 2018).

Literatürde eğitim düzeyi yüksek bireylerin yaşlılık şartlarına eğitim düzeyi düşük bireylerden daha kolay uyum sağladıkları görülmüştür. Bu araştırmalar yaşlılık döneminde eğitim düzeyinin önemli olduğunu göstermektedir (Tufan, 2003). Yetişkin, örgün eğitim dönemi sınırlarından çıkmış bireyleri okula döndürmek eğitim düzeylerini arttırmak için doğru bir yöntem değildir. Yaşlılık farkındalığının artırılmasını, değişen ilgi alanlarının keşfedilmesini, bireylerin kendilerini daha iyi tanımalarını, yaşam doyumu için gerekli etkinlikleri belirlemelerini sağlayacak eğitimler yürütülebilir. Bu çerçevede yetişkin eğitimleri planlanırken androgojinin varsayımlarından yararlanılmalıdır (Duman, 2007). Malcolm Knowles 1970'lerde ''yetişkinlerin ihtiyaç temelli ve özyönelimli öğrendiklerini varsayan yetişkin öğrenmesi modeli'' androgojiyi geliştirmiştir. Bu modele göre kişiler öğrenecekleri bilgileri neden öğreneceklerini bilmelilerdir. Öğrenecekleri bilgilerin gerçekten ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamayacağını, kendilerine ne gibi bir fayda sağlayacağını bilmelidirler. Yetişkinler

öğrenme süreçlerinde aktif rol oynamak, bilgi ve tecrübelerini kullanmak isterler. Bu da yetişkinler öz yönelimli ve içsel motivasyonla, sorun merkezli hareket ettiklerini göstermektedir (Tusting ve Barton, 2011 akt. Dağlı, 2018).

İlgili Araştırmalar

Literatürde rol kayıplarının hayat boyu öğrenme bağlamında incelendiği bir araştırma bulunmamaktadır, ancak rol kayıplarını ve hayat boyu öğrenme kavramlarını ayrı ayrı ele alıp inceleyen araştırmalar mevcuttur.

Swift, 2002 yılında yaptığı çalışmada yaşam döngüsünün son evresi olarak tanımladığı yaşlılığı psiko-sosyal açıdan incelemiştir. Yaşlılığa ilişkin değer ve tutumlar, ailenin önemi, yaşanabilecek riskler ve durumlar, sağlıklı yaşlanma, rol kayıpları, emeklilik dönemi gibi birçok konuya değinmiştir.

Akbaş, Yiğitoğlu ve Çunkuş, 2020 yılında Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık isimli derleme çalışmalarında yaşlı kimselerin yalnızlık duygusuna neden olan faktörleri; eş veya arkadaş ölümü, emeklilik, evinden ayrılma, rollerde meydana gelen değişimler, ‘’kronik hastalıklar, fiziksel sınırlılıklar, sosyal destek sistemlerinin azlığı, sosyokültürel koşullar, ekonomik güçlükler ve başkalarına bağımlı olma’’ olarak sıralamışlardır. Bu gibi durumların önlenmesi için doyum sağlanabilecek sosyal destek sistemi geliştirmenin yalnızlık hissini azaltacağını ve daha mutlu hissedeceğini söylemişlerdir.

Uyanık ve Başyiğit 2018’de ‘’yaş, yaşlı, yaşlanma, yaşlılık ve aktif yaşlanma’’ kavramlarını incelemiş, günümüzde ve gelecekte yaşlılıktan dolayı oluşabilecek sosyal, kültürel, ekonomik ve demografik sorunlara dikkat çekmişlerdir.

Samancı ve Ocakcı 2017’de Hayat Boyu Öğrenme isimli çalışmalarında literatür taramasıyla Avrupa Birliği ve Türkiyenin hayat boyu öğrenme konusundaki eğitim politikalarını incelemişlerdir.

Aksoy aynı şekilde 2013 yılında ‘’Kavram Olarak Hayat Boyu Öğrenme ve Hayat Boyu Öğrenmenin Avrupa Birliği Serüveni’’ araştırmasında hayat boyu öğrenme terimini kavramsal bir boyuta taşımış ve Avrupa Birliğinin bu konuya olan ilgisini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

Can, 1990 yılında emeklilik ve yaşlılık dönemi uyum sorunlarını araştırdığı çalışmasında dulluk ekonomik sorunlar ve emeklilik konularına değinmiştir. Tüm

yaşlıların yaşlılık dönemini etkin, üretken, anlamlı biçimde geçirmelerine yönelik tedbirler almaları gerektiğini savunmuştur.

Fırat ve Diğerleri, 2021 yılında, ‘’Pandemide Değişen Yaşamlar: İş ve Gelir Kayıpları, Rol ve Sorumluluklar, Zorluklar ve Baş Etme Deneyimleri ‘’adlı çalışmasında, pandemi de iş veya gelir kaybı yaşayan bireylerin karşılaştığı zorlukları, aile üyeleri arasındaki rol ve sorumlulukları, bireylerin baş etme yöntemlerini ve haklara erişim süreçlerini ortaya koymak amacıyla 24 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapmıştır. Pandemi sürecinde yaşanılan iş ve gelir kayıplarının ekonomik, psikolojik ve sosyal olarak katılımcıları etkilediği, rol kayıplarına neden olduğu sonucuna varmıştır.

Çubuk, 2020 yılında ‘’Covıd-19 İle Gelen Kayıp Nesne, Yas ve Depresyon ‘’ çalışmasında Çubuk, Covid-19’un yayılması ile insanlarda oluşan travma, yas ve depresyonu 13 öğrenci ile görüşmeler yaparak araştırmıştır. Araştırma sonucunda; katılımcıların en çok rollerini kaybettikleri tespit etmiştir. Katılımcıların yaşadıkları kayıplara tepkilerinin genellikle depresyon olduğu tespit edilmiştir.

Dağlı, 2018 yılında orta yaş ve yaşlı bireylerle yaptığı çalışmasında katılımcıların yaşlılık algılarını ortaya koymuş ve yaşlılığa hazırlık için gerekli hayat boyu öğrenme ihtiyaçlarının belirlenmesini amaçlanmıştır.

Koçyiğit Eş Kaybı Yaşayan Bireylerin Deneyimlerine İlişkin Bir Derleme isimli çalışmasında eş kaybı yaşayan bireylerin yardım alma deneyimlerini, kayıp sonrası uyum süreçlerini ve bu bireylere yönelik sunulacak hizmetleri incelemiştir.

Kılavuz 2005 yılında yaşlılar için eş ve çocukların kaybından sonra yalnız kalan yaşlılar için arkadaş ilişkilerinin ve sosyal çevrenin önemini araştırmıştır.

Kılavuz 2002 yılında ‘’Emeklilik Döneminde Çalışma, Boş Zaman Ve Din Eğitimi’’ araştırmasında emeklilik döneminde kişinin bir boşluğa düştüğünü, rol kaybı yaşadığını ve bu boşluğu din eğitimi ile doldurabileceğini savunmuştur.

Genlik 2012’de ‘’Yas Süreci ve Yas Sürecindeki Kişilerin Depresyon ve Anksiyete Düzeylerinin İncelenmesi’’ çalışmasında yakın çevresinden birini kaybeden kimselerin yas süreçlerine etki eden değişkenleri tanımlamayı amaçlamıştır.

Çelebi 2021 yılında Başarılı Yaşlanma ve Kadın araştırmasında yaşlı nüfusun giderek artmasıyla yaşlıların üretime katılması ve aktif bir yaşlılık geçirmelerinin öneminden bahsetmiştir. Başarılı yaşlanma faktörlerini incelediğinde kadın ve erkeklerin farklı deneyimlere sahip olduğunu görmüştür. Kadınların başarılı yaşlanma deneyimlerini farklı değişkenler açısından incelemiş ve öneriler sunmuştur.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu ve örneklem, verilerin toplanması ile verilerin çözümlenmesi yer almaktadır.

Verilerin, yarı yapılandırılmış soru formu ile elde edildiği bu nitel araştırma, orta yaş ve yaşlılık döneminde yaşanan rol kayıpları sonucu beliren yeni öğrenme ihtiyaç ve taleplerinin hayat boyu öğrenme bağlamında değerlendirilmesini amaçlamıştır. Genelleme kaygısı güdülmeyen bu çalışmada; sosyo ekonomik durumları, yaşları ve hayat hikayeleri farklı, orta yaş ve yaşlılık döneminden 16 kişi çalışma kapsamına alınmıştır. Araştırmanın bulguları, literatüre ve sınırlı sayıda görüşmeciden elde edilen verilere dayalıdır. Bu sebeple genellemelerden kaçınılmıştır. Yapılacak daha kapsamlı çalışmalara elde edilen bulguların ışık tutması beklenmektedir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri çözümlenerek bir takın bulgu ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın Modeli

Araştırma orta yaş ve yaşlılık dönemindeki bireylerin yaşadıkları rol kayıplarını, hayat boyu öğrenme ihtiyaçları bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Belirlenen amaç doğrultusunda nitel bir araştırma yapılmasına karar verilmiştir.

Olayların ve kişilerin algılarının doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya çıkarılmasının amaçlandığı, görüşme, gözlem gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, araştırmalar nitel araştırmalardır. Nitel araştırma sosyal olguları bağlı oldukları çevre içinde anlamayı ve araştırmayı amaçlamaktadır (Yıldırım, 1999).

Sosyal olgular, bağlı oldukları çevreyle araştırılmalıdır çünkü ancak bu çevre içerisinde anlam kazanırlar. Yapılacak olan yorumlar bilgilerin elde edildiği ortamdan bağımsız düşünülmemelidir. Durumsal çalışma bir nitel araştırma desenidir ve sosyal olguları bağlı oldukları çevre içesisinde araştırmayı ve yorumlamayı özellikle ön planda tutar (Yıldırım, 1999). Orta yaş ve yaşlılık döneminde rol kayıplarının hayat boyu öğrenme ihtiyaçları bağlamında değerlendirilmesi konusu çalışılırken ve sonuçlar değerlendirilirken en uygun yöntem olduğu düşünülerek durumsal çalışma seçilmiştir.

Araştırma kapsamında orta yaş (45-64) ve yaşlılık (65+) dönemindeki bireylere derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu yaş aralıklarındaki bireylerle görüşülmesinin sebebi rol kayıplarının ve bu kayıplara bağlı sorunların yaşandığı dönemler olarak görülmesidir. Her iki grupla yapılacak olan görüşmeler tamamlandıktan sonra elde edilen veriler betimsel ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak yorumlanmıştır.

Çalışma Grubu ve Örneklem

Araştırmanın çalışma grubu, amaçsal örneklem tekniği kullanılarak belirlenen, Dünya Sağlık Örgütün'ün kabul ettiği yaş kategorilerine göre ve araştırmanın amacına uygun olarak orta yaş döneminde (45-64) 8 ve yaşlılık döneminde (65+) 8 olmak üzere toplam 16 katılımcıdan oluşmaktadır.

Katılımcılar, Adana ilinin merkez ilçeleri olan Çukurova ve Yüreğir'de yaşayan orta yaş (45-64) ve yaşlılık (65+) dönemindeki bireyler arasından seçilmiştir. Bu ilçeler sosyo-ekonomik olarak farklı düzeylerde insanların yaşadığı ilçelerdir. Sosyo-ekonomik durumun farklılığına göre hayat boyu öğrenme ihtiyaçlarının ve rol kayıplarının anlamlandırılması farkını görebilmemiz açısından iyi bir örneklem oluşturmaktadır. Bu ilçeler Adana ili merkez ilçeleri arasında nüfus yoğunluğu fazla olan ve farklı sosyo-ekonomik düzeyleri temsil eden ilçelerdendir.

Bu çalışmada da alan ile ilgili literatür taraması yapılmış ve maksimum çeşitliliği oluşturabilecek değişkenler belirlenmiştir. Katılımcıların kolay erişebilir ve gönüllü olmasının yanı sıra cinsiyet, yaş, ikamet edilen ilçe, sosyo-ekonomik düzey, eğitim seviyesi, medeni durum, yaşadıkları rol kayıpları bakımından evren içindeki farklı durumların yansıtılmasına önem verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Nitel araştırma yapılırken veri toplamak araştırmanın amaca ulaşması için en önemli adımlardan biridir. Bu araştırmada veriler; araştırmanın genel amacı ve alt amaçları doğrultusunda oluşturulmuş soruların yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. 20. Yüzyıldan itibaren görüşme yöntemi, sosyal bilimler alanında etkili bir veri toplama yöntemi olarak bilinmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada orta yaş ve yaşlılık dönemindeki katılımcıların rol kayıpları ve bu kayıplar

hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak için veri toplama yöntemlerinden olan görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırmada veri toplama araçlarından biri de görüşmedir. Araştırmacı yaptığı çalışmanın kapsamına uygun ve bilgi elde edebileceği katılımcıları seçmelidir. Bu sebeple görüşme tekniğinde görüşülecek katılımcılar çoğunluklu amaçlı örnekleme ile belirlenmektedir. Bu gibi araştırmalarda evrenin tamamına ulaşmak mümkün olmayacağından araştırmacının evreni temsil edecek kitleyi belirlemek için çeşitli teknikler bulunmaktadır (Güngör, 2016).

Seçkisiz örnekleme yöntemi nitel araştırmalarda verilerin toplanacağı katılımcılar amaçlı olarak seçildiğinden pek tercih edilmez. Nitel araştırmalarda seçkisiz örnekleme yöntemi veri toplanacak kişiler amaçlı olarak belirlendiğinden çoğu zaman tercih edilmez. Bu araştırma kapsamında, görüşülecek katılımcılar belirlenirken olasılık dışı örnekleme türlerinden olan amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi, araştırmanın amacına bağlı olarak aranılan özelliklere sahip kişilerin seçilerek derinlemesine çalışmalar yapılmasına olanak sağlamaktadır. Araştırmacının, araştırmasında çalışacağı özellikleri taşımakta olan kişileri saptayıp, seçkisiz örnekleme yapması ve bu kişilerden istediği bilgilere ulaşması oldukça zordur. Bu nedenle çalışma kapsamına alınacak katılımcılar konusunda araştırmacı kendi amacına en uygun kişileri örnekleme alır (Erkuş, 2011). Araştırmacı çalışmasında maksimum çeşitliliği oluşturacak değişkenlere göre örnekleme yapar. Maksimum çeşitlilik yönteminin amacı, evrende var olan bütün durumları mümkün olduğunca örnekleme yansıtmak ve önemli ipuçlarına ulaşabilmektir. Elde ettiği veriler ile birbirine benzer ve farklı durumları ortaya koymaya çalışır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmacının ana hedefi katılımcı sayısının fazla olması değil konu hakkında olabildiğince çok bilgi toplamaktır. Katılımcılar belirlenirken erişilebilirlik ve gönüllük esastır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013).

Patton'a (2018), doğrudan gözlemleyemediğimiz olaylar ve durumlar için görüşme yöntemi kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Kişilerin herhangi bir durumla ilgili yaşantılarını nasıl düzenlediklerini ve bu yaşantılar sonucunda ortaya çıkan durumlara nasıl anlamlar yüklediklerini gözlemlemek olası değildir. Bu gibi durumlarda katılımcılarla görüşme yöntemi kullanılarak soru sorulması gerekmektedir. Görüşme kendi içinde yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış, yapılandırılmış görüşme olmak üzere 3'e ayrılmaktadır. Bu araştırma kapsamında elde edilen veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanarak toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı görüşme öncesinde hazırlamış olduğu soruları içeren bir görüşme hazırlar.

Görüşme esnasında araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak sorular sorabilir ve görüşmenin akışına göre değişiklik yapabilir (Türnüklü, 2020).

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlık aşamasında literatür ayrıntılı olarak taranmış ve incelenmiştir. Bunun sonucunda oluşturulan yarı yapılandırılmış formunun kapsam ve geçerliliğini sağlamak amacıyla, tez danışanının görüşleri alınmıştır. Yapılan düzenlemeler sonucunda oluşturulan 1 pilot görüşme ile kontrol edilmiştir. Pilot görüşme sonrası gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra görüşme formu uygulama yapmak için hazır hale getirilmiştir. Görüşme formunun son hali EK 2'de verilmiştir. Hazırlanmış olan görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik bilgilerini toplamak amacıyla yönlendirilen sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde ise katılımcıların yaşadıkları rol kayıpları ve bu kayıplarla ilgili görüşlerini almak amacıyla yönlendirilecek sorular bulunmaktadır.

Veri toplama süreci başlamadan önce araştırma yapılmasında etik açıdan bir sorun olmadığına ilişkin 15.02.2022 tarihinde ''Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul Daire Başkanlığı'ndan'' EK 3'te bulunan etik kurul izni alınmıştır.

Araştırma kapsamında veriler, Şubat 2022- Ağustos 2022 tarihleri arasında yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Görüşmeler ortalama olarak 45 dakika sürmüştür. Katılımcılarla görüşmelerin tamamında gönüllülük ilkesi esas alınmıştır. Katılımcılara ne zaman isterlerse görüşmeyi sonlandırabilecekleri EK 1'te yer alan onam formunda belirtilmiştir.

Araştırmacı kendini tanıtarak araştırmanın amaç ve öneminden bahsetmiştir. Veriler toplanırken araştırmaya katılan katılımcıların bilgilerinin gizli tutulacağı ifade edilmiştir. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Yapılacak olan görüşmeler katılımcının isteğine göre ses kayıt cihazı veya not tutarak kaydedilmiş, sonrasında her bir görüşmeden elde edilen bilgiler yazıya dökülmüştür.

Araştırmacı araştırması için ihtiyaç duyduğu verileri orta yaş ve yaşlılık olmak üzere iki farklı grupla derinlemesine görüşmeler yaparak toplamıştır. Orta yaş grubu olan 45-64 yaş arası bireylerden veri toplamadan önce literatür taraması ile maksimum çeşitliliği sağlayacak değişkenler belirlenmiştir. Katılımcılar cinsiyet, ikamet edilen ilçe, sosyo-ekonomik düzey, eğitim seviyesi, medeni durum, sahip olunan rol kayıpları değişkenlerine göre seçilmiştir.

Araştırmacı erişilebilirlik açısından görüşmelere yakın çevresinden başlamıştır. Görüşmeler 2022 yılının Şubat ve Ağustos ayları arasında yapılmıştır. Katılımcılara aracı kişiler ile ulaşılmıştır. Yapılacak olan görüşmelerin uzunluğundan, konuşmakta rahat

olmadıkları konular olmasından veya kayıt altına alınacak olmasından çekinen bireyler görüşme yapmaktan vazgeçmişlerdir.

Araştırma süresince yapılan en kısa görüşme 30 dakika en uzun görüşme 1 saat 15 dakika sürmüştür. Görüşmeler uzun sürdüğünden katılımcılarla randevu alınarak görüşülmüştür. Katılımcıların isteklerine göre görüşmeler evlerinde, iş yerlerinde veya parklarda yapılmıştır. Görüşme yapılan tüm katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcılara araştırmaya uygun tanıdıkları olup olmadığı sorulmuş ve uygun katılımcılar çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın amacına uygun veriler toplanmasına dikkat edilmiş, görüşmelerin sohbet havasında geçmesine özen gösterilmiştir.

Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler değiştirilmeden deşifre edilmiştir. Anlam kaybına yol açacak cümleler düzeltilmiştir. Görüşme esnasında katılımcıların durumları parantez içinde belirtilmiştir.

Verilerin Çözümlenmesi

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veriler toplanmış, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Betimsel analiz elde edilmiş verilerin belirlenmiş olan kavramsal çerçeve ya da temalara göre yorumlanmasıdır. Derinlemesine analiz gerektirmeyen, katılımcıların tanıtıcı bulguları gibi verilerin işlenmesinde kullanılır. Betimsel analizde, görüşülen kişilerin görüşlerini yansıtmak amacıyla sıklıkla doğrudan alıntılar kullanılır. Bu tür analizlerde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunmaktır. Toplanan veriler sistematik ve açık bir şekilde betimlenir. Sonrasında bu betimlemeler yorumlanır. Sebep sonuç ilişkileri incelenir ve sonuçlara ulaşılır (Sözbilir, 2009, Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Tüm bu bilgiler ışığında yapılacak olan araştırmanın analiz aşamasında, katılımcıların ifadeleri betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiş, ana ve alt kategorilere ayrılmıştır. Ulaşılan sonuçlar katılımcı ifadelerinin doğrudan alıntılanmasıyla yorumlanmıştır.

Katılımcı ifadeleri metin içerisinde alıntılanmış ve alıntı sonlarına katılımcının demografik bilgileri eklenmiştir. Alıntı yapılırken katılımcıların kimliklerini gizli tutmak amacıyla isimler değiştirilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu kısmında, araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelenmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerini içeren bilgiler, yaşanan rol kayıplarının hayat boyu öğrenme ile ilişkisini ortaya koyan analizler, yapılan analizlerden elde edilmiş olan bulgular ve bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

Araştırma kapsamında yaşlılık dönemindeki bireylerden 8, orta yaş dönemindeki bireylerden 8 kişiyle görüşülmüştür. Kadın katılımcılar için K, erkek katılımcılar için E harfi kullanılmıştır. Görüşme yapılan bireylerin isimleri gizli tutularak bilgileri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında yaşlılık dönemindeki bireylerden 8, orta yaş dönemindeki bireylerden 8 kişiyle görüşülmüştür. Araştırmanın amacına ve önemine uygun biçimde seçilen katılımcılara ilişkin sosyo-demografik özellikler tablolar halinde verilmiştir

Cinsiyet

Tablo 1'de katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılım verilmiştir.

Tablo 1

Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

	Yaşlı Grup		Orta Yaş Grup	
Cinsiyet	f	%	f	%
Kadın	6	75,00	4	50,00
Erkek	2	25,00	4	50,00
Toplam	8	100	8	100

Tablo-1'de gösterildiği üzere yaşlı grubunda bulunan katılımcıların % 75'i kadınlardan, %25'i erkeklerden oluşmaktadır. Orta yaş grubu katılımcılarına bakıldığında kadın katılımcılar ve erkek katılımcıların eşit olduğu görülmektedir. Katılımcıların geneline bakıldığında ise cinsiyet dağılımları açısından kadınların oranı erkeklere göre daha fazladır.

Yaş Durumu

Tablo 2'de katılımcıların yaşlara göre dağılımı TUİK'in yaş aralıkları temel alınarak paylaşılmıştır.

Tablo 2

Katılımcıların Yaş Dağılımı

Yaş	f	%
45-49	1	6,25
50-54	3	18,75
55-59	2	12,50
60-64	2	12,50
65-69	2	12,50
70-74	3	18,75
75-79	1	6,25
80+	2	12,50
Toplam	16	100

Tablo 2'de görüldüğü üzere katılımcıların yaş ortalaması 64,43'tür. En küçük katılımcı yaşı 47 ve en büyük katılımcı yaşı 82'dir. Katılımcıların yaş grupları açısından incelendiğinde en fazla oranla 50-54 ve 75-79 yaş aralığında olduğu görülmektedir. 45-49 yaş aralığında sadece 1 kişi vardır.

Tablo 3'te katılımcıların yaş dağılımlarının cinsiyete göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 3

Katılımcıların Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

	Cinsiyet					
	Kadın		Erkek		Toplam	
Yaş	f	%	f	%	f	%
45-49	0	0	1	16,75	1	6,25
50-54	1	10	2	33,33	3	18,75
55-59	2	20	0	0	2	12,50
60-64	1	10	1	16,75	2	12,50
65-69	2	20	0	0	2	12,50
70-74	2	20	1	16,75	3	18,75
75-79	1	10	0	0	1	6,25
80+	1	10	1	16,75	2	12,50
Toplam	10	100	6	100	16	100

Tablo 3'te görüldüğü üzere kadın katılımcılar arasında 45-49 yaş arasında katılımcı bulunmazken, erkek katılımcılar arasında ise 65-69 ve 75-79 yaş aralığında katılımcı bulunmamaktadır.

Medeni Durum

Tablo 4'te katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 4

Katılımcıların Medeni Durumlarının Dağılımı

	Yaşlı Grup		Orta Yaş Grup	
Medeni Durum	f	%	f	%
Evli	2	25,00	5	62,50
Bekar	2	25,00	1	12,50
Eşi Vefat Etmiş	4	50,00	2	25,00
Toplam	8	100	8	100

Tablo 4 'te görüldüğü üzere yaşlı grup katılımcıların %50'sinin eşi vefat etmiştir. Evli ve bekar katılımcı oranlarının ise eşit olduğu görülmektedir. Orta yaş grubuna bakıldığında katılımcıların %62,50'si evliyken, %25'i eşini kaybetmiş, %12,50'si ise bekardır.

Genel katılımcı profiline bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun evli olduğu görülmektedir. Bekar katılımcıların en az oranda olduğu görülmektedir.

Eğitim Durumu

Tablo 5'te katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılım verilmiştir

Tablo 5

Katılımcıların Eğitim Durumu Dağılımı

	Yaşlı Grup		Orta Yaş Grup	
Eğitim Düzeyi	f	%	f	%
Okur Yazar Değil	1	12,50	0	0
İlkokul Mezunu	3	37,50	2	25,00
Lise Mezunu	3	37,50	2	25,00
Üniversite Mezunu	1	12,50	4	50,00
Toplam	8	100	8	100

Tablo 5'te görüldüğü üzere katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde yaşlı grubu katılımcılarının büyük çoğunluğunun ilkokul ve lise mezunu olduğu görülmektedir. Yaşlı grubundan bir katılımcı üniversite mezunuyken bir katılımcı da okur yazar değildir. Orta yaş grubu katılımcılarının eğitim durumları dağılımına baktığımızda %50'sinin üniversite mezunu olduğunu görmekteyiz. Bu sırayı ilkokul ve lise mezunları takıp etmektedir. Genel katılımcı profiline bakıldığında ilkokul, lise ve üniversite mezunlarının oranlarının eşit olduğu görülmektedir. Okur yazar olmayan bir katılımcı bulunmaktadır. İlçe bazında değerlendirildiğinde her eğitim düzeyinden yetişkinlerin varlığı söz konusudur.

Hanenin Aylık Gelir Durumu

Katılımcıların hanelerinin gelirlerine ilişkin yanıtları kategorik hale çevrilmiştir. Tablo 6'da katılımcıların hanelerinin aylık gelirlerine ilişkin dağılıma yer verilmiştir.

Tablo 6

Katılımcıların Gelir Dağılımı

	Yaşlı Grup		Orta Yaş Grup	
Aylık Gelir	f	%	f	%
Düşük (0-10000)	4	50,00	1	12,50
Orta (10001-20000)	2	25,00	5	62,50
Yüksek(20001+)	2	25,00	2	25,00
Toplam	8	100	8	100

Tablo 6'da görüldüğü üzere araştırmaya katılan bireylerin aylık gelirleri düşük, orta ve yüksek olmak üzere üç kategoride incelenmiştir. Yaşlı grup katılımcılarının %50'si düşük gelir düzeyindedir. Orta ve iyi gelir düzeyinde katılımcı oranı %25'tir. Orta yaş grubuna baktığımızda %62,50'sinin orta gelir düzeyinde katılımcılardan oluştuğunu görmekteyiz. Bu sırayı %25 ile yüksek gelirli katılımcılar izlemektedir. Genel katılımcı profilinin aylık gelir dağılımına bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğu (%43,75) orta gelir düzeyindedir. Katılımcıların %31,25'i düşük gelir düzeyindeyken yalnızca %25'i yüksek gelir düzeyindedir.

Çalışma Durumu

Tablo 7'de katılımcıların çalışma durumlarına ilişkin dağılıma yer verilmiştir.

Tablo 7

Katılımcıların Çalışma Durumu

	Yaşlı Grup		Orta Yaş Grup	
Çalışma Durumu	f	%	f	%
Emekli	3	37,50	4	50,00
Çalışıyor	0	0	4	50,00
Çalışmıyor	5	63,50	0	0
Toplam	8	100	8	100

Tablo 7'de görüldüğü üzere yaşlı grup katılımcıların çalışma durumları incelendiğinde büyük çoğunluğunun (%63,50) çalışmadığını görmekteyiz. Katılımcıların %37,50'si emekli iken çalışan bir katılımcı bulunmamaktadır. Orta yaş grubu katılımcıları incelendiğinde çalışmayan bir katılımcı olmadığı göze çarpmaktadır. Emekli ve çalışan katılımcı sayısı ise eşittir. Genel katılımcı profiline bakıldığında ise ilk sırada

emekliler gelmektedir. Bu sırayı çalışmayan katılımcılar takip etmektedir. Aktif olarak çalışmaya devam eden katılımcı sayısı en az orana sahiptir.

Çocuk Durumu

Tablo 8'de katılımcıların çocuk sayıları ve çocuklarının evden ayrılıp ayrılmamasına ilişkin dağılıma yer verilmiştir.

Tablo 8

Katılımcıların Çocuk Durumu

	Yaşlı Grup		Orta Yaş Grup	
Çocuk Durumu	f	%	f	%
Çocukları Evden Ayrılmış	6	75,00	7	87,50
Çocuklarıyla Yaşıyor	0	0	0	0
Çocuğu Yok	2	25,00	1	12,50
Toplam	8	100	8	100

Tablo 8'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan yaşlı grup katılımcıların %75'i çocuklarından ayrı yaşarken, %25'i çocuk sahibi değildir. Çocuklarıyla yaşamaya devam eden katılımcı yoktur. Orta yaş grubu katılımcılar da ise katılımcıların %87,50'si çocuklarından ayrı yaşamaktadır. Çocuğu olmayan bir katılımcı bulunmaktadır. Orta yaş grubunda da çocuklarıyla yaşamaya devam eden bir katılımcı yoktur. Genel katılımcı profiline bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğu çocuklarından ayrı yaşamaktadır.

Ebeveynlerinin Durumu

Tablo 9'da katılımcıların ebeveynlerini n hayatta olup olmayışına ilişkin dağılıma yer verilmiştir.

Tablo 9

Ebeveyn Durumu

	Yaşlı Grup		Orta Yaş Grup	
Ebeveyn Durumu	F	%	f	%
Ebeveynleri Hayatta	0	0	1	12,50
Annesini Kaybetmiş	1	12,50	1	12,50
Babasını Kaybetmiş	1	12,50	2	25,00
Anne ve Babasını Kaybetmiş	6	75,00	4	50,00
Toplam	8	100	8	100

Tablo 9'da görüldüğü üzere yaşlı grubunda araştırmaya katılan katılımcıların %75'i anne ve babasını kaybetmiştir. Katılımcıların %12.50'si sadece annesini, %12,50'si sadece babasını kaybetmiştir. Yaşlı grubunda ebeveynleri hayatta olan bir katılımcı yoktur. Orta yaş grubu katılımcılara bakıldığında katılımcıların %50'sinin iki ebeveynini de kaybettiği görülmektedir. Katılımcıların %25'i sadece babasını kaybetmiştir. Sadece annesini kaybeden katılımcılar ile ebeveynleri hayatta olan katılımcı sayısı eşittir. Genel katılımcı profiline bakıldığında katılımcıların çoğunun ebeveynlerini kaybettiğini görmekteyiz. En az oran ise ebeveynleri hala hayatta olan katılımcılara aittir.

Katılımcı Profili ve Sahip Olunan Rol Kayıpları

Tablo 10

Genel Katılımcı Profili

	Katılımcı Profili						Rol Kayıpları				
	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Yaşanılan İlçe	Gelir Düzeyi	Eğitim Durumu	Emeklilik	Çocuk Kaybı	Eş Kaybı	Arkadaş Kaybı	Ebeveyn Kaybı
E1	Erkek	54	Evli	Çukurova	Orta	Üniversite	+	+		+	+
E2	Erkek	54	Evli	Çukurova	Yüksek	Üniversite	+	+		+	+
K1	Kadın	50	Evli	Çukurova	Orta	Üniversite		+		+	+
K2	Kadın	60	Dul	Çukurova	Yüksek	Üniversite	+	+	+	+	+
K3	Kadın	57	Dul	Yüreğir	Düşük	İlkokul		+	+	+	+
K4	Kadın	58	Bekar	Yüreğir	Orta	Lise	+			+	+
E3	Erkek	63	Evli	Yüreğir	Orta	İlkokul		+		+	+
E4	Erkek	47	Evli	Yüreğir	Orta	Lise		+	+	+	
K5	Kadın	72	Bekar	Yüreğir	Orta	İlkokul				+	+
K6	Kadın	82	Dul	Yüreğir	Düşük	İlkokul		+	+	+	+
K7	Kadın	67	Dul	Yüreğir	Düşük	İlkokul		+	+	+	+
K8	Kadın	77	Dul	Yüreğir	Düşük	Okur-Yazar Değil		+	+	+	+
K9	Kadın	72	Bekar	Çukurova	Yüksek	Lise	+			+	+
E5	Erkek	70	Evli	Çukurova	Yüksek	Üniversite	+	+		+	+
K10	Kadın	65	Evli	Çukurova	Düşük	Lise		+		+	+
E6	Erkek	81	Dul	Çukurova	Orta	Lise	+	+	+	+	+

Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, yaşadıkları ilçe, eğitim durumu ve sahip oldukları rol kayıpları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Tablo 10'da görüldüğü üzere 16 katılımcı ile görüşülmüştür. Bu katılımcıların 10'u kadın 6'sı erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcılar arasında en genç katılımcı 47, en yaşlı katılımcı ise 82 yaşındadır. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında çoğunluğun evli olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasında bekar 3 kişi bulunmaktadır. Görüşme yapılan katılımcılar Çukurova ve Yüreğir ilçelerinden eşit olarak seçilmiştir. Her iki ilçeden de 8 katılımcı bulunmaktadır. Gelir düzeyi dağılımına bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun orta gelir düzeyinden olduğu görülmektedir. Bu sırayı düşük gelir düzeyi ve yüksek gelir düzeyi takip etmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında en çok ilkokul mezunu katılımcı olduğu görülmektedir. Lise ve üniversite mezunu katılımcı sayısı eşitken, okur yazar olmayan 1 katılımcı bulunmaktadır.

Katılımcıların yaşadıkları rol kayıplarına bakıldığında arkadaş kaybı yaşamayan bir katılımcı bulunmamaktadır. Tüm katılımcılar bu rol kaybına sahiptir. Tablo 10'a baktığımızda ebeveyn kaybı rol kaybı bir katılımcı hariç tüm katılımcıların yaşadığı bir rol kaybı olarak görülmektedir. Annesini, babasını veya iki ebeveynini birden kaybetmiş katılımcı sayısı 15'tir. Çocukların kendi hayatlarını kurmak için evden ayrılması bir diğer en çok sahip olunan rol kaybıdır. Araştırmaya katılan 16 katılımcıdan 12'si bu rol kaybına sahiptir. Eş kaybı ve emeklilik rol kaybı 7 katılımcıda bulunmaktadır. Bunlar en az bulunan rol kayıpları olarak göze çarpmaktadır.

Günlük Yaşam Pratikleri

Katılımcılardan kendilerinden kısaca bahsetmeleri istenmiştir. Bir günlerini nasıl ve neler yaparak geçirdikleri, boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Buna ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

> E1: 1968 yılında Adanada doğdum liseyi bitirdikten sonra askeri okula girdim. 22 yıl görev yaptıktan sonra emekli oldum. Şu an Adanada ikamet ediyorum. Hafta içi sabah 6 gibi kalktıktan sonra kahvaltımı yapıyorum. Kahvaltıdan sonra yürüyüşe çıkarım, biraz spor yaptıktan sonra resim kursuna giderim. Yaz ya da baharsa rüzgarın durumuna göre yamaç paraşütüne giderim. Akşamları küçük oğlumun yemeğidir ev işleridir eşime yardımcı oluyorum kendisi hala çalışıyor. Boş zamanlarımda yağlı boya tablolar yaparım, yamaç paraşütüne giderim kardeşlerimle, arkadaşlarımla zaman geçiririm. (Erkek, 54 yaşında, evli, üniversite mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

K4: 58 yaşındayım. Bekarım. Normalde tek başımaydım ama ablam hastalanınca onunla yaşamaya başladım. Bir günüm nasıl geçiyor... Sabah namaza kalkarım sonrasında uyumam. Şöyle bir evi temizlerim, toparlarım. Ablamın uyanmasına yakın çayımı demlerim kahvaltımızı hazırlarım. Televizyon izlerken kahvaltımızı yaparız. Kahvaltıdan sonra bir kahve içerim. Akşam yemeğiydi oydu buydu onlarla uğraşırım genelde. Akşam oldu mu yemekten sonra odama geçerim. Biraz kuran okurum. Dualarımı ederim. Yatarım. Boş zamanım olmaz yani. Olursa da dizim falan varsa onları izlerim. Dinlenirim. (Kadın, 58 yaşında, bekar, lise mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

K5: Yavrum ben ilkokul mezunuyum, 72 yaşındayım. Bu yaşıma geldim bir kere ben çalışmam demedim. Hala sabah kalkar tavukların yumurtasını toplarım erkenden, bahçeye geçerim sonra limonlarım olmuşsa onları toplarım, bahçe işlerini yaparım. Hayvanları yemlerim. Hepsini bitirince kendime kahvaltı hazırlarım. Komşularım gelirse onlarla otururum. Ben giderim bazen de. Perşembeleri bizim buradaki pazara giderim limondu yumurtaydı süttü onları satarım. Telefon edip sipariş veren olursa onları hazırlarım. Boş zamanım oldu mu komşuya çaya giderim, televizyon izlerim ne yapacağım başka. (Kadın, 72 yaşında, bekar, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

E5: Günlerim nasıl geçiyor çalışarak geçiyor tabii. Ben emekli öğretmenim. 70 yaşındayım. 3 oğlum var. Emekli olduktan sonra ufak bir yer kiraladım el işim iyidir. Marangozhane açtım. Başta kendi kendime çizip uğraşıp duruyordum ama şükür şimdilerde işler iyi. Çalışmadan durulmaz. Emekli oldum yatayım olmaz. İnsan çalışmadan, üretmeden mutlu olamaz. Sabahları kalkarım hanımla kahvaltı ederiz. Evin bir eksiği gediği varsa almak için markete giderim. Yürüyüşte yapmış oluyorum hem. Öğle gibi marangozhaneye geçerim. Sipariş varsa onlarla uğraşırım. Yoksa çevredeki esnafla muhabbet ederim. Akşama doğru eve geçerim. Hanımla yemek yeriz. Biraz televizyon izler yatarız. (Erkek, 70 yaşında, evli, üniversite mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, yüksek gelir düzeyinde)

Görüşmelerden elde edilen bulgulara göre katılımcıların günlerini gündelik işler, arkadaş ziyaretleri, market alışverişi, yakınları ile ilgilenme ve hobilerine ayırdıkları görülmektedir. Aktif olarak çalışan katılımcılar işten kalan zamanlarını daha çok dinlenmeye, ev işlerine ayırırken, emekli olan veya çalışmayan katılımcılar kendilerine daha çok zaman ayırmakta, hobileri ile uğraşmakta ve çeşitli sporlara katılmaktadır. Katılımcıların genel olarak günlerini istek ve ihtiyaçlarına göre değerlendirdikleri görülmektedir. Beklenenin aksine yaşlı katılımcıların birçoğu da orta yaşlı katılımcılar gibi spor, yürüyüş, hobi gibi faydalı etkinliklerle günlerini geçirmektedir.

Yapılan araştırmalar yaş alma sürecinde kişilerin günlük yaşam pratiklerinin başarılı yaşlanma ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Depp ve Jeste, çalışmalarında bağımsızlık, fiziksel aktivite seviyesinin yüksek olması, sigara kullanmama gibi değişkenlerin başarılı yaşlanma ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır (Depp

& Jeste, 2006). Aydın, sigara ve alkol kullanımının, fiziksel aktivitelerin beslenme alışkanlıklarının ve düzenli uykunun başarılı yaşlanma ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Aydın, 2006).

Yaş Almanın Getirdiği Değişiklikler

Katılımcılara yaş aldıkça hayatlarında nelerin değiştiği, yaşlanmanın hayatlarına getirdiği olumlu ve olumsuz durumlar sorulmuştur. Bu sorulara ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

> E2: Ekonomik olarak rahat bir dönemdeyiz emekli maaşım var eşim çalışıyor. Çalışırken yani senin deyiminle yaş almadan önce bir sosyal düzenin içindeydik. Emekli olduktan sonra iki ay kadar kozanda ikamet ettim o dönemde içimde sosyal boşluğu hissettim. Belirli bir düzenin içinden çıkıp emekli olmak yalnızlığa itilmiş hissi veriyor. Daha sonra bir iş imkanı doğunca hemen kabul ettim çünkü o düzeni tekrar yaşamak istedim. Yaşlandıkça gelen o boşluk hissi çekilebilir değil maalesef. Askeriyede çalıştığım kadar yoğun da çalışmıyorum bu işte, sabah 8 akşam 5 çalışıyorum. Bir düzenim var en azından. Yaşlanmanın bana getirdiği çoğu olumsuzluğu olumlu şeylere çevirdim yani ben bir olumsuzluğu var diyemem. (Erkek, 54 yaşında, evli, üniversite mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, yüksek gelir düzeyinde)

> K3: Kimse kalmadı yaşlandıkça. Herkesi kaybediyorsun. Arkadaşların eşin dostun çocukların bir bakıyorsun kimsen kalmamış. Akıllanıyorsun tabii. Eskisi kadar hata yapmıyorsun. Ama dönüp bakınca eşim yok, çocuklarım benden ayrı, geçen sene torunum oldu ona bakıyorum bazı günler o da olmasa evde tek başıma artık yapacak hiçbir şeyim yok. (Kadın, 57 yaşında, dul, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, düşük gelir düzeyinde)

> K7: Yaşlandıkça yalnızlaşıyorsun kızım. Yaşlandıkça daha akıllanıyorsun, eskileri düşündükçe aman nasıl yapmışım nasıl etmişim. Güç kalmayınca cesaret de kalmıyor. İnsan cesaretsizleşiyor. Her şeye ağlamak istiyorsun. Bilmiyorum işte geçiyor öyle. Sağlığım çok şükür idare ediyorum. Tansiyondan başka bir rahatsızlığım olmuyor. Eşin, dostun, konu komşun… Herkesi kaybediyorsun. Yaşlandıkça muhtaç kalıyorsun en kötüsü. İnsanın kendine yetememesi kadar zor bir şey yok bu dünyada. Eşimi kaybedince, Allah rahmet eylesin tabii ama olumlu olarak daha rahat yaşamaya başladım diyebilirim. (Kadın,67 yaşında, dul, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, düşük gelir düzeyinde)

> E6: E hayatını kurmuş oluyorsun artık belli bir yaşa gelmişsin, evlisin, çoluk çocuğun var, belli bir düzenin var. Gençliğindeki kadar uğraşmana bir şeylerin peşinden koşmana gerek yok artık. Bunların dışında eskisi gibi hareket edemiyorsun, koşamıyorsun, hemen yoruluyorsun. Yolda karşılaştığın çocuklar sana dede demeye başlıyor(gülüyor). Bunlar zor tabii. (Erkek, 81 yaşında, dul, lise mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

Araştırmaya katılan bireylerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre yaş aldıkça katılımcıların hayatlarında birçok değişim gözlemlenmektedir. Bu değişimlerden en çok bahsedileni yalnızlıktır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu yaş aldıkça yalnızlaştıklarından, çevrelerinde sohbet edebilecekleri, dertlerini sıkıntılarını paylaşabilecekleri birilerinin kalmayışından bahsetmiştir. Orta yaş katılımcılar arasında sosyal düzenin dışına itildiğinden, yaşlandıkça dışlandığından bahseden bir katılımcı bulunmaktadır. Yaş alma ile edinilen tecrübe, kazanılan saygı olumlu değişimler arasında bulunmaktadır. Literatüre bakıldığında yaş alma, yaşlılık çalışmalarının hemen hepsinde ortak ifadenin yalnızlık olduğunu görmekteyiz. Duva Kaya, Yaş Alma, Yalnızlık Ve Tek Başınalık çalışmasında, modern toplumlarda yaş almış bireylerin istemedikleri fakat mecbur bırakıldıkları bir yalnızlaşmaya itildiğinden bahsetmektedir (Duva Kaya, 2022).

Yaş almanın getirdiği değişiklikler temasında analiz yapılırken Yüreğir'de ikamet eden yaşlı grup katılımcıların Çukurova'da ikamet eden katılımcılara göre daha olumsuz düşüncelere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bunun sebebi yaşlı katılımcıların sosyo-ekonomik durumları, kayıpların çoğalması, yalnızlığın artması, kayıplarla birlikte ortaya çıkan yeni öğrenme ihtiyaçlarının karşılanmaması olabilir.

Rol Kayıplarına İlişkin Düşünceler

Katılımcılara yaşadıkları rol kayıplarının hayatlarını nasıl etkilediği, yaşanılan rol kayıplarından sonra günlük yaşamlarında ne gibi değişiklikler meydana geldiği sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya ilişkin bazı görüşleri aşağıda verilmiştir.

Emeklilik

Katılımcılara emekli olmadan önce ve sonra hayatlarının nasıl olduğu, emeklilikle hayatlarının nasıl değiştiği ve bu değişikliklerin onlara neler hissettirdiği sorulmuştur. Bu sorulara ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

> E1: Çalışmak, benim için hani maddi kazanç için yaptığım bir işti. Mesleğimi tam sevmediğim için belki de böyle düşünüyor olabilirim. Askeriyede çalışmak başlı başına çok zordu. Bu yüzden emeklilik sonrası daha huzurlu hissettim kendimi. Kendime çocuklarıma aileme daha çok zaman ayırdım daha mutlu oldum. Daha huzurlu olunca sorun olmadı. Herhangi bir ekonomik kayıp da olmadı benim çalışma şeklimden dolayı. Tabii o çalışma temposundan bir anda çıkmak insanı bir boşluğa düşürüyor. Ama yine de kayda değer bir sıkıntı çekmedim

değişikliklere uyum sağlamakta çok rahat oldu (gülüyor). Sosyal faaliyetlerde çok bulunduğum için etkilemedi beni olumsuz bir durum olmadı yani. (Erkek, 54 yaşında, evli, üniversite mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

K4: Çok küçük yaştan beri çalıştığım için çok yorulmuştum zaten. Emekli olmak istiyordum o yüzden. Ben hemşireydim ama ruh sağlığında çalışıyordum. Akli dengesi olmayan insanlarla uğraşmak zaten çok zordu. Ama beni en çok zorlayan orada kalanların sıkıntılarını, dertlerini görmek olmuştu. Ailelerini arıyorduk gelip almıyorlardı bile hastalarını. Kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan insanlar… Birbirlerine saldırırlardı, bizlere sataşırlardı… Beni çok yıpratmıştı sürekli böyle şeylere şahit olmak. Emekli olduktan sonra bir süre kendimi toparlamaya ayırdım zaten zamanımı. Bolca dinlendim. Sonrasında ablam hastalanınca onunla yaşamaya başladım. Yine yoğun bir tempoya girdim aslında. Şikayetçi değilim tabii ki ben de boş kalmamış oluyorum. Ama emeklilik sonrası daha rahatım diyebilirim. En azından ablamlayım, kendime ayıracak az da olsa zamanım var. Olumlu değişimler oldu benim için diyebilirim. (Kadın, 58 yaşında, bekar, lise mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

E6: Emeklilik öncesini hatırlayamıyorum bile artık kızım. Çok geçti üstünden. Öğretmenliği severek yapıyordum ben. Hala beni arar sorar öğrencilerim. Geçen bayramda birkaç tanesi toplaşıp geldiler bile. Hatırlanmak güzel… Sevdiğin işi yaptığında çalışmak yormuyor insanı. Özlüyorum o günleri. Şimdilerde bir başıma evde oturuyorum tüm gün. Arada kahveye uğruyorum. Kırk yılda bir çocuklar gelirse onlarla zaman geçiriyoruz. Eskiden öyle değildi tabii. Okulun, öğrencilerin işleri bitmezdi. Şimdi ne yapsam diye düşünecek zamanın bile olmazdı. Olumsuz yanı artık yapacak pek bir şeyinin kalmaması olabilir. Ama dinleniyorsun kendine zaman ayırıyorsun olumlu tarafları da var. (Erkek, 81 yaşında, dul, lise mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

K9: Emekli olmadan önce çok sıradan bir hayattı. Sabah kalk, işe git, akşam gel, yemek ye, uyu... Şimdi düşününce hayatımın neredeyse çoğu böyle geçti. Emekli olduktan sonra da böyle devam etti benim için. Kalk, yemek ye, temizlik yap, uyu… Yeni yeni farklı bir şeyler yapmaya başladım. Kitap okuyorum, yürüyüşe çıkıyorum, seramik kursuna gidiyorum, yıllar sonra yeni arkadaşlar edindim, tatile çıkıyorum. Emekli olur olmaz böyle yapmaya başlasaydım keşke diyorum kendime. Şu an ki aklımla emekli olmak çok güzel diyebilirim. (Kadın, 72 yaşında, bekar, lise mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, yüksek gelir düzeyinde)

Araştırmaya katılan bireylerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre katılımcıların büyük çoğunluğu çalışmaktan yorulmuş, zor şartlarda çalışan, çalışmaktan kendine vakit ayıramayan ve isteyerek emekli olan kimselerdir. İki katılımcı hariç tüm katılımcılar emekli olduktan sonra kendilerine, hobilerine, isteklerine ve çevresindeki insanlara daha çok zaman ayırmaya başladıklarından bahsetmişlerdir. Emekli olmadan önce belirli bir düzenin içinde olduklarını emekli olunca bu düzenin bozulduğunu söyleyen katılımcılar da bulunmaktadır. Genel olarak orta yaş ve yaşlı grup katılımcıların

emeklilik sonrası kendilerine yeni bir düzen oluşturdukları ve emeklilik öncesi hayatlarında olduğu gibi bir düzenle yaşamaya devam ettikleri gözlemlenmiştir. Yaşlı grup katılımcılardan ikisi emekli olduktan sonra kendilerini boşlukta ve işe yaramaz hissettiklerinden bahsetmiştir. Genel tabloya bakıldığında emekli olduktan sonra, kaybettikleri çalışan rolü yerine yeni bir rol, yeni bir hobi koyamayan katılımcıların emeklilik hakkında olumsuz düşüncelere sahip oldukları söylenebilir.

Bu bulgulardan yola çıkılacak olunursa, emeklilik dönemine kendini sosyal ve psikoloji olarak hazırlamanın, emeklilik döneminin nasıl geçirileceğinin planlanmasının öneminden bahsedebiliriz. Tosun, 2018 yılında yetişkinlerin emeklilik dönemlerini planlama ve hazırlık eğilimi ile ilgili araştırmasında katılımcıların %56'sının emeklilik dönemine ilişkin bir plan ve hazırlıkları olmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Araştırma sonucunda emeklilik dönemini planlama ve hazırlık yapmanın gereğini ortaya çıkarmıştır (Tosun, 2018).

Çocukların Evden Ayrılması

Katılımcılara çocuklarının kendi hayatlarını kurmak için evden ayrılmasından önce ve sonra hayatlarının nasıl olduğu, nelerin değiştiği ve bu değişikliklerin onlara neler hissettirdiği sorulmuştur. Bu sorulara ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

> E2: Çocuklarım biri okuduğu için başka bir şehirde. Diğeri yurtdışında yaşıyor. Özlem duyuyorsun tabii nihayetinde kendi evladın bir anne baba ne ister, her zaman çocuklarının seninle olmasını ister. Ekonomik bağımsızlıkları olduğu için mutlu oluyorum tabi kendi ayakları üstünde duruyorlar. Sosyal ve psikolojik olarak sürekli çocuklarımı yanımda istiyorum. Belli bir düzen içinde yaşıyorsun belli bir zamana kadar. Çocuklar gittiğinde deyimi yerindeyse evde bir edi bir büdü kalıyorsun. Bu da tabii ki hem psikolojik hem sosyal bir boşluğa düşüyorsun. Duygusal düşününce sürekli çocuklarını yanında istiyorsun ama hayatın düzeni de bu. (Erkek, 54 yaşında, evli, üniversite mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, yüksek gelir düzeyinde)

> K3: Çocuklarım benim her şeyim. Allah onların yokluğunu göstermesin. Çok şükür hepsi hayatını kurdu, işlerini buldu, mutlular huzurlular. Büyük kızım hariç hepsi başka yerlere taşındı. Kalabalık bir aileydik biz evin bu kadar boş olması garip oluyor tabi. Ortanca kızım yine yakın bana çok uzakta oturmuyor. Ama oğlum İstanbul'a gitti. Gözümde tütüyor. İstediğinde görememek iyi mi bir sıkıntısı var mı bilememek çok zor. Babaları öldükten sonra çok bağlandık birbirimize zaten. Şimdi böyle bambaşka evlerde olmak zor. Torunumun olması aslında tam oğlumun gittiği döneme denk geldi. O yüzden galiba çok bir şey

yapmama gerek kalmadı. Torunumla ilgilenerek geçiyor zaten çoğu zamanım. Kalanında yemek temizlik... (Kadın, 57 yaşında, dul, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, düşük gelir düzeyinde)

K6: Çocuk canından bir parça. Onlar için yaşıyorsun kızım. Birini diğerinden ayıramıyorsun. Hepsi işini, eşini buldu. Kendi çarklarını çeviriyorlar. Bana ihtiyaçları kalmadı. Bayramda seyranda uğrarlar torunlarla, elimi öper giderler. Özlüyor insan. Ama artık kendi aileleri kendi çocukları var. Beni düşünmesinler onlar mutlu, huzurlu olsun bana yeter. (Kadın, 82 yaşında, dul, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, düşük gelir düzeyinde)

K8: Çocuk canın ciğerin. Evden ayrılsa da yine aynı seviyorsun, aynı koruyorsun. Sağ olsunlar arıyorlar, soruyorlar, geliyorlar sürekli. 6 çocuğum vardı benim geçen sene kaybettim tek kızımı. Hala acısı içimde, Allah sıralı ölüm nasip etsin kuzum. Çocuklar hayatını kurmadan önce daha çok zorluk yaşadım ben kurunca yaşamadım (gülüyor). Çocukları okutacağım diye tek maaşla… Ama çocuklar kendi hayatını kurduktan sonra yaşamadım çocuklarımdan yana sıkıntım olmadı. Ev kalabalık olunca iş de çok oluyordu 8 kişilik koca aile. Şimdi hepsinin evi ailesi var diyorum rahatım. Dua ediyorum hep onlara. Yine düzenim aynı kaldı. İbrahim oğullarında biri hala burada birlikte yaşıyoruz. Ekmek lazım diyorum alıyor, kumadan bozuluyor yapıyor. Çöp attırmadı bana. Sağ olsun. (Kadın, 77 yaşında, dul, okuma-yazma bilmiyor, Yüreğir'de ikamet ediyor, düşük gelir düzeyinde)

Araştırmaya katılan bireylerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre çocukların kendi hayatlarını kurmak için evden ayrılması incelenen bütün rol kayıpları arasında katılımcıların neredeyse hepsinin sahip olduğu ve olumlu karşıladığı tek rol kaybıdır. Evlerinde eski kalabalığın olmamasından, daha az görüşüldüğünden ve özlemden bahseden katılımcılar bulunmaktadır fakat orta yaş ve yaşlı grup katılımcıların genelinin ifadesi çocuklarının kendi hayatlarını kurmasından, kendi ayaklarının üzerinde durmasından mutlu oldukları yönündedir. Anne ve baba olarak katılımcıların çocukların evden ayrılmasını bir rol kaybı olarak görmedikleri gözlemlenmiştir.

Literatürde ''boş yuva sendromu'' olarak geçen aile yaşam döngülerinden biri olan çocukların evden ayrılması cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik durum gibi değişkenlere bağlı olarak farklı şekillerde yaşanabilmektedir. Kadınların erkeklere göre bu yaşam olayından daha çok etkilendikleri ifade edilmektedir. Bu yaşam değişimi, yalnızlık, üzüntü ve depresyonun eşlik ettiği bir dönem ya da kendine zaman ayırma, dinlenme, üretkenlik dönemi olarak değerlendirilebilmektedir (Strong & Cohen, 2014).

Eş Kaybı

Katılımcılara eşlerini kaybettikten önce ve sonra hayatlarının nasıl olduğu, eslerini kaybetmeleriyle hayatlarında nelerin değiştiği ve bu değişikliklerin onlara neler hissettirdiği sorulmuştur. Bu sorulara ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

> K3: Çok küçükken evlendim ben. 16 yaşımdaydım. Eşimle büyüdüm diyebilirim. Birlikte koca bir hayat geçirdik. Her şey güllük gülistanlık değildi tabi. Kaynanam çok zorluk çıkarırdı. Resmen eziyet ederdi bana. Eşimin kardeşleri ile sürekli para mevzuları yüzünden birbirimize girerdik. Eşimi kaybettikten sonra eskisi kadar görüşmediğimiz için tabii biraz rahatladım. Ama eşimi kaybettim. Büyük bir boşluk oldu hayatımda. E tabi eşim ölünce para mevzuları da karıştı. 4 kardeş tarladan gelen parayı bölüşüyorlardı. Haklarını yemiyim yine veriyorlar ama benim istememe çok zor onların sorması lazım bir ihtiyacın var mı diye. Yapmıyorlar. Benim elime geçen ölüm aylığı üç kuruş para. Şu devirde mümkün değil geçinmek. Eşim vefat ettikten sonra ben pek farkında olmasam da çocuklarıma biraz eziyet etmeye başlamışım. Her şeye kızıp bağırıyordun, hiç konuşamıyorduk diyorlar. Kendimi toparladım ama psikoloğa gittim, çocuklarımla daha çok zaman geçirdim. Çok şükür hepsi hayırlı çocuklar beni hiç yalnız bırakmadılar. Ama şimdilerde herkes kendi hayatını kurdu. Eskisi kadar birlikte değiliz. İnsan sıkılıyor. Kendimi oyalayacak şeyler bulmaya çalıştım daha çok. Her gün temizlik yaparım. Pazara giderim. Torunumla ilgilenirim. (Kadın, 57 yaşında, dul, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, düşük gelir düzeyinde)

> E4: Eşimle çok severek evlenmiştik. İkimizde çok küçüktük. Ben çalışırdım, o çalışırdı, kıt kanaat geçinmeye çalışırdık. Aşkı, sevgiyi birlikte öğrendik. Çok genç yaşta vefat etti. Ama bu da benim sınavımmış diyorum. Çok zordu benim için. Kabullenmem çok uzun sürdü. Bugün varız yarın yokuz işte… Aklıma geldikçe eski albümleri açar bakarım. Çok özlüyorum onu. Erken yaşta vefat edince bir süre sonra bende görücü usulü tekrar evlendim. Şükür diyelim. Çocuklarımız var şimdi. Ocağımız kaynıyor. İnsanoğlu her şeye alışıyor. Yoluna devam ediyor. (Erkek, 47 yaşında, yeniden evlenmiş, lise mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

> K7: Allah rahmet eylesin. Ama çok çektirdi bana. Üç kuruş para vermezdi, dışarı konuya komşuya göndermezdi, annemlere bile gidemezdim. Ah babam… Hiç arkamda durmadı, bizim kızımız sahipsiz değil demedi. Eziyet etti anlayacağın. Arkasından kötü konuşmak olmasın ama Allah var rahatladım. Param var şükür şimdi, kimseden para istemiyorum, bugün harçlık verecek mi diye gözünün içine bakmıyorum. Kahvemi beğenmedi beni dövecek mi diye düşünmüyorum. Çıkıyorum, geziyorum, canım ne isterse yapıyorum. (Kadın,67 yaşında, dul, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, düşük gelir düzeyinde)

K8: Eşimden çok memnundum. Ağartıp incitmedi. Her işime koştururdu. Bir tane isterdim üç tane getirirdi. Nur içinde yatsın. Bekliyordu herkes ama ben çok üzüntü çektim. Üst üste geldi her şey eşimin arkasında kızım öldü. Çok acı çektim. Zorluklara alışıyorsun uyum sağlıyorsun ama bir şekilde. Yanımda oğlum var. O olunca yani hiç sıkışmadım her işimi yaptı. Maddi bir zorluk olmadı. Kendimi çevirmeye çalışıyorum. Hiç eksiltmeden yaşıyorum. Yalınız kaldım ama evimde hiçbir eksiklik yok. Oğlum var diye eşimin eksiğini aratmıyor. Yoksa tek başıma çeviremem düzenimi bozmadan yürütüyorum. (Kadın, 77 yaşında, dul, okuma-yazma bilmiyor, Yüreğir'de ikamet ediyor, düşük gelir düzeyinde)

Araştırmaya katılan bireylerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre özellikle kadın katılımcıların eş kaybından sonra en çok ifade ettikleri değişiklik ekonomik değişiklikler olarak görülmüştür. Orta yaş ve yaşlı katılımcıların neredeyse hepsinde eş kaybının ardından duygusal olarak etkilendikleri, boşluk ve yalnızlık hissedildiği ifade edilmiştir. Evlilik hayatında mutlu olmayan, ekonomik ve duygusal olarak şiddet gören bir kadın katılımcı eş kaybından sonra daha huzurlu bir hayat sürdürdüğünü çok daha rahat yaşadığını söylemiştir. Yaşlı katılımcıların, orta yaş katılımcılara nazaran eş kaybını daha kolay kabullendiği fakat orta yaş katılımcıların da yaşlı katılımcılara göre eş kaybından sonra yeni roller ve yeni öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak konusunda daha istekli olduğunu görmekteyiz. Genel katılımcı profiline bakıldığında eş kaybının kişiyi duygusal ve sosyal olarak etkilediği söylenebilir.

Literatürde eş kaybı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, eş kaybı yaşayan kimselerin kayıptan sonra ekonomik sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir (Holtslander & Duggleby, 2010). Aynı zamanda eş kaybının kişi için sosyal kayıp, statü kaybı, ekonomik kayıp gibi yaşam tarzı kayıpları anlamına geldiği de belirlenmiştir (Lindemann, 1944). Aslan ve ark. ise yaptıkları araştırmada eş kaybı yaşayan kimselerde depresif duyguların yoğun olarak görüldüğünü ortaya çıkarmışlardır (Aslan, ve diğerleri, 2018).

Yaşanan kayıpların ardından olumlu etkiler deneyimlediğini ifade eden katılımcılar bulunmaktadır. Capps ve Bonnano, çalışmalarında yas sürecindeki bireylerle görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmelerin sonucunda katılımcılar arasında kendini ''Yaşamımdaki önceliklerimin sırası değişti'' şeklinde açıklayan, yaşadıkları kayıptan sonra ''dayanıklı'', ''özerk'' ve ''bağımsız'' hissettiklerini ifade edenler bulunduğundan bahsetmişlerdir (Capps & Bonanno, 2000).

Arkadaş Kaybı

Katılımcılara arkadaşlarını kaybettikten önce ve sonra hayatlarının nasıl olduğu, arkadaşlarını kaybetmeleriyle hayatlarında nelerin değiştiği ve bu değişikliklerin onlara neler hissettirdiği sorulmuştur. Bu sorulara ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

> E3: Son dönemlerde kendi akranlarımın öldüğünün haberlerini alıyorum bu tabii insanda bir soru işareti oluşturuyor. Yıllar önce bir şeyler paylaştığım arkadaşlar, üzüntü veriyor tabii insana. Sıranın sana geldiğini düşündürüyor. Fiziksel olarak kendini daha dinç daha diri tutman gerektiğini hissediyor insan. Sağlık durumunu kontrol etmen gerekiyor. Sigara alkol kullanıyorsan bunlardan feragat etmenin zamanın geldiğini hissediyorsun. Daha sosyal bir yaşam insanı dinç tutar. (Erkek, 63 yaşında, evli, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

> K2: Belli bir yaşa gelince sürekli böyle haberler almaya başlıyorsun. Aman şunun şuyu vardı ölmüş, lisede şöyle biri vardı ölmüş, mahalleden dıdısının dıdısı vardı ölmüş, iş yerinde dün yanında duran adam ölmüş… İnsanı rahatsız ediyor tabii. Aileni, eşini, dostunu kaybettiğindeki gibi değil de bu insanlarla daha dün birlikteydik ya da hemen hemen aynı yaştaydık bu kadar yakın mı ölüm diyor insan. Ben bu haberlere kulaklarımı tıkamaya çalışıyorum ama insan etkileniyor yine de. (Kadın,60 yaşında, dul, üniversite mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, yüksek gelir düzeyinde)

> K6: Arkadaş… Arkadaş mı kaldı kızım. Hepsinin ölümüne şahit oluyorsun bu yaşa gelince. 80 küsür yıl… Ne zaman bize uğrayacak ölüm diye bekliyorsun. Yaşlıyım ben eskiden çıkar gezerdim arkadaşlarımla, günlere giderdik. Şimdi bakıyorum koca desen yok, arkadaş desen yok, ana baba zaten yok…. Bir başımayım. Sohbet edecek, derdini anlatacak kimsen kalmıyor bu yaşa gelince. Beklemeye başlıyorsun sadece. Günler geçsin, benim de sıram gelsin diye. (Kadın, 82 yaşında, dul, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, düşük gelir düzeyinde)

> E6: 2013'te çok iyi hatırlıyorum. Bir sabah bir telefonla uyandım. Çok yakın bir dostumun vefat haberini aldım. Sanırım birkaç hafta kendime gelemedim. Her şeyini paylaştığın, her derdine koştuğun, canın ciğerin… Ben artık tecrübelendim bu konularda ama o zamanlar birinin tamamen gittiğini kabullenmek çok zordu. Zamanla alışıyorsun. Ama o yalnızlık, o boşluk hissi. Yerini nasıl doldurursun bilmiyorsun. Çoluğu çocuğunu düşünüyorsun. Onlara ayrı üzülüyorsun. Yavrucaklar ne yapacak diyorsun. Zor… Hala dualarımdadır o çocuklar. (Erkek, 81 yaşında, dul, lise mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

Araştırmaya katılan bireylerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre arkadaş kaybı kişiyi duygusal ve sosyal olarak etkileyen bir rol kaybı olarak görülmektedir. Arkadaşlarıyla olan samimiyet, geçirilen zaman arkadaş kaybına verilen

tepkiyi etkilemektedir. Archer, Yasın doğası: Yas tutmaya verilen tepkinin evrimi ve psikolojisi kitabında arkadaş kaybının, aile üyelerinden birinin kaybı kadar acı vermese de yas tepkilerinin kaybedilen kişi ile kurulan ilişkinin değişkenlerine göre şekillendiğini öne sürmüştür (Archer, 199).

Orta yaş ve yaşlılık döneminden katılımcıların çoğunda akran ölümüne şahit olmak sıranın kendine geldiği hissini uyandırmaktadır. Arkadaş kaybı yaşadıktan sonra kendilerine daha iyi bakmaya çalıştıklarını, daha sağlıklı olmak için çaba gösterdiklerini belirten katılımcılar bulunmaktadır. Bu noktada aslında yaşlanma ve ölüm korkusundan bahsetmek mümkündür. Türk Dil Kurumu sözlüğüne bakıldığında korku; ‘’Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü’’ olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu/TDK, 2022). Toplumumuzdaki olumsuz yaşlı ve yaşlanma algısı da kişilerin yaşlılıktan ve ölümden korkmasına sebep olmaktadır. “Yaşı yetmiş iş bitmiş”, “kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur”, minvalinde atasözlerimiz yaşlanmanın olumsuz, hastalıkla, bağımlılıkla eş değer tutulan bir durum haline gelmesine katkıda bulunmaktadır (Özdemir & Bilgili, 2014).

Ebeveyn Kaybı

Katılımcılara ebeveynlerini kaybettikten önce ve sonra hayatlarının nasıl olduğu, ebeveynlerini kaybetmeleriyle hayatlarında nelerin değiştiği ve bu değişikliklerin onlara neler hissettirdiği sorulmuştur. Bu sorulara ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

> K1: Annen baban varken artık onlarla yaşamasan da başını yaslayacak, sana destek olacak birilerinin varlığını bilmek iyi geliyor insana. Uzakta yaşıyordum onlardan. Evlenince kendi düzenini kuruyorsun. Eskisi kadar yanlarında olamıyorsun. Annem kanser olduğunda yanıma aldım hemen. Burada hastanelere götürdüm, ilgilendim. Kendime hala kızarım ama belki yanında olsaydım daha erken fark edebilirdim. Daha farklı tedaviler bulabilirdim. Belki de kurtarabilirdim annemi. Olmadı ama. Ardından babamı şekerden kaybettim. Öksüz kaldık. İnsan bunun bir gün başına geleceğini bilerek yaşıyor ama buna hazırlıklı olmak mümkün değil bence. Kaç yaşına gelirsen gel onlar varken kendini hala çocuk hissediyorsun. Kaybedince anneni babanı artık çocuk olmadığını anlıyorsun. (Kadın, 50 yaşında, evli, üniversite mezunu, Çukurova’da yaşıyor, orta gelir düzeyinde)

> E3: Önce annemi kaybettim ben ardından babamı. Çok da erken yaşta gittiler. Ana baba gibisi yok. Seni senden çok düşünen başka biri yok bu hayatta. 6 kardeşiz biz ben en büyükleriyim. Önce annemi, sonra babamı kaybedince evin işleri

güçleri hep bana kaldı. Tarlaya babam bakardı ben arada giderdim. Babamı kaybedince tüm tarla işleri bana kaldı. Bacılarımın okula devam etmesini istedim. Onlara destek olmak para vermek hep bana kaldı. Anaları da babaları da ben oldum bir yerde. Sahipsiz hissetmesinler diye çok uğraştım. Erken yaşta kaybedince aileni bir anda büyüyorsun. Çocuk kalamıyorsun. Geçen hanımla konuştuk hatta babamı 63 yaşında kaybetmiştik. Şimdi ben 63 yaşındaydım… Ölüm Allah'ın emri ama insan korkuyor yine de ölümden. (Erkek, 63 yaşında, evli, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

K5: Kardeşlerim hep evlendi gitti zamanında burada anam, babam ben hep birlikteydik. Bahçe işleri, hayvanlar hep birlikte yapardık. Babamla tavukları beslerdik, O zamanlar daha çoktu hayvanlar. Annemle sür pişirir yoğurt yapardık. Pazara birlikte gider malları stardık. Onlardan öğrendim ne biliyorsam. Şimdi ben tek başıma yapıyorum hepsini. Onların mirası bana bunlar. Özlem çok oluyor. Evlenmedim de ben. Keşke diyorum ama annemi dinleseymişim zamanında evlenseymişim. En azından bir yol arkadaşım olurdu. Tek başıma kaldım annemi de kaybedince. Alıştım ama tek yaşamaya da. Özlemiyor musun dersen çok özlüyorum. Elden bir şey gelmez ama. (Kadın, 72 yaşında, bekar, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

E5: Anneni babanı kaybediyorsun, hayatına devam ediyorsun. Artık yeni bir ailesi oluyor insanın. Annenden babandan değil, eşinden çocuğundan sorumlusun artık. Onları düşünmek zorundasın. Üzülüyor insan elbet ama kendini tutuyor, güçlü duruyor. Hatta ana babasını kaybedince eskisinden daha güçlü oluyor. Büyüyor, olgunlaşıyor. (Erkek, 70 yaşında, evli, üniversite mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, yüksek gelir düzeyinde)

Araştırmaya katılan bireylerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre ebeveyn kaybı kişinin derinden etkilendiği ve hayatlarının yeni bir dönemini başlatan bir rol kaybı olarak görülmektedir. Katılımcılardan biri ebeveynlerini kaybettikten sonra artık çocuk olmadığını anladığını belirtmiştir. Katılımcılar, ebeveyn kaybı ile hayatlarında olgunlaşıp, büyüdüklerini yeni sorumluluklar almaya başladıklarından bahsetmişlerdir.

Koyuncu hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde, ebeveyn kaybı yaşamış bireylerin yaşları ve kayıp üzerinden geçen süre arttıkça yas tepkilerinin azaldığını öne sürmüştür (Koyuncu, 2015). Nolen-Hoeksema ve Larson ise ebeveyn kaybına verilen tepkilerin bireyin yaşına bağlı olarak değişebileceğini söylemektedir (Nolen-Hoeksema & Judith, 2013).

Rol Kayıpları ve Hayat Boyu Öğrenme İhtiyaçları

Katılımcılara yaşadıkları rol kayıpları sonrasında değişikliklere uyum sağlamak için neler yaptıkları, ne gibi yeni öğrenme ihtiyaçlarının ortaya çıktığı ve başka nelerin yapılabileceği sorulmuştur. Bu sorulara ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir.

> E1: İnsan her kayıpta biraz daha kendini pişmiş hissediyor. Acılara karşı daha dirençli olması gerektiğini hissediyor. O acıya yoğunlaşmayı engelleyecek şeyler olabilir. Sürekli acını düşünürsen bitmiyor. Bunu unutturacak faaliyetler olabilir. Herhangi bir iş olabilir. Kendini ne kadar geliştirirsen uyum da o kadar kolay oluyor. Çeşitli eğitimler alınabilir. Sosyal sportif faaliyetler arttırılabilir belediyelerce. Çocuklar gidince kedi sahiplendik eşimle. O da yalnızlığımıza iyi geliyor. Evde çocuk gibi koşturuyor. Bizim zamanımızda üniversite okumak çok yoktu. Ben de emekli olduktan sonra okudum mesela. Resim yapmaya başladım. Yamaç paraşütü öğrendim. Hava güzel oldu mu çıkıyorum uçmaya. Böyle şeyler yapılabilir. İnsanın kendini oyalaması şart. (Erkek, 54 yaşında, evli, üniversite mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, orta gelir düzeyinde)

> K3: Öğrenme ihtiyacımı bunlar bilmem ben ama olayları düşünmemek için sürekli oyalamaya çalışıyordum kendimi. Sabah uyanıyordum evde gözüme bir şey batıyordu. Balkon mesela. Burayı güzelleştireceğim ben diyordum başlıyordum uğraşmaya. Kuşlar böcekler, tahtadan kaplamalar. Böyle böyle insan hem oyalanıyor hem alışıyor kaybettiklerine. Her insan için farklıdır tabii. Herkes kendince baş etmeye çalışıyor kayıplarla. Şu yapılmalı bu yapılmalı diyemem o yüzden Okey oynamaya başladık sonra mahalledekilerle. Haftada en az bir kez oynardık. Günlere katılmaya başladım sonra. Bana iyi geldi bunlar. Kendi kendine bir şeyler yapmak gezmek bir yerleri görmek iyi geldi bana. Dertlerini unutuyorsun mesela o gezi boyunca. Burası neymiş, burada ne yapılır diye koşturuyorsun. (Kadın, 57 yaşında, dul, ilkokul mezunu, Yüreğir'de ikamet ediyor, düşük gelir düzeyinde)

> K8: Ben okuma yazma bilmiyorum kızım ne öğrenme ihtiyacı. Bir şey yapmıyorum vallahi evi temizliyorum, yemek yapıyorum, bol bol dua ediyorum. Normal hayata devam etmeye çalışıyorum. Oyalasın millet kendini, başka ne yapılır bilmiyorum. (Kadın, 77 yaşında, dul, okuma-yazma bilmiyor, Yüreğir'de ikamet ediyor, düşük gelir düzeyinde)

> E5: Uyum sağlamak zorundasın değişikliklere. İstemesen de uyum sağlıyorsun. Yas tutamazsın hayatın boyunca. Yalnızlık hissi, boşluk hissi bunların çözümü bir şeylerle uğraşmak, insan içine çıkmak. Ben ne yapıyorum… Yürüyüş yapıyorum, marangozhanede zaman geçiriyorum. Hobi edinmeli bence insanlar. Yeni bir şeyler öğrenmeli. Şimdi aklımda kitap yazmak var. Öğretmenlik hayatım boyunca yaşadıklarımı yazayım diyorum. İnsan hayatında ilerledikçe yaşlandıkça kaybettiklerinin yerine bir şeyler koymaya çalışıyor. Hobi edinmek, çalışmak, üretmek, sosyalleşmek bunlar anahtar bence. Acım dinsin, kaybettiklerim geri gelsin diye beklersen hiçbir şey alamazsın bu hayatta kızım. Sürekli ilerlemen

gerek. Duranı kimse sevmez (gülüyor). (Erkek, 70 yaşında, evli, üniversite mezunu, Çukurova'da ikamet ediyor, yüksek gelir düzeyinde)

Araştırmaya katılan bireylerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre katılımcılar yaşadıkları rol kayıplarından sonra bu kayıplara uyum sağlamak için farklı aktiviteler yapmaktadırlar. Genellikle yürüyüş, ev işleri, resim çizmek gibi farklı hobilere yönelen katılımcılar bulunmaktadır. Yaşanılan rol kaybından sonra yalnızlık yaşamamak için yeni arkadaşlar edinen ve kurslara başlayan katılımcılar vardır. Emeklilik sonrası üniversite okuyan bir katılımcı bulunmaktadır. Yaşadığı rol kaybının ardından kedi sahiplenen katılımcı yalnızlığına iyi geldiğini belirtmiştir. Genel katılımcı profiline bakıldığında yaşanılan rol kaybından sonra yeni öğrenme ihtiyaçlarını karşılayan, kaybettikleri rolün yerine yenisini koyabilen katılımcıların daha kolay uyum sağlayabildiği görülmüştür. Kaybedilen rol yerine yenisini koyamayan, yeni öğrenme ihtiyaçlarını karşılayamayan katılımcıların ise uyum sağlamakta güçlük çektiği göze çarpmaktadır.

Yaşlanma süreci kayıplarla bilinen bir süreçtir. Biyolojik, psikolojik, sosyolojik kayıpların yaşandığı bu dönem kazançlar da elde edilir. Yaş almanın tecrübesi, deneyimi gibi kazançlar bütün kültürlerde görülmektedir. Yaş aldıkça edinilen bu deneyim ve tecrübelere bakıldığında insanın hayat boyu öğrenmeye devam eden bir varlık olduğundan bahsedilebilir (Gürdal, 2018). Katılımcıların büyük çoğunluğunun aktif yaşlanma ve hayat boyu öğrenme kavramları bağlamında öğrenme ihtiyaçlarını giderme çabasında olduğu fark edilmektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde yapılan araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlara ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Bu araştırmada amaç, orta yaş ve yaşlılık döneminde yaşanan rol kayıpları sonucu beliren yeni öğrenme ihtiyaç ve taleplerinin hayat boyu öğrenme bağlamında değerlendirilmesidir. Araştırma sonucunda elde edilen bulguların genel değerlendirilmesi yapılmıştır.

Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar

Bu araştırmanın birinci alt amacı doğrultusunda yetişkinlerin demografik bilgilerine ilişkin sonuçlara yer verilmiştir. Araştırmada cinsiyet, yaş, medeni durum, aylık kişisel gelir, eğitim durumu ve yaşanılan ilçe demografik özellikler olarak ele alınmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Çalışma kapsamında Adana'nın Çukurova ve Yüreğir ilçelerinde ikamet eden 8 yaşlı ve 8 orta yaşlı bireyle görüşmeler yapılmıştır. Yaşlı grup katılımcıların %75'i kadın %25'i erkek iken orta yaş katılımcılarda kadın ve erkek sayısı eşittir. Genele bakıldığında kadın katılımcı sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu eşitsizliğin nedenlerine bakacak olursak;

Araştırma hazırlanırken, katılımcılara araştırmanın konusu hakkında bilgi verildikten sonra erkek katılımcıların hayatlarındaki kayıplar hakkında konuşmak konusunda isteksiz oldukları, iki erkek katılımcının görüşmeyi yapmaktan vazgeçtikleri gözlemlenmiştir. Toplumumuzda ataerkil düzenin, erkekler üzerinde kurduğu güçlü olmak, duygularını belli etmemek baskısının erkek katılımcıların araştırmaya katılmaktaki çekimserliğinin bir nedeni olabileceği düşünülmektedir.

Çelik, 2016 yılında Çelik, G. (2016). Erkekler de ağlar!": ToplumsaL cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü çalışmasında bu konu üzerine yoğunlaşmıştır. Toplumların kadınlar ve erkekler üzerinde kurduğu baskıdan ve her iki cinsiyetten farklı roller beklediğinden bahsetmiştir. Toplum, toplumsal cinsiyet rolleri aracılığıyla kadınları, ev gibi özel alanlarla sınırlandırırken, erkeklere ''erkekler ağlamaz'' minvalinde söylemlerle daha güçlü, daha başarılı, daha cesur olma telkinleri vermektedir. Bu baskılarla büyüyen ve karakterini geliştiren erkek, duygularını, korkularını, kaygılarını bastırma sürecine girmektedir. Kayıplar, korkular, mutluluklar gibi olumlu ya da olumsuz duygularını dışarı yansıtmayarak ve konuşmaktan kaçınarak toplumda daha ''erkek'' bir rol kazanmaktadırlar (Çelik, 2016).

Çalışma rol kayıplarının en fazla yaşandığı dönem olan orta yaş ve yaşlılık dönemindeki kişilerle yapılmıştır. En küçük katılımcı 47, en büyük katılımcı 82 yaşındadır. Katılımcıların yaş ortalaması 64,43 olarak belirlenmiştir. Yaşlı grup katılımcıların %50'si, orta yaş katılımcıların %25'i eşlerini kaybetmiştir. Yaşlı grup katılımcıların %25'i evli iken, orta yaş katılımcıların %62,50'si evlidir. Genel olarak katılımcıların çoğunluğu evli olup, bekar katılımcı sayısı oldukça azdır.

Katılımcıların eğitim durumu düzeylerine bakıldığında okur-yazar olmayan bir katılımcı bulunurken, ilkokul, lise ve üniversite mezunlarının sayısı eşittir. İlçe bazında değerlendirildiğinde Çukurova ilçesinde yaşayan katılımcıların %50'si üniversite mezunu iken, Yüreğir ilçesinde yaşayan katılımcılar arasında üniversite mezunu bulunmamaktadır. Yüreğir ilçesinde yaşayan katılımcılar içinde en yüksek eğitim düzeyi lise mezunudur. Çalışma için görüşülen katılımcıların gelir durumlarına bakıldığında Çukurova'da ikamet eden katılımcılardan dördü yüksek gelir düzeyinde, üçü orta gelir düzeyinde, yalnızca biri düşük gelir düzeyindedir. Yüreğir'de ikamet eden sekiz katılımcıdan ise dördünün düşük, kalan dördünün ise orta gelir düzeyinde olduğu görülmüştür. Yüksek gelir düzeyinde bir katılımcı bulunmamaktadır. Bu durum Yüreğir ilçesinin Çukurova ilçesine göre az gelişmiş, sosyo-ekonomik olarak düşük, eğitim ve öğrenmenin devamı için gerekli imkanların sağlanmıyor olması ile açıklanabilir.

Bu konuyla ilgili Günüç, S., Odabaşı, H. F., ve Kuzu, A. 2012 yılında, ''Bireyin hayat boyu öğrenme sürecinde başarısı sadece kendi çabası ile mümkün olmamakta, toplumun politikalarının da bu yönde düzenlenmesi gerekmektedir. Toplumun politikalarının da sadece toplum ekonomisine yönelik değil, aynı zamanda bireylerin kendi refahları ve kendilerini gerçekleştirmelerine olanak tanıyacak şekilde düzenlenmesi

ve fırsat eşitliğinin sağlanması gerekmektedir ‘’ demişlerdir (Günüç, Odabaşı, & Kuzu, 2012).

Orta Yaş ve Yaşlılık Döneminde Yaşanan Sorunlar ve Rol Kayıplarına İlişkin Sonuçlar

Bu araştırmanın ikinci alt amacı doğrultusunda orta yaş ve yaşlılık döneminde katılımcıların yaşadıkları sıkıntılar ve yaş aldıkça kaybettikleri roller incelenmiştir. Bu amaç ekseninde incelenen konular ise; gündelik yaşam, yaş alma ile yaşanan sıkıntılar, aile ve çevrede yaşanan değişiklikler ve kaybedilen rollerdir.

Yaş alma ile birlikte hem orta yaş hem yaşlılık dönemindeki katılımcıların ortak olarak ifade ettiği sorunlar genellikle yalnızlık kavramı çevresinde şekillenmektedir. Yaşlı katılımcılar bu yalnızlık hissini ‘artık kimsem kalmadı, tek başımayım’ şeklinde daha duygusal bir yönden ifade ederken, orta yaş katılımcıların çoğunun bu duruma ‘hayatın düzeni bu’ şeklinde duygulardan arındırılmış cevaplar vermesi dikkat çekmektedir.

Yaşlı ve yaşlanmakta olan kişiler çoğunlukla aidiyet duygusundan dolayı yıllardır tanıdıkları, aşina oldukları sosyal çevrede hayatlarını devam ettirme eğilimindedirler. Fakat günümüzde bireyselleşme ile sosyal ilişkilerin zayıflaması ve sosyal destek sistemlerinin eksikliği nedenleriyle yalnızlık ve sosyal izolasyon kaçınılmaz olmaktadır (Ciolfi & Jimenez BA, 2017).

Katılımcıların genelinin ifade ettiği bir diğer sıkıntı ise fiziksel olarak eskisi kadar aktif olamamak, yaş ile birlikte gelen hastalıklar, hareket kısıtlamaları olmuştur. Orta yaş dönemindeki katılımcılar yaşanılan sıkıntıların farkında olmakla beraber daha sağlıklı olabilmek, aktif yaşlanabilmek için spora gittiklerinden, sigara, alkol tüketimini azalttıklarından, düzenli beslendiklerinden bahsetmişlerdir. Yaşlı katılımcılar da ise yaşadıkları sıkıntının farkında olmalarına rağmen bir kabulleniş görülmektedir, birkaç katılımcı hariç spor, dengeli ve düzenli beslenme, aktif yaşlanmadan bahseden yoktur.

Katılımcılardan sadece birinin bahsettiği fakat üzerinde durulması gereken bir başka sıkıntı ise yaş ayrımcılığıdır. Günümüz toplumunda örneklerine çokça rastladığımız yaş ayrımcılığı pek dillendirilmemesine rağmen hemen hemen herkesin yaşadığı bir sıkıntı olarak görülmektedir. Yalnızca yaşlılara yönelik olmayan bu ayrımcılık kimi zaman gençlere, kimi zaman çocuklara, kimi zaman orta yaşlılara

yapılmaktadır. Aslında toplumun her kesimine uygulanan bu ayrımcılık psikolojik ve sosyolojik olarak kişiyi yıpratabilmektedir.

Toplumlar yaş olgusunu; kişileri, sosyal rollerine, sosyal yapı içinde bulundukları yerlere göre sınıflandırmak için bir gösterge olarak kullanmaktadırlar. Yaş ayrımcılığı, bireyleri takvimsel yaşlarına bağlı olarak kalıplara sokma ve ayırma sürecidir. Bu önyargılar yaşlılara yönelik olduğunda yaşlı ayrımcılığı olarak nitelendirilmektedir. Günümüz toplumlarında bu tip ayrımcılıklar oldukça yaygındır ve bu ayrımcılıkların boyutları sorgulanmalıdır.

Bu araştırmanın üzerinde durduğu rol kayıpları incelendiğinde, arkadaş ve ebeveyn kaybı en çok sahip olunan rol kayıplardır. Tüm katılımcıların arkadaş kaybı yaşadığı görülmektedir. Çocukların kendi hayatlarını kurmak için evden ayrılması çocuk sahibi olan katılımcıların hepsinde görülen bir rol kaybıdır. Emeklilik ve eş kaybı diğer rol kayıplarına göre daha az katılımcıda bulunmaktadır.

Katılımcıların geneline bakıldığında neredeyse tüm katılımcıların günlük yaşamlarını, kendilerindeki ve çevrelerindeki değişimlere göre yeniden düzenledikleri ve belirli bir rutin içinde yaşadıkları görülmüştür. Katılımcıların günlük yaşam faaliyetleri ikamet edilen ilçeler bazında incelendiğinde Çukurova ilçesinde bulunan katılımcıların kurslar, etkinlikler, öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak açısından daha aktif oldukları, yeni hayat rutinlerine bunları ekledikleri görülmüştür. Yüreğir ilçesinde bulunan katılımcılar günlük yaşamlarını daha çok ev işleri, televizyon izleme, dinlenme, kahvehaneye gitme şeklinde ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğu yaş almanın getirdiği sorunlar, ailelerinde ve çevrelerinde yaşanan değişiklikler karşısında uyum sağlamak için çaba göstermektedir. Neredeyse tüm katılımcılar hayatlarını belirli bir düzen içinde yaşayabilmek adına kendilerine yeni rutinler belirlemiş, ortaya çıkan öğrenme ihtiyaçlarını karşılamanın bir yolunu bulmuşlardır.

Yaşam boyu öğrenme günümüzde özellikle orta yaş ve yaşlılık dönemi bireyler için hayati önem taşımaktadır. İşsizliğin azalması, üretimin devam etmesi, yalnızlık ve sosyal dışlanmanın azalması, verimliliğin artması açısından yaşam boyu öğrenme oldukça önemlidir (Hake, B; Consultancy, E. U. R. O. L. E. A. R. N., 2006).

Yaşanan Rol Kayıplarının Katılımcılara Etkileri ve Yarattığı Değişikliklere İlişkin Sonuçlar

Bu araştırmanın üçüncü alt amacı doğrultusunda orta yaş ve yaşlılık döneminde katılımcıların yaşadıkları rol kayıplarının etkileri ve hayatlarında yarattığı değişiklikler incelenmiştir. Bu amaç ekseninde incelenen konular ise; emeklilik, çocukların evden ayrılması, eş kaybı, arkadaş kaybı ve ebeveyn kaybıdır.

Araştırmada incelenen rol kayıplarından biri olan emeklilik, 16 katılımcının 7'sinde bulunmaktadır. Bu 7 katılımcının 4'ü orta yaş döneminden, 3'ü yaşlılık döneminden kimselerdir. Emeklilik rol kaybına sahip katılımcılardan 6'sı Çukurova ilçesinde ikamet ederken, yalnızca biri Yüreğir ilçesinde ikamet etmektedir. Katılımcıların geneli emekli olmadan önce hayatlarının tek düze olduğundan, kendilerine ve yapmak istediklerine vakit ayıramadıklarından bahsetmiştir. Görüşülen 7 emekli katılımcıdan 5'i çalıştıkları işten memnun olmadıklarını bu yüzden emekli olduktan sonra hayatlarının olumlu yönde değiştiğinden söz etmiştir. İşini sevdiğini ifade eden diğer 2 katılımcı ise emeklilik ile hayatlarında daha olumsuz değişimler olduğundan, hayatlarının sıradanlaştığından bahsetmişlerdir.

Bir diğer rol kaybı olan çocukların evden ayrılması neredeyse tüm katılımcıların sahip olduğu bir rol kaybı olarak göze çarpmaktadır. Orta yaş ve yaşlılık dönemi kişinin hayatında rol kayıplarını ardı ardına yaşamaya başladığı bir dönemdir. Evli ve eşini kaybetmiş tüm katılımcılar da bu rol kaybı yaşamıştır. Katılımcılar çocuklarının kendi hayatlarını kurmak için evden ayrılmasını genellikle olumlu karşılamaktadır. Kendi ayakları üstünde durmalarının, kendi ailelerini kurmalarının onları mutlu ettiğini ifade etmektedir. Bunun yanında yaşlı katılımcılara nazaran orta yaş katılımcılar rol kaybının daha yeni yaşanması nedeniyle duydukları özlemden, çocuklarının ne yaptığını, nasıl bir sıkıntısı olduğunu bilememekten, uzak kalmaktan daha çok bahsetmişlerdir. Yaşlı katılımcıların genel ifadesi *''kendi hayatlarını kurdular, şükür, artık bana ihtiyaçları yok''* şeklindeyken, orta yaş katılımcılar evde bir boşluk olduğundan, yalnız kaldıklarından, çocuklarını yanlarında istediklerinden söz etmişlerdir. Çocuklarının evden ayrılması ile çok yalnız kaldığını ifade eden bir katılımcı bu boşluğu doldurmak için kedi sahiplendiğinden bahsederken, bir diğer katılımcı torununa bakarak bu boşluğu doldurduğunu söylemiştir. Buradan hareketle kaybedilen rollerin üzerinden geçen zamanın, kişinin kabullenişi ve yaşanan değişime uyum sağlaması ile doğru orantılı olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan 16 katılımcıdan 7'sinin yaşamış olduğu bir diğer rol kaybı eş kaybıdır. Eş kaybı hakkında yaşlı ve orta yaş katılımcıların genel tavrının aynı olduğu gözlemlenmiştir. Kaybın üzerinden geçen zamana göre duygusallık ve yaşanılan hislerin yoğunluğunun azaldığı görülmektedir. Katılımcılar arasından eşleri ile evlilikleri sırasında sıkıntılar yaşayan ve psikolojik şiddet gören katılımcılar eşlerini kaybettikten sonra özgürleştiklerini, ekonomik ve psikolojik olarak rahatladıklarını ifade etmişlerdir. Diğer katılımcılar ise eşlerini kaybetmenin kendilerini duygusal olarak yıprattığını, yalnız kaldıklarını ve bu düzene uyum sağlamada zorluklar yaşadıklarını söylemişlerdir. Eşleriyle evliliklerinde duygusal yakınlık kuramayan katılımcıların bu rol kaybından diğer katılımcılara göre daha az etkilendikleri ve daha kolay uyum sağladıkları gözlemlenmiştir.

Bir diğer rol kaybı olan arkadaş kaybı araştırmaya katılan tüm katılımcıların sahip olduğu bir rol kaybıdır. Arkadaş kaybı kişilerin duygusal ve sosyal olarak etkilendiği bir rol kaybı olarak görülmektedir. Katılımcılar akranlarını kaybettiklerinde yalnızlık hissi yaşadıklarını, arkadaşlarının eşleri ve çocukları için üzüldüklerini söylemişlerdir. Katılımcılardan biri arkadaşlarının ölüm haberini aldığında sıranın kendisine geldiği hissine kapıldığından bahsetmiştir. Arkadaş kaybı yaşadıktan sonra kendine daha iyi bakmaya, daha sağlıklı yaşamaya çalışan katılımcılar bulunmaktadır. Yaşanan bu rol kaybının katılımcıların genelinde yalnızlık hissi oluşturduğu aşikardır.

Ebeveyn kaybı tüm katılımcıların sahip olduğu bir diğer rol kaybıdır. Ebeveynlerini kaybeden katılımcılar bu kaybın hayatlarını büyük ölçüde etkilediğinden, üzerinden ne kadar zaman geçse de hala aynı özlemi duyduklarından bahsetmişlerdir. Anne ve babanın katılımcıların hepsinin hayatında önemli yeri olduğu, değer verildiği ve bu kayıptan sonra duygusal olarak çok etkilendikleri gözlemlenmiştir. Ebeveyn kaybı ile hayatlarında sorumluluklarının arttığını, artık büyüdüğünü anladıklarını söyleyen katılımcılar olmuştur.

Genel tabloya bakıldığında yaşanan rol kayıpları her katılımcıyı farklı şekillerde etkilemektedir. Emeklilik, çocukların evden ayrılması, eş, arkadaş ve ebeveyn kaybı araştırmada incelenen rol kayıplarıdır. Bu rol kayıplarının hepsinde hissedilen ortak duygunun yalnızlık, düzenin bozulması ve boşluk hissi olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşanan bu değişimlere uyum sağlamak için genellikle yeni bir düzen oluşturmaya çalıştıkları ve kendilerini oyalayacak şeyler aradıkları dikkat çekmektedir.

Orta yaş ve yaşlılık döneminin bir sorunu olan çocukların evden ayrılması hem bireyi hem aile yaşamını etkilemektedir. Geç yetişkinlikten yaşlılık dönemine geçiş

emeklilik ile başlamaktadır. Bu sebeple orta yaş ve yetişkinlik sosyal rollerin bırakıldığı dönemler olarak anılmaktadır. Bu dönemlerde işten ayrılma, sosyal rollerin kaybı gibi değişimler görülmektedir. Bir diğer önemli olay ise çocukların evden ayrılıp kendi hayatlarını kurmalarıyla ortaya çıkan boş yuva sendromudur. Tüm bu sebeplerle bu kriz niteliği taşıyabilen dönemler, kaybedilen roller ve bu rollerin yerini doldurmak açısından oldukça önemlidir (Bouchard, 2014).

Yaşanan Rol Kayıplarının Hayat Boyu Öğrenme İhtiyaçları Bağlamında Doğurgularına İlişkin Sonuçlar

Bu araştırmanın dördüncü alt amacı doğrultusunda orta yaş ve yaşlılık döneminde katılımcıların yaşadıkları rol kayıplarının hayat boyu öğrenme ihtiyaçlar bağlamında doğurguları incelenmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılar rol kayıplarının ardından genellikle demografik özellikler fark etmeksizin yeni öğrenme ihtiyaçları ile karşılaşmışlardır. Katılımcılar yaşadıkları kayıpların ardından sosyo-ekonomik özellikleri ve imkanları doğrultusunda kendilerine yeni bir rutin, hayat düzeni belirlemeye çalışmaktadırlar.

Katılımcılar birçoğu kayıplardan sonra meydana gelen değişikliklere uyum sağlayabilmek için hayatlarına bir farklılık getirmek, bir şeyleri değiştirmek istemiştir. Yeni aktiviteler ve etkinlikler, düzenli yürüyüş yapmak, yeni bir hobi edinmek katılımcıların değişimlere uyum sürecinde tercih ettikleri şeylerden bazılarıdır. Orta grup katılımcılardan ziyade yaşlı grup katılımcılar bu konuda daha çekimser davranmaktadır. Hayatlarına yeni bir etkinlik eklemek konusunda pek istekli olmadıkları görülmektedir. Genellikle yemek, temizlik, televizyon izleme, dinlenme, komşularıyla vakit geçirme gibi etkinliklerle devam etmektedirler. Bunun sebebinin yaşlı katılımcıların şu anki yaşlarına kadar belirli bir düzen içinde yaşadıkları ve artık bu düzeni bozmaktan, değişimden korkmaları olabileceği düşünülmüştür. Aynı durum Çukurova'da ikamet eden katılımcılar ve Yüreğir'de ikamet edilen katılımcılar arasında da görülmektedir. Çukurova'da ikamet eden katılımcılar yeni bir öğrenmeye, farklı bir şeyler denemeye daha açık iken, Yüreğir'de ikamet eden katılımcıların daha çekimser oldukları fark edilmiştir. Yüreğir ve Çukurova ilçeleri arasındaki sosyo-ekonomik düzey farkının ve yeni öğrenme ihtiyaçlarını karşılayabilecek fırsatların azlığının bu konunun sebebi olabileceği kanaatine varılmıştır.

Yaş alma süreci ‘’eş, arkadaş, ebeveyn ve yakınların kaybı, emeklilik, menopoz/andropoz, sosyal izolasyon, kronik hastalıklar, bağımlı kalma korkusu, ölüm korkusu’’ gibi psiko-sosyal sorunların yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Hayat boyu öğrenme ve aktif yaşlanma ile kişilerin sosyal rollerini sürdürmesi, yeni roller kazanması, yeni sosyal ilişkiler edinmesi amaçlanmaktadır. Aktif yaşlanma ve hayat boyu öğrenme, bireylerin yaş alma ile kaybettiklerine değil güçlü yanlarına odaklanmaktadır. Bu güçlü yanların sürdürülüp geliştirildiği bir süreçtir. Yaş alma döneminde yaşanan kayıplarla ortaya çıkan öğrenme gereksinimlerinin fark edilmesi, bunların giderilmesi için olanaklar yaratılması, bireylere yeni roller kazandırılması veya sahip oldukları rollerin sürdürülebilmesi amaçlanmaktadır. Bu sebeple hayat boyu öğrenme bağlamında uygun olarak planlanmış eğitimlerin yaşlanma sürecindeki bireylerin yaşam doyumu, psiko-sosyal sağlıkları için önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir (Ünalan, 2012).

Problem kısmında da belirtilmiş olunan, yaşamdan geri çekilme teorisi ve aktivite teorisinin katılımcıların davranışlarına uygun olduğu görülmektedir. Yaşlı ve Yüreğir ilçesinde ikamet katılımcıların çoğunda yaşamdan geri çekilme teorisinde bahsedilen yaşlandıkça toplumdan yavaş yavaş geri çekilme, kaybettikleri rollerin yerine yenisini koymadan ölümü bekleme durumu gözlemlenmektedir. Aktivite teorisi ise geri çekilme teorisinin aksine, yaşlılık dönemini mutsuz geçirmemek için aktif olarak hayata devam etmek, kaybedilen rollerin yerine yenisini koymak, öğrenmeye, üretmeye devam etmek gerektiğini savunmaktadır. Orta yaş ve Çukurova’da yaşayan katılımcıların genelinin bu teoriye daha uygun olduğu görülmektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerin yaşanan rol kayıpları sonucu orta çıkan yeni öğrenme ihtiyaç ve taleplerinin hayat boyu öğrenme bağlamında değerlendirilmesine ilişkin analiz sonuçlarına göre

Çoğunlukla yaşlı grup katılımcıların, rol kayıpları ile ilgili genel olarak değişim için mücadele etmek yerine durumunu kabullenme, şikâyet etmeme ve değişime kapalı olma durumu gözlemlenmiştir. *‘’Hayatın düzeni bu, Ölüm Allah’ın emri, Elden bir şey gelmez, Böyle gelmiş böyle gider’’* şeklinde yaşadığımız toplumun kültürel ve inanç yapısından dolayı tevekkül durumu gözlemlenmiştir.

Yaşanan kayıplarla başa çıkmak orta yaş ve özellikle yaşlılık dönemi için oldukça zorlu olabilmektedir. Ayten, 2010 yılında başa çıkmayı ‘’ karşılaşılan zorluklara belirli anlamlar atfetme ya da mevcut olan anlamı duruma göre dönüştürme sürecidir’’ şeklinde tanımlamıştır. Yaşanılan zorlu kayıplarla başa çıkmak için din sık başvurulan bir olgudur. Hayatın düzeni içinde kişinin iradesi dışında gerçekleşen ve değiştirme gücünün olmadığı

konularda din acıyı dindirmenin bir yolu olarak fayda sağlamaktadır (Ayten, 2010: s. 39-42).

Rol kayıpları üzerine görüşmeler yapılırken en çok dikkat çeken konulardan biri de hiçbir katılımcının yaşadıklarını bir rol kaybı olarak görmemesi olmuştur. Katılımcılar yaşadıkları rol kayıplarından bahsederken, ne kadar etkilendiklerini, zorlandıklarından, farklı kelimelerle rollerini kaybettiklerinden dem vurmuşlardır. *'' Babamı kaybedince artık çocuk olmadığımı anladım'', ''Emekli olduktan sonra bir süre ne yapacağımı bilemedim, amaçsız kaldım''* gibi. Fakat rol kaybı olarak nitelendirmekten kaçınmışlardır. Hayatın düzeni bu, böyle olması gerekiyor, şeklinde devam etmişlerdir.

Rol kaybı yaşamadan önce aktif ve üretken bir yaşam süren, öğrenme ihtiyaçlarını karşılayan, kendini yaşayacağı kayıplara hazırlayan katılımcıların diğer katılımcılara göre daha az zorluk yaşadığı görülmüştür. Katılımcıların yaşadığı ilçenin sosyo-ekonomik durumu, imkanlara ulaşılabilirliği uyum sürecini etkilese de kişinin kendini kayıplara hazırlamasının, yaşadığı sorunlarla baş etmek isteyip istememesinin daha etkili olduğu görülmüştür. Bu araştırmanın bulguları çerçevesinde katılımcıların bakıldığında sosyo-ekonomik düzeylerinin, gençlik ve yetişkinlik döneminin nasıl geçirildiğinin, rol kaybı yaşamadan önceki hayat düzeninin ve kişinin kendini bu rol kayıplarına hazırlayabilmesinin, rol kaybı ile başa çıkmayı ve uyum sağlamayı etkilediği sonucuna varılmıştır.

Öneriler

Yapılan araştırmanın sonuçlarına bağlı olarak şu öneriler sunulmuştur;

Örneklem grubu arttırılarak evren temsiliyetinin sağlandığı benzer araştırmalar yapılabilir.

Araştırma daha büyük örneklem gruplarıyla tekrar yapılıp, benzer sonuçlara ulaşılıp ulaşılmayacağına bakılabilir, sonuçlar karşılaştırılabilir.

Rol kayıpları konusunda literatürde oldukça az çalışma bulunmaktadır. Bu konu üzerine farklı araştırmalar yapılabilir.

Yetişkinlerin yaşadıkları kayıplarla ilgili rahatça konuşamadıkları fark edilmiştir. Duyguları ve düşünceleri ifade etmek konusunda daha rahat olunması için psikolojik eğitimler ulaşılabilir olabilir.

Yaşlı katılımcıların yaşadıkları değişimlere uyum sağlamakta orta yaşlı katılımcılara göre daha çok zorlandığı, değişimden korktukları gözlemlenmiştir. Özellikle yaşlı katılımcılara yönelik, yeni öğrenme ihtiyaçlarını karşılamada cesaretlendirecek, destek olacak eğitimler, etkinlikler düzenlenebilir.

Yaşanılan kayıplardan sonra katılımcıların en büyük sorununun yalnızlık olduğu göze çarpmaktadır. Bireylere dertlerini, sorunlarını konuşabilecekleri, kabullenmelerine ve değişime ayak uydurmakta yardımcı olabilecek bir destek hattı oluşturulabilir.

Adana ilinde yapılan bu araştırmada Yüreğir ilçesinin sosyal etkinlik, hayat boyu öğrenme alanları açısından Çukurova ilçesine göre yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu eksiklik belediyelerce giderilebilir.

Hayat boyu öğrenme çerçevesinde, ‘’Tazelenme Üniversitesi’’ gibi bireylerin yeni roller kazanabileceği ve öğrenme ihtiyaçlarını giderebileceği oluşumlara önem verilmeli, sayıları arttırılmalıdır.

Sosyal faaliyetlerin, yetişkin eğitim programlarının ve öğrenme ihtiyaçlarının karşılanmasının rol kayıplarıyla ortaya çıkan değişimlere uyum sağlamada önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Bu tür faaliyetlerin ulaşılabilirliği ve çeşitliliği arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Abrams, D., & Swift, H. J. (2012). Experiences and expressions of ageism. *Centre for Comparative Social Surveys*, 5-12.

Akbaş, E., Yiğitoğlu, G. T., & Çunkuş, N. (2020). Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon Ve Yalnızlık. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15.

Akçay, R. (2013). *Yaşlılık Kavramlar, Kuramlar Ve Yaşlılığa Hazırlık.* İstanbul: Kriter.

Akçay, R. (2015). *Yaşlılık Ve Emeklilik.* Ankara: Pegem Akademi.

Aksoy, M. (2013). Kavram Olarak Hayat Boyu Öğrenme ve Hayat Boyu . *Bilig*, 23-48.

Alptekin, D. (2011). Gerontososyoloji Ekseninde Yaşlılık Sürecinin Sosyo-Ekonomik Boyutları. *Yardım Ve Dayanışma*, 9-14.

Altunışık, D., Çoşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı (6. Baskı).* Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Archer, J. (1999). *The nature of grief: The evolution and psychology of reaction to loss.* New York: Routledge.

Arpacı, F. (2014). Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık. *Türkiye Emekliler Derneği Eğitim Ve Kültür Yayınları*.

Arslan, E. (2008). Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlama, Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal* , 53-60.

Arun, Ö., & Karademir-Arun, B. (2011). Türkiye' de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1515-1527.

Aslan, E. A., Ergün, N., Duman, B., Bozdağ, F., Karataş, S., & Fakirullahoğlu, A. M. (2018). Yaşlılarda Eş Kaybı, Kayıp Sonrası Başa Çkma Stratejileri ve Gelecek Beklentileri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Journal of Human Sciences*, 340-358.

Aslan, M., & Hocaoğlu, Ç. (2017). Yaşlanma ve Yaşlanma Dönemiyle İlişkili Psikiyatrik Sorunlar. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 53-62.

Ataç, B. (2012). *Maliye Politikası Gelişimi, Amaçları, Araçları Ve Uygulama Sorunları.* Ankara: Turhan Kitabevi.

Atak, H. (2011). Kimlik Gelişimi Ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 163-213.

Avrupa Komisyonu, . (2003). *What İs Lifelong Learning?* Http://Europa.Eu.İnt/Comm/Education/Policies/Lll/Life/What_İslll_En.Html adresinden alındı

Aydın, Z. (2006). Toplum ve Birey İçin Sağlıklı Yaşlanma: Yaşam Biçiminin Rolü. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 43-46.

Ayten, A. (2010). *Tanrı'ya Sığınmak: Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Balcı, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik Ve İlkeler (10. Baskı).* Ankara: Pegem Akademi.

Bayoğlu, A. (2011). *Yaşlanma Sürecinde Sosyal Dışlanmaya Karşı Güçlendirme Temelli Sosyal Hizmet Müdahalesi. Sosyal Dışlanma Ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı.* Ankara: Maya Akademi.

Beğer, T., & Yavuzer, H. (2012). Yaşlılık Ve Yaşlılık Epidemiyolojisi. *Klinik* , 1-3.

Bekaroğlu, M. (1991). Yaşlılık Döneminin Ruhsal Sorunları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 99-102.

Bilir, N. (2004). Yaşlanan Toplum. *Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı ABD*.

Bilir, N. (2007). *Sağlıklı Ve Güvenli Yaşlanma (Yaşlılıkta Sağlık Sorunları Ve Korunma).* Ankara: Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği Yayını.

Bouchard, G. (2014). How do parents react when their children leave home? An integrative review. *Journal of Adult Development*, 69–79.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Can, G. (1990). Emeklilik Ve Yaşlılık Dönemi Uyum Sorunları. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 8.

Candy, P. C. (2002). Lifelong learning and information literacy. 6.

Cankurtaran, E. Ş. (2012). Aktif Yaşlanmanın Geropsikiyatrik Sorunların Azaltılmasındaki Rolü., (s. 225-239). Ankara.

Capps, L., & Bonanno, G. A. (2000). Narrating bereavement: Thematic and grammatical predictors of adjustment to loss. *Discourse Processes*, 1-25.

Ceylan, T. (2011). Toplumsal Sistem Analizinde Toplumsal Statü Ve Rol. *Journal Of Graduate School Of Social Sciences*, 15.

Ciolfi, M. L., & Jimenez BA, F. (2017). Social isolation and loneliness in older people: A closer look at definitions.

Cüceloğlu, D. (2015). *İnsan Ve Davranışı.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çelik, G. (2016). Erkekler de Ağlar!": Toplumsal Cinsiyet Rolleri Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü. *Fe Dergi*, 1-12.

Çilingiroğlu, N., & Demirel, S. (2004). Yaşlılık Ve Yaşlı Ayrımcılığı. *Turkish Journal Of Geriatrics*.

Çok, F. (1993). Gelişim Psikolojisi Kuramlar, Yöntemler Ve Yaşamın İlk Yılları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 641-670.

Çubuk, B. (2020). Covıd-19 İle Gelen Kayıp Nesne, Yas Ve Depresyon. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 90-99.

Dağlı, Y. (2018). Orta Yaş Ve Yaşlı Bireylerin Yaşlılık Dönemine İlişkin Algılarının Ve Yaşam Boyu Öğrenme İhtiyaçlarının Değerlendirilmesi (Doktora Tezi). Tez.Yok,Gov.Tr (504045).

Danış, M. Z. (2007). Yaşlılık, Yoksulluk Ve Yalnızlık. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü*.

Danış, M. Z. (tarih yok). Kurumlarda Kalan Yaşlıların Yaşam Kalitesi Ve Bunu Etkileyen Faktörler: Ankara Örneğinde Bir Alan Araştırması (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Demez, G. (2012). Gençlik İdeali: Anti-Aging Uygulamaları Ve Değişen Yaşlılık Algılarının Medyada Temsili. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 94-120.

Demir Çelebi, Ç. (2021). Başarılı Yaşlanma Ve Kadın. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 79-107.

Demirbilek, S. (2005). *Sosyal Güvenlik Sosyolojisi.* İstanbul: Legal Yayıncılık.

Depp, C. A., & Jeste, D. V. (2006). Definitions and predictors of successful aging: A comprehensive review of larger quantitative studies. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, 6-20.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). Türkiye' de yaşlıların durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı.

Duman, A. (2007). *Yetişkinler Eğitimi.* Ankara: Ütopya Yayınevi.

Durak, M. (2004). *Yaşadığı Ortamda Yaşlıya Hizmet Modeli.* Ankara: Yaşlılara Hizmet Merkezi Yayınları.

Durak, M. (2015). *Yaşlılık Döneminde Psiko-Sosyal Ve Bilişsel Gelişim.* İstanbul: Açılım Kitap.

Duva Kaya, Ö. (2022). Yaş Alma, Yalnızlık ve Tek Başınalık. *YAZIT Kültür Bilimleri Dergisi*, 260-273.

Duyan, V., Arslan, T., & Yolcuoğlu, İ. G. (2014). *Dünü, Bugünü, Yarınıyla İnsanı Anlamak.* İstanbul: Nar Yayınevi.

Duyar, İ. (2008). *Yaşlanma Yaşlılık Ve Antropoloji.* Ankara: TGV.

Dülger, İ. (2012). Dünyada Ve Türkiye'de Yaşlılığın Değişen Görünümü, Değişen Politikaları Ve Gelişen Aktif Yaşlanma Kavramı., (s. 31-49). Ankara.

Erkuş, A. (2013). *Davranış Bilimleri İçim Bilimsel Araştırma Süreci (4. Baskı).* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Eryılmaz, A. (2011). Life Span Developmental Approach. Current Approaches . 49-66.

Fırat, E., Gencer, T. E., Albayrak, H., Selçuk, O., & Demiröz, F. (2021). Pandemide Değişen Yaşamlar: İş Ve Gelir Kayıpları, Rol Ve Sorumluluklar, Zorluklar Ve Baş Etme Deneyimleri. *Toplum Ve Sosyal Hizmet Covid-19 Özel Sayı* , 225-246.

Firestone, W. A. (1993). Altemative arguments for generalizing from data as applied to qualitative research. *Educational Researcher*, 16- 23.

Foley, G. (2001). Radical adult education and learning. *International Journal Of Lifelong Education*, 71-88.

Gençtan, E. (1981). *Çağdaş Yaşam Ve Normal Dışı Davranışlar.* Ankara: Maya Matbaacılık.

Gençtan, E. (1995). *Psikanaliz Ve Sonrası (6. Baskı).* İstanbul: Remzi Yayınevi.

Genlik, Ö. (2012). Yas Süreci Ve Yas Sürecindeki Kişilerin Depresyon Ve Anksiyete Düzeylerinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gladding, T. S. (2015). *Aile Terapisi Tarihi, Kuram ve Uygulamaları.* Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.

Görgün Baran, A. (2018). *Yaşlanma.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gridley, H., Browning, C., Gething, L., Helmes, E., Luszcz, M., Turner, J., & Turner, C. (2000). Psychology and ageing. A position paper. Australia: The Australian Psychological Society.

Gullette, M. M. (2013). *Kültürle Yaşlanmak.* İstanbul: Babil.

Gündoğdu, Y. B. (2016). *Psikanalitik Kişilik Kuramlarına Göre Gelişim Ve Değişimin İmkanı*.

Güngör Ergan, N. (2007). Yaşlılıkta Sosyal Uyum. *I. Ulusal Yaşlılık Konseyi* . İstanbul: TÜRYAK Ve Hacettepe Üniversitesi.

Güngör, Ö. (2016). *İki Dünya Bir Aile.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Günüç, S., Odabaşı, H. F., & Kuzu, A. (2012). Yaşam Boyu Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler.

Gürdal, F. Y. (2018). Tazelenme Üniversitesi Örneğinde Yaşam Boyu Öğrenmenin Yaşam Durumuna Etkisi.

Gürses, İ., & Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi Ve İletişiminin Önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20.

Gürsoy Çuhadar, S., & Lordoğlu, K. (2016). Demografik Dönüşüm Sürecinde Türkiye'de Yaşlanma Ve Sorunlar. *Journal Of Faculty Of Political Science,*, 54.

Hablemitoğlu, Ş., & Özmete, E. (2010). *Yaşlı Refahı- Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet.* Ankara: Kilit Yayınları.

Hake, B; Consultancy, E. U. R. O. L. E. A. R. N. (2006). Lifelong learning in Europe from a life course perspective: progress, problems and challenges in ageing European societies. *Strategies of Lifelong Learning: Access and Implementation in Practice: A Handbook for Regional Educators. Poland: Wydawnictwo Naukowe*.

Hall Lisë, A. (2012). The impact of gender, sex role type, depression, and membership expectations on participation in bereavement support groups (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ohio: Xavier University.

Harwood, J. (2007). *Understanding communication and aging/ developing knowledge and awareness.* California: Sage Publications.

Holtslander, L., & Duggleby, W. (2010). The pychosocial context of bereavement for older women who were caregivers for a spouse with advanced cancer. *Journal of Women & Aging*, 109-124.

Honzik, M. P. (1985). Life-span development. *Ann. Rev. Psychology*, 309-331.

İçli, G. (2008). Yaşlılar ve Yetişkin Çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 29-38.

İkis, M. (2013). Orta Yaş Krizi Ve Din İlişkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

İlhan, T. (2015). *Orta Yetişkinlik Döneminde Psikososyal Ve Bilişsel Gelişim, Yetişkinlik Ve Yaşlılık Gelişimi Ve Psikolojisi (3. Baskı).* İstanbul: Açılım Kitap.

İpek, C. (2017). Emeklilik Hayatında Uyum Sorunu Ve Emeklilik Eğitimi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 3.

Işık, Z. (2013). Ebeveyni Ölen Yetişkinlerde Dini Başa Çıkma (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .

Kahrıman, A. (2017). Türkiye' de Sosyal Koruma Kapsamında Yaşlılık ve Yaşlılıkla İlgili Uygulanan Politikalar (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale 18 Mart Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalaycı, I., & Özkul, M. (2017). Geleneksel Kalabilsem Modern Olabilsem: Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Deneyimleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 90-110.

Kalaycıoğlu, S. (2012). Kuşaklararası Dayanışma Ve Aktif Yaşlanma., (s. 51-58). Ankara.

Karakaş, S. A., & Durmaz, H. (2017). Yaşlılık Dönemi Psikolojik Özellikleri ve Moral. *Kocatepe Tıp Dergisi*.

Karataş, S. (2000). *Sosyal Değişme Ve Yaşlılık. Antropoloji Ve Yaşlılık: Prof. Dr.Vedia Emiroğluna Armağan.* Ankara.

Karay, A. (2012). Normal Yaşlılığın Ruhsal Zorlukları. *Psikiyatride Güncel*.

Kayıklık, H. (2003). *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler.* Ankara: Baki Kitabevi.

Kılavuz, M. A. (2002). Emeklilik Döneminde Çalışma, Boş Zaman ve Din Eğitimi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11.

Kılavuz, M. A. (2005). Batı Kültüründe Yaşlanma Dönemi Yalnızlık Duygusunu Azaltma Ve Arkadaş İlişkilerini Geliştirme Açısından Dinî Etkinliklerin Önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.

Kiremitçi, S., & Akçay, Ö. Ü. (2019). *Yaşlıların Eş Kaybı Deneyimlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma: Konya Örneği.* Ankara: Çizgi Kitabevi.

Koçyiğit, A. G. (tarih yok). Eş Kaybı Yaşayan Bireylerin Deneyimlerine İlişkin Bir Derleme.

Koldaş, Z. L. (2017). Yaşlılık ve Kardiyovasküler Yaşlanma Nedir. *Turk Kardiyol Dern Ars*, 1-4.

Komşu, U. C. (2014). Yaşlılık, Yaşlı Nüfusun Sorunları Ve Yetişkin Eğitimi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2.

Koyuncu, Ö. (2015). Ebeveyn Kaybı Yaşayan Kişilerde Psikolojik Esneklik Tepkisinin Psiko-Sosyal Belirleyicileri: Kaybın Koşulları, Kişinin Kendine, Dünyaya, Geleceğe Yönelik Algısı, Algılanan Sosyal Destek ve Başa Çıkma Stratejileri (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köylü, M. (2000). *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri.* Samsun: Etüt Yayınları.

Lehr, U. (1972). *Yaşlanmanın Psikolojisi (Neylan Eryar, Çev.).* İstanbul: Bilimsel Ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı.

Lindemann, E. (1944). Symptomatology and management of acute grief. *American Journal of Psychiatry*, 141-148.

Luhmann, M., Hofmann, W., Eid, M., & Lucas, R. E. (2012). Subjective well-being and adaptation to life events: A meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 592–615.

Macnical, J. (2005). *Age discrimination: A historical and contemporary.*

Maier, E. H., & Lachman, E. M. (2000). Consequences of early parental loss and separation for health and well-being in midlife. *International Journal of Behavioral Development*, 183-189.

Marshall, G. (1999). *Soyoloji Sözlüğü. Çev. Osman Akınbay, Derya.* Ankara: Bilim Ve Sanat Yayın.

Martin-Matthews, A. (2011). Revisiting widowhood in later life: Changes in patterns and profiles advances in research and understanding. *Canadian Journal on Aging*, 339-354.

Menec, V. H. (2003). The relation between everyday activities and successful aging. *Journal Of Gerontology Social Sciences*, 74-82.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2016). *Genişletilmiş Bir Kaynak Kitap: Nitel Veri Analizi.* Ankara: Pegem Akademi.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). Aile Ve Tüketici Hizmetleri, Yaşlılık Süreci. Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı;. (2009). Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi. Ankara.

Moss, M. S., & Moss, S. Z. (1984). The impact of parental death on middle aged children. *OMEGA-Journal Of Death And Dying*, 65-75.

Müftüler, H. G. (2018). Modern Toplumda Yaş ve Yaşlı Ayrımcılığı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 181-214.

Nolen-Hoeksema, S., & Judith, J. (2013). *Coping with loss.* Florence: Routledge.

OECD. (2015). Pensions at a glance. Paris.

Oğuz, M. T. (2007). *Yaşlılarda Görülen Biyolojik Ve Sosyal Değişimler.* Ankara.

Onur, B. (2011). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm.* Ankara: İmge Kitabevi.

Öksüzler, B. (2015). Eş Kaybının Yaşlı Bireyler Üzerindeki Psikolojik Etkileri: Kaynakların Korunması Kuramı Kapsamında Bir İnceleme (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi.

Öksüzokyar, M. M., Eryiğit, S. Ç., Düzen, K. Ö., Mergen, B. E., Sökmen, Ü. N., & Serdal, Ö. T. (2016). Biyolojik Yaşlanma Nedenleri ve Etkileri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*.

Özbay, Y. (2003). *Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi.* Trabzon: İber Matbaacılık.

Özdemir, Ö., & Bilgili, N. (2014). Sağlık Hizmetlerinde Yaşlı Ayrımcılığı. *Gülhane Tıp Dergisi*, 128-131.

Özkan, M. (1998). Orta Yaş Erkeklerde Ebeveyn Ölümü Sonrası Rezidüel Yası Etkileyen Faktörler. *Düşünen Adam*, 11.

Özmen, Ş. Y. (2013). Türk Kültüründe Yaşlının Yeri Ve Medyayla Yaşlılığın Değişen Konumu. *Milli Folklor*, 110-119.

Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma Ve Değerlendirme Yöntemleri (2. Baskı).* Ankara: Pegem Akademi.

Rybash, J. M., Roodin, P. A., & Santrock, J. W. (1991). Adult development. *Wm. C. Brown*.

Samancı Tekin, Ç., & Kara, F. (2018). Dünyada ve Türkiye'de Yaşlılık. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*.

Samancı, O., & Ocakcı, E. (2017). Hayat Boyu Öğrenme. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 711-722.

Scharlach, A. E., & Fredriksen, K. I. (1993). Reactions to the death of a parent during midlife. *OMEGA-Journal Of Death And Dying*, 27.

Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2005). *Theories of personality (8. Edition).* Wadsworth Cengace Learning.

Shear, M. K., Ghesquiere, A., & Glickman, K. (2013). Bereavement and complicated grief. *Curr Psychiatry Rep.*, 206–19.

Slater, R. (1995). The epsychology of growing old: Looking forward. *Open University*.

Sözbilir, M. (2009). *Nitel Veri Analizi.*

Strong, B., & Cohen, T. F. (2014). *The marriage and family experience intimate relationships in a changing society.* Belmont, CA: Wadsworth.

Swindle, R. (2009). Educational initiatives for older learners. Brisbane, Australia: Griffith University.

Şanlı, S. (2012). Başarılı Bir Yaşlanma İçin Yaşlı Yetişkinlerin Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Şen, Y. F. (2015). Emeklilik Döneminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Bir Çözüm Önerisi: İkinci İşe Hazırlık Eğitimi Ve Emeklilik Kulüpleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 19.

TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). Türkiye'de Yaşlıların Durumu Ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. *Sosyal Sektörler Ve Koordinayon Genel Müdürlüğü Yayın No: 2741.* Ankara.

Terakye, G., & Güner, P. (1997). Kriz Potansiyeli Taşıyan Bir Dönem: Yaşlılık. *Kriz Dergisi*.

Tortop, N. (1994). *Personel Yönetimi.* Ankara: Yargı Yayınları.

Tosun, Y. (2018). Yetişkinlerde Emeklilik Dönemine İlişkin Planlama Eğiliminin -Konya İli Kulu İlçesş Örneği- Çözümlenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye'de Yaşlılık Ve Yaşlanmak, Yaşlanmanın Sosyolojisi.* İstanbul: Anahtar Kitaplar.

Tufan, İ. (2014). *Türkiye'de Yaşlılığın Yapısal Değişimi.* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tunca, A., & Durmuş, E. (2019). Büyükannelerin Torun Büyütme Yaşantılarının İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 209-226.

Tusting, K., & Barton, D. (2011). *Öğrenme Kuramları Ve Yetişkin Öğrenme Modelleri Üzerine Kısa Bir İnceleme.* Ankara: Dipnot Yayınları.

Türk Dil Kurumu/TDK. (2022, 08 14). *Türk Dil Kurumu Güncel Sözlüğü*. http://www.tdk.gov.tr/index.php? option= adresinden alındı

Türnüklü, A. (2000). Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 543-559.

Umutlu, S. (2019). Türkiye'de Yaşlı Nüfus ve Sosyal Politika Uygulamaları POLİTİKA. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*.

UN/United Nations. (1980). Problem of ederly and the aged.

Uyanık, Y., & Başyiğit, R. (2018). Demografik Yapı İçinde Yaşlı Nüfusun Görünümü Ve Aktif Yaşlanma Yaklaşımı Perspektifinde Politika Örnekleri. *İş Ve Hayat*, 273-310.

Ünalan, P. C. (2012). Aktif Yaşlanma: Bilişsel ve Sosyal Boyut. *The Journal of Turkish Family Physician*, 13-17.

Üstün, N. (2017). *Yaşlanan Nüfus Ve Ekonomiye Etkileri.* Konya: Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü.

World Health Organization/WHO. (2007). Ageing Primary Health Care.

Yalom, I. D. (2008). *Güneşe bakmak Ölümle yüzleşmek.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yazgan, Ç. (2006). Yaşlılıkta Yas. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 179-184.

Yazıcı, S. (2014). *Gerontoloji Ve Gelişim Süreci.* Ankara: Ütopya.

Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri Ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri Ve Önemi. *Eğitim Ve Bilim*, 112.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı).* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, M. (2012). Bağlanma Kuramı Açısından Yaşlılık Dönemine Genel Bir Bakış. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-30.

Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş.* Ankara: Nika Yayınları.

Zhang, A. (1998). *Grief and loss.* Australia: Sydney Marling Collage.

EKLER

EK 1. Aydınlatılmış Onam Formu

Araştırmanın Adı: Orta Yaş ve Yaşlılık Döneminde Yaşanan Rol Kayıplarının Hayat Boyu Öğrenme İhtiyaçları Bağlamında Değerlendirilmesi

Sayın gönüllü,

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Yüksek Lisans Programı yüksek lisans tezi kapsamında planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

Bu çalışma, orta yaş ve yaşlılık döneminde yaşanan rol kayıplarının hayat boyu öğrenme bağlamında değerlendirilmesi amacını taşımaktadır. Araştırmanın çalışma grubu orta yaş (45-64) döneminden 8 ve yaşlılık (65+) döneminden 8 yetişkinlerden oluşmaktadır. Yarı yapılandırılmış soru formu ile 20-30 dakikalık görüşmeler gerçekleştirilecektir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri içerik açısından çözümlenerek bir takın bulgu ve sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır. Katılımcılara herhangi bir ücret ödenmeyecek veya talep edilmeyecektir. Elde edilen veriler bilimsel çalışmalar dışında kullanılmayacak ve kimseyle paylaşılmayacaktır.

Bu araştırmada yer almak tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Yapılan bu araştırmanın katılımcı için hiçbir riski yoktur. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum (ya da sözlü olarak dinledim). Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacılara sordum ve doyurucu yanıtlar aldım. Yazılı ve sözlü olarak tarafıma sunulan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anladığım kanısındayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanındı. Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.

İmza/Tarih İmza/Tarih

Katılımcının adı/soyadı

EK 2. Görüşme Klavuzu

Sayın katılımcı; bu çalışma, orta yaş ve yaşlılık döneminde yaşanan rol kayıplarının hayat boyu öğrenme bağlamında değerlendirilmesi amacını taşımaktadır. Araştırmanın çalışma grubun orta yaş (45-64) ve yaşlılık (65+) dönemindeki yetişkinlerden oluşmaktadır. Elde edilen veriler bilimsel çalışmalar dışında kullanılmayacak ve kimseyle paylaşılmayacaktır. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi/Selin Aysu Yalçın

Kişisel Bilgi Formu

Görüşülen Kişi:
Görüşme Yeri:
Görüşme Tarihi:
Görüşme Başlama Saati:
Görüşme Bitiş Saati:

1.Yaş
……..…….

2.Cinsiyet

Kadın (…)
Erkek (…)

3.Medeni durum
Evli (…)
Bekar (…)
Eşi vefat etmiş (…)
Boşanmış (…)

4.Eğitim durumu
Okur yazar değil (…)
İlkokul mezunu (…)
Lise mezunu (…)
Yüksekokul mezunu (…)
Üniversitesi mezunu (…)

5. Hanenin aylık toplam gelir durumu (maaş, kira,vb. başka kaynaklardan)
…….

6 Çalışma durumu (Çalışıyorsa tam olarak nerede ve ne iş yaptığı, mesleği)
……..

7.Çocuk durumu, sayısı
……

8.Ebeveynlerin hayatta olup olmadığı
……

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Kılavuzu

1. Kısaca kendinizden bahseder misiniz?
2. Bir gününüz nasıl geçiyor, neler yapıyorsunuz?
3. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?
4. Yaş aldıkça hayatınızda neler değişti?
5. Yaş almanın sizin hayatınıza getirdiği olumlu veya olumsuz durumlar nelerdir?
6. Yaşınızın ilerlemesi ile aileniz ve çevrenizde ne tür değişiklikler oldu?

Emekli olmuşsa;

7. Çalışmak sizin için ne ifade ediyordu, size neler kattığından bahsedebilir misiniz?
8. Emekli olduktan sonra neler yaşadınız, yaşadığınız olumlu veya olumsuz gelişimler neler oldu?
9. Emeklilik hayatınızda neleri değiştirdi? (Ekonomik, sosyal, psikolojik vb)
10. Emekli olduktan sonra yaşadığınız değişiklikler sizi nasıl etkiledi?
11. Emekli olduktan sonra yaşanan değişimlere uyum sağlayabildiniz mi?
12. Emekli olduktan sonra yaşadığınız bu değişimlere uyum sağlamak için neler yaptınız?
13. Emekli olduktan sonra yaşadığınız bu değişimler sizin için ne gibi yeni öğrenme ihtiyaçları ortaya çıkardı?
14. Emekli olduktan sonra ortaya çıkan bu yeni öğrenme ihtiyaçlarının giderilmesi, değişimlere uyum sürecinizi nasıl etkiledi?
15. Emekli olduktan sonra yaşanılan bu değişimlere uyum sağlamak için sizce başka neler yapılabilir?

Eşini kaybetmişse;

16. Eşinizin hayatınızdaki yeri ve anlamından bahsedebilir misiniz?
17. Eşinizi kaybettikten sonra neler yaşadınız
18. Eşinizi kaybetmek hayatınızda neleri değiştirdi? (Ekonomik, sosyal, psikolojik vb)
19. Eşinizi kaybettikten sonra yaşadığınız değişiklikler sizi nasıl etkiledi?
20. Eşinizi kaybettikten sonra yaşanan değişimlere uyum sağlayabildiniz mi?
21. Eşinizi kaybettikten sonra yaşadığınız bu değişimlere uyum sağlamak için neler yaptınız?
22. Eşinizi kaybettikten sonra değişime uyum sağlamada ne tür yeni öğrenme ihtiyaçları ortaya çıktı?
23. Eşinizi kaybettikten sonra ortaya çıkan bu yeni öğrenme ihtiyaçlarınızı karşılayabildiniz mi?
24. Yeni duruma uyum sağlamada ihtiyaç duyduğunuz yeni öğrenmeler değişimlere uyum sürecinizi nasıl etkiledi?
25. Eşinizi kaybettikten sonra yaşanılan bu değişimlere uyum sağlamak için sizce başka neler yapılabilir?

Arkadaşını kaybetmişse;

26. Arkadaşınızın hayatınızdaki yeri ve anlamından bahsedebilir misiniz?
27. Arkadaşınızı kaybettikten sonra neler yaşadınız?
28. Arkadaşınızı kaybetmek hayatınızda neleri değiştirdi? (Ekonomik, sosyal, psikolojik vb)
29. Arkadaşınızı kaybettikten sonra yaşadığınız değişiklikler sizi nasıl etkiledi?
30. Arkadaşınızı kaybettikten sonra yaşanan değişimlere uyum sağlayabildiniz mi, bu değişimlere uyum sağlamak için neler yaptınız?

31. Arkadaşınızı kaybettikten sonra yeni duruma uyum sağlama konusunda ne tür yeni öğrenme ihtiyaçları hissettiniz?
32. Arkadaşınızı kaybettikten sonra ortaya çıkan bu ihtiyaçlarla ilgili edindiğiniz yeni öğrenmeler değişimlere uyum sürecinizi nasıl etkiledi?
33. Arkadaşınızı kaybettikten sonra yaşanılan bu değişimlere uyum sağlamak için sizce başka neler yapılabilir?

Ebeveynlerini kaybetmişse;

34. Ebeveynlerinizin hayatınızdaki yeri ve anlamından bahsedebilir misiniz?
35. Ebeveynlerinizi kaybettikten sonra neler yaşadınız?
36. Ebeveynlerinizi kaybetmek hayatınızda neleri değiştirdi? (Ekonomik, sosyal, psikolojik vb)
37. Ebeveynlerinizi kaybettikten sonra yaşadığınız değişimlere uyum sağlamak için bir çabanız oldu mu? Olduysa bunlardan bahseder misiniz?

38. Ebeveynlerinizi kaybettikten sonra uyum sağlama konusunda ne tür yeni öğrenme ihtiyaçları ortaya çıktı?
39. Ebeveynlerinizi kaybettikten sonra ortaya çıkan bu yeni öğrenme ihtiyaçlarının giderilmesi, değişimlere uyum sürecinizi nasıl etkiledi?
40. Ebeveynlerinizi kaybettikten sonra yaşanılan bu değişimlere uyum sağlamak için sizce başka neler yapılabilir?

Çocukları evden ayrılmışsa;

41. Çocuklarınızın hayatınızdaki yeri ve anlamından bahsedebilir misiniz?
42. Çocuklarınızın kendi hayatlarını kurmak için evden ayrılmasından sonra neler yaşadınız?
43. Çocuklarınızın evden ayrılması hayatınızda neleri değiştirdi? (Ekonomik, sosyal, psikolojik vb)
44. Çocuklarınız evden ayrıldıktan sonra yaşadığınız bu değişimlere uyum sağlamak için neler yaptınız?
45. Çocuklarınız evden ayrıldıktan sonra yaşadığınız bu değişimler sizin için ne gibi ihtiyaçları ortaya çıkardı?
46. Çocuklarınız evden ayrıldıktan sonra yeni duruma uyum konusunda ne tür yeni öğrenme ihtiyaçları ortaya çıktı?
47. Çocuklarınız evden ayrıldıktan sonra ortaya çıkan bu yeni öğrenme ihtiyaçlarınızın giderilmesi, değişimlere uyum sürecinizi nasıl etkiledi?
48. Çocuklarınız evden ayrıldıktan sonra yaşanılan bu değişimlere uyum sağlamak için sizce başka neler yapılabilir?

EK 3. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : **15/02/2022**
Toplantı Sayısı : **5**
Karar Sayısı : **49**

49-Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden **Selin Aysu Yalçın'**ın "Orta Yaş ve Yaşlılık Döneminde Yaşanan Rol Kayıplarının Hayat Boyu Öğrenme İhtiyaçları Bağlamında Değerlendirilmesi" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden **Selin Aysu Yalçın'**ın "Orta Yaş ve Yaşlılık Döneminde Yaşanan Rol Kayıplarının Hayat Boyu Öğrenme İhtiyaçları Bağlamında Değerlendirilmesi" başlıklı tezinin araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

BENZERLİK BİLDİRİMİ

"Orta Yaş ve Yaşlılık Döneminde Yaşanan Rol Kayıplarının Hayat Boyu Öğrenme İhtiyaçları Bağlamında Değerlendirilmesi" başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihal Tespit Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) "Yedi sözcükten daha az olan benzeşmeler" (2) "Kaynaklar" (3) "Doğrudan alıntılar" ve (4) "Lisansüstü tezim ile ilgili yapmış olduğum kendi yayınlarım ve yararlandığım mevzuat metinleri gibi kaynaklar" dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 18.01.2023
Gönderim Numarası	: 1994630851
Sayfa Sayısı	: 70
Sözcük Sayısı	: 17,208
Karakter Sayısı	: 120,056
Benzerlik Oranı	: % 8
Savunma Tarihi	: 16.02.2023

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihal Tespit Programı'na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10'dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin, tek bir kaynakla eşleşme oranının ise %2'den fazla olduğunun belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Selin Aysu YALÇIN

Tarih: 18.01.2023

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı **:** Selin Aysu YALÇIN

E-Posta Adresi **:**

İş Deneyimi **:**

Unvan	**Görev Yeri**	**Yıl**

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	**Bölüm/Program**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans	Gerontoloji	Akdeniz Üniversitesi	2015-2019
Lisans	Sosyal Hizmetler	Anaadolu Üniversitesi	2016-2018
Lisans	Sosyoloji	Anadolu Üniversitesi	2018-2021

Yayınlar: